

ALAPIS

ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΩ
INTERNATIONAL HIPPOCRATIC FOUNDATION OF KOS

1st Amphictyony
of Societies
of History
of Medicine
& Ethics
in Medicine

Opening of the
Garden of
Hippocrates

ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Χθες-Σήμερα-Αύριο

HIPPOCRATIC MEDICINE

Yesterday-Today-Tomorrow

1η Αμφικτυονία Εταιρειών & Συλλόγων
Ιστορίας Ιατρικής & Ηθικής - Δεοντολογίας

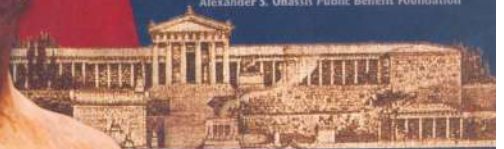
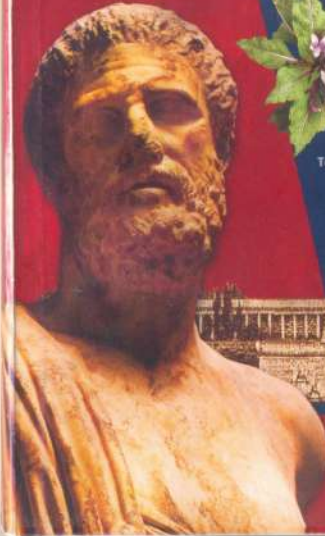
Άνοιγμα Ιπποκρατικού Κήπου

25-28 Μαΐου 07
25-28 May 07

Υπό την Αegis του Υπουργείου Αιγαίου
και Νησιωτικής Πολιτικής, του Υπουργείου
Τουριστικής Ανάπτυξης, Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού
και του Κοινωνικού Ιδρυμάτος Αλέξανδρος Σ. Όνσις

Under the Auspices of the Ministry of Aegean
and Island Policy, Ministry of Tourism -
Greek National Tourism Organization and
Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation

ΤΕΛΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ &
ΒΙΒΛΙΟ ΠΕΡΙΛΗΨΕΩΝ
FINAL PROGRAMME &
BOOK OF ABSTRACTS

Haute Nature
H Apivita δημιουργεί. Είναι στη φύση μας.
PROPOLINE

Ερευνας, από τη φύση
Η φύση είναι ο καλύτερος δάσκαλος. Αλλάζει εποχές και φέρνει τη γαλήνη στην καρδιά μας. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε. Μας δίνει δύναμη, ενέργεια, καθαρότητα. Η φύση είναι η καλύτερη δασκάλα που έχουμε. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε.

Είναι στη φύση μας
Η φύση είναι ο καλύτερος δάσκαλος. Αλλάζει εποχές και φέρνει τη γαλήνη στην καρδιά μας. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε. Μας δίνει δύναμη, ενέργεια, καθαρότητα. Η φύση είναι η καλύτερη δασκάλα που έχουμε. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε.

Μπορούμε, τη φιλσοσοφία μας
Είναι η καλύτερη δασκάλα. Αλλάζει εποχές και φέρνει τη γαλήνη στην καρδιά μας. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε. Μας δίνει δύναμη, ενέργεια, καθαρότητα. Η φύση είναι η καλύτερη δασκάλα που έχουμε. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε.

Propoline ασφαλικά
Ουσία που βρίσκεται στην καρδιά της φύσης. Είναι η καλύτερη δασκάλα. Αλλάζει εποχές και φέρνει τη γαλήνη στην καρδιά μας. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε. Μας δίνει δύναμη, ενέργεια, καθαρότητα. Η φύση είναι η καλύτερη δασκάλα που έχουμε. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε.

Πάλλευση
Είναι η καλύτερη δασκάλα. Αλλάζει εποχές και φέρνει τη γαλήνη στην καρδιά μας. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε. Μας δίνει δύναμη, ενέργεια, καθαρότητα. Η φύση είναι η καλύτερη δασκάλα που έχουμε. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε.

Διακοσμημένες Λύσεις
Είναι η καλύτερη δασκάλα. Αλλάζει εποχές και φέρνει τη γαλήνη στην καρδιά μας. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε. Μας δίνει δύναμη, ενέργεια, καθαρότητα. Η φύση είναι η καλύτερη δασκάλα που έχουμε. Αλλάζει τον τρόπο που αισθανόμαστε.

www.apivita.gr
Στη φύση μας είναι η καλύτερη δασκάλα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ - CONTENTS

Χαιρετισμός Προέδρου - Address 2

Επιτροπές - Committees 3

Γενικές Πληροφορίες - General Information 5

Ευχαριστίες - Acknowledgements 7

Επιστημονικό Πρόγραμμα - Scientific Programme 8

Επιστημονική Έκθεση - Scientific Exhibition 17

Αναρτημένες Ανακοινώσεις - Posters 19

Βιβλίο Περιλήψεων - Abstract Book 21

Ευρετήριο Προέδρων - Ομιλητών - Index of Presidents - Speakers 109

Ευρετήριο Συγγραφέων Αναρτημένων Ανακοινώσεων -
Author's Index of Poster Presentation 112

Αγαπητοί Συνάδελφοι,

Εκ μέρους του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος Κω και της Οργανωτικής Επιτροπής, σας καλωσορίζουμε στην 1η Αμφικτυονία Εταιρειών και Συλλόγων Ιστορίας Ιατρικής και Ηθικής-Δεοντολογίας στην Κω το τριήμερο του Αγ. Πνεύματος 25-28 Μαΐου 2007.

Σκοπός του Ιδρύματος είναι η γνωριμία και η σύμφιξη των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων Συλλόγων, Εταιρειών και Πανεπιστημιακών Τμημάτων, η ανταλλαγή απόψεων, η άμιλλα και η καλοπροαίρετη φιλική κριτική θεώρηση των συμπερασμάτων νέων και παλαιών φίλων της Ιατρικής και της Ηθικής-Δεοντολογίας.

Με την ευκαιρία αυτή γίνεται συγχρόνως και το Άνοιγμα του «Κήπου του Ιπποκράτη», ενός κήπου με φαρμακευτικά φυτά και βότανα που αναφέρονται στην Ιπποκρατική Συλλογή

Καθηγητής Στέφανος Γερούλανος
Πρόεδρος
Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος

Dear Colleagues,

On behalf of the International Hippocratic Foundation in Kos and the Organising Committee I welcome you to the 1st Amphictyony which will take place in the Kos island during the Pentecost on 25-28 May 2007.

The aim of the Foundation is acquaintance and to strengthen the relations between the various Communities, Societies and University Departments, the exchange of point of views, the emulation, the benevolent and the friendly critical approach of the conclusions of the new and old friends of History of Medicine Societies.

On this occasion we celebrate also the opening of the "Garden of Hippocrates" a garden with medicinal plants that are mentioned in the Corpus Hippocraticum.

Prof. Stefanos Geroulanos
President
International Hippocratic Foundation

ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Επίτιμος Πρόεδρος
Γ. Δαϊκος

Πρόεδρος
Σ. Γερούλανος

Γεν. Γραμματέας
Γ. Σκαμπαρδώνης

Μέλη

R. Arnott
Γ. Αντωνακόπουλος
Λ. Βλαδίμηρος
Α. Γρηγοριάδου-Γρανίτσα
Α. Διαμαντόπουλος
Ε. Δετοράκης
Δ. Καραμπερόπουλος
Κ. Κυριακόπουλος
Α. Μάντης
Α. Μανρουδής
Δ. Μικαηλίδης
Χ. Παπαδόπουλος
Ε. Πουλάκου-Ρεμπελάκου
Γ. Ρηγάτος
Κ. Σεκερης
Κ. Τρομπουκίς
Δ. Χριστοπούλου
Ε. Χριστοπούλου-Αλετρά

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γ. Αντωνακόπουλος
Λ. Βελογιάννη
Α. Γρηγοριάδου-Γρανίτσα
Α. Διαμαντόπουλος
Π. Ζηρογιάννης
Σ. Κορπάθιος
Ι. Κοσμιδής
Χ. Μόσχος
Χ. Μπαρτσόκας
Μ. Παπαδοπούλου
Γ. Πεντάγαλος
Ι. Πολυχρονίδης
Τ. Ρηγάτος
Ν. Σχίζας
Κ. Τρομπουκίς
Σ. Χαβιάρα Καραχάλιου
Ε. Χριστοπούλου-Αλετρά

COMMITTEES

ORGANISING COMMITTEE

Honorary President
G. Daikos

President
S. Geroulanos

Secretary General
G. Scambardonis

Members

R. Arnott
G. Antonakopoulos
L. Vladimirov
A. Gregoriadou-Granitsa
A. Diamantopoulos
E. Detorakis
D. Karambegopoulos
K. Kyriakopoulos
A. Mantis
A. Mavroudis
D. Michaelidis
Ch. Papadopoulos
E. Poulakou-Rebelakou
G. Rigatos
K. Sekeris
K. Trompoukis
D. Christodoulou
E. Christopoulou-Aletra

SCIENTIFIC COMMITTEE

G. Antonakopoulos
L. Velogianni
A. Gregoriadou-Granitsa
A. Diamantopoulos
P. Zirogiannis
S. Karpathios
J. Kosmidis
Ch. Moschos
Ch. Bartsokas
M. Papadopoulou
G. Pentagalos
I. Polychronidis
G. Rigatos
N. Schizas
K. Trompoukis
S. Haviara Karahaliou
E. Christopoulou-Aletra

ΚΩΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΓ. Κυρίτης
Μ. ΟυρανόςΙ. Ιωαννίδης
Ε. Καθουκλής
Ε. Κιαπάκας
Χ. Κιάρης
Μ. Μακρής
Μ. Παπακρήστου
Χ. Παπακρήστου
Β. Χατζηθωαίλειου
Α. Χατζημικαήλ
Μ. Φάκος**ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΩ**Πρόεδρος
Σ. ΓερούλιανοςΑντιπρόεδρος
Κ. ΣέκερηςΓραμματέας
Β. ΡάπανοςΤαμίας
Μ. Φάκος

Μέλη

Χ. Μάσχος
Μ. Μαστρομηνάς**Σε συνεργασία με: / Jointly with the:**

- Τμήματα Ιστορίας Ιατρικής, Ηθικής & Δεοντολογίας των Ελληνικών Πανεπιστημίων
- Departments of History of Medicine & Ethics in Medicine of the Greek Universities
- Εταιρεία Στρατιωτικής Ιατρικής
- Society of Military Medicine
- Πανελλήνια Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής
- Panhellenic Society for the History of Medicine
- Σύλλογο Φίλων Μουσείου Ελληνικής Ιατρικής
- Society of Friends of the Hellenic Museum of Medicine
- Διεθνή Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής
- International Society of History of Medicine
- Ελληνική Εταιρεία Ιστορίας της Παιδιατρικής
- Hellenic Society on the History of Pediatrics
- Όμιλο Φίλων Ιπποκρατείου Όρκου
- Society of Hippocratic Oath Friends
- Εταιρεία Διάδοσης Ιπποκρατείου Πνεύματος
- Society for the Propagation of the Hippocratic Spirit
- Εταιρεία Ιστορίας & Αρχαιολογίας Ιατρικής
- Hellenic Society for History and Archaeology of Medicine
- Όμιλο Φίλων του Ιπποκράτη
- Hippocrates Friends Society
- Παίδων Μερόπων Κώϊος Ιπποκράτης
- Hippocrates of the Paian, Meropian Kois
- Μορφωτικό Σύλλογο Επιστημών Υγείας, Πανεπιστημίου Κρήτης
- Cultural Association of Medical Sciences, University of Crete

4

KOS ORGANISING COMMITTEEG. Kyritsis
M. OuranosI. Ioannidis
E. Kavouklis
E. Kiapokas
H. Kiaris
M. Makris
Ch. Papachristou
Ch. Papachristou
V. Hatzivassiliou
M. Hatzimichael
M. Fakos**INTERNATIONAL HIPPOCRATIC FOUNDATION OF KOS**

President

S. Geroulanos

Vice-President

K. Sekeris

Secretary

V. Rapanos

Treasurer

M. Fakos

Members

Ch. Moschos

M. Mastrominas

ΓΕΝΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ - GENERAL INFORMATION**ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ & ΤΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
DATE & PLACE OF THE CONGRESS**

Ημερομηνία Συνεδρίου:

Date of the Congress:

25-28/5/2007

Τόπος Διεξαγωγής Συνεδρίου:

Congress Venue:

Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω - International Hippocratic Foundation of Kos
Πλατών, Κως - Platani, Kos
Τηλ./tel.: ++30 22420 22131
Φαξ/fax: ++30 22420 22131
E-mail: info@ihfk.gr**ΓΛΩΣΣΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ****LANGUAGE OF THE CONGRESS**Οι γλώσσες του Συνεδρίου θα είναι Ελληνικά και Αγγλικά, ανάλογα με τον Ομιλητή.
The languages of the Congress will be Greek and English, depending on the Speaker.**ΚΟΣΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ****REGISTRATION FEES**

Ειδικευμένοι - Φαρμακοποιοί Physicians - Pharmacists	100 €	Ειδικευόμενοι - Residents	50 €
Μη ενεργοί, λοιποί επαγγελματίες Non active, Other participants	70 €	Φοιτητές - Students	25 €

- Το κόστος συμμετοχής περιλαμβάνει: συμμετοχή στο συνέδριο, συνεδριακό υλικό και συμμετοχή στις κοινωνικές εκδηλώσεις του Συνεδρίου.

- Registration fees include: congress participation, congress material and participation to the Social Events of the congress.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ**HOTELS**

Ξενοδοχείο Hotel Name	Κατηγορία Category	Μονόκλινο δωμάτιο Single Room με πρωινό with breakfast	Δίκλινο δωμάτιο Double Room με πρωινό with breakfast
BLUE LAGOON HOTEL	5*	92 €	130 €
ATLANTIS HOTEL	4*	50 €	82 €
MARITINA HOTEL	3*	47 €	72 €

5

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

SOCIAL EVENTS

Η Δεξίωση Γνωριμίας Συνέδρων θα πραγματοποιηθεί στις 25 Μαΐου 2007 στο ΔΙHK
Welcome-cocktail will be realized on 25 May 2007 at the IHFK

Η Επίσκεψη στο Ασκληπιείο θα πραγματοποιηθεί το Σάββατο 26 Μαΐου 2007 και ώρα 16.45

Visit to Asklepieion will be realized on Saturday 26 May 2007 at 16.45 hrs.

Το Άνοιγμα του Κήπου με Θεραπευτικά Βότανα θα πραγματοποιηθεί την Κυριακή 27 Μαΐου 2007, στο ΔΙHK και ώρα 12.30

The Opening of the Garden with Pharmaceutical Plants will be realized on Sunday 27 May 2007, at IHFK, at 12.30 hrs.

ΒΡΑΒΕΙΑ

AWARDS

Η Εταιρεία Ιστορίας & Αρχαιολογίας Ιατρικής, θα δώσει δύο βραβεία:

1. Βραβείο 250 euro για την καλύτερη εργασία
2. Βραβείο 250 euro για την καλύτερη παρουσίαση powerpoint

The Hellenic Society for History & Archaeology of Medicine will offer two awards:

1. Award of 250 euro for the best abstract
2. Award of 250 euro for the best powerpoint presentation

ΩΡΕΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ

OPENING HOURS OF THE CONGRESS SECRETARIAT

Παρασκευή 25 Μαΐου 2007	16.00-20.30
Friday 25 May 2007	
Σάββατο 26 Μαΐου 2007	08.00-16.30
Saturday 26 May 2007	
Κυριακή 27 Μαΐου 2007	08.30-19.00
Sunday 27 May 2007	
Δευτέρα 28 Μαΐου 2007	08.00-17.00
Monday 28 May 2007	

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ CONGRESS SECRETARIAT

TRIAENA TOURS & CONGRESS S.A.
15, Mesogion Ave, Atchley House, 115 26 Athens
Tel.: +30 210 7499300 Fax: +30 210 7705752
E-mail: congress@trienatours.gr, http://www.trienatours.gr

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το Κοινωνιελές «ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ ΙΔΡΥΜΑ», που εδρεύει στην Κω,
Ο μη κερδοσκοπικός Οργανισμός «ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ-ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΕΣ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΕΙΣ»
Ο μη κερδοσκοπικός φορέας «ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΘΑΡΗ»
Ο «ΟΜΙΛΟΣ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ»
Ο σύλλογος «ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ» και
Η εταιρεία φυτικών προϊόντων 'ΑΡΙΝΙΤΑ'

Ευχαριστούν για τη συμπαράσταση στην αναβίωση του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος Κω, την αναδημιουργία του Κήπου Βοτάνων του Ιπποκράτη και το ξεκίνημα της υλοποίησης ενός μεγαλειώδους σχεδίου προβολής της Ιπποκρατικής Κω, αρχής γενομένης με τη διοργάνωση της 1ης ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΑΣ ΕΤΑΙΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΩΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ & ΗΘΙΚΗΣ-ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ, τους παρακάτω χορηγούς:

ΜΕΓΑΣ ΧΟΡΗΓΟΣ:

ALAPIS

ΧΟΡΗΓΟΣ ΚΗΠΟΥ:

ΑΡΙΝΙΤΑ

ΥΠΟΣΤΗΡΙΚΤΕΣ:

ΑΜΠΕΛΩΝΕΣ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΠΟΥΛΟΥ «ΟΙΝΑΜΠΕΛΟΣ» Α.Ε.
ΔΗΜΟΙ ΤΗΣ ΚΩ
ΕΠΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΚΩ
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Σ. ΩΝΑΣΗΣ
CANΑ
ELPEN
MEDICAL PLUS
NOVARTIS HELLAS
ROBINSON CLUB
WYETH

ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΧΟΡΗΓΟΥΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ:

ANTENNA
ΤΟ ΒΗΜΑ
ΕΘΝΟΣ

Π ρ ό γ ρ α μ μ α | P r o g r a m

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ, 25 ΜΑΪΟΥ 2007 - FRIDAY, 25 MAY 2007

- 16.00-19.00 Εγγραφές
- 16.30-17.00 Προσέλευση Κοινού
- 17.00-17.05 Χαιρετισμός Προέδρου ΔΠΚΩ
- 17.05-18.30 **ΗΘΙΚΗ & ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ**
ETHICS IN MEDICINE
Προεδρείο: Κοσμίδης Ι., Ζηργιάννης Π., Βελογιάννη Λ.
- 17.05-17.30 Ιπποκράτειος Όρκος και Αυτονομία Ασθενούς και Ιατρού
Καρπάθιος Σ. Ε.
- 17.30-17.45 Σύγκριση Ιατρικής Δεοντολογίας & Ηθικής Μεταξύ της Παλαιάς Διαθήκης και των Έργων του Ιπποκράτη Αψ'ένος και της Σύγχρονης Νομολογίας Αψ'ετέρου
Αρβανίτης Α., Γούδας Π., Διαμαντόπουλος Α.
- 17.45-18.00 Ιπποκρατική και Σύγχρονη Ιατρική Ηθική-Δεοντολογία
Χατζηνικολάου Α. Σ.
- 18.00-18.15 Η Παρουσία Συγγενών κατά την Αναζωογόνηση:
Ένα Ηθικό-δεοντολογικό Δίλημμα στην Ιατρική Πρακτική
Καρανίκα Ε.
- 18.15-18.45 **Διάλειμμα**
- 18.45-20.25 **ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ & ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ**
HELLENIC SOCIETY FOR HISTORY AND ARCHAEOLOGY OF
MEDICINE
Προεδρείο: Γούδας Π., Καρδαμάκης Δ.
- 18.45-19.05 Ιστορικά Στοιχεία για την Αντιμετώπιση της Νεφρικής
Ανεπάρκειας στην Πάτρα και την προ Αιμοκάθαρσης Εποχή
(1873-1973)
Διαμαντόπουλος Α., Γούδας Π.
- 19.05-19.25 Λείψανα Ιαματικών Αγίων στην Αχαΐα
Γούλα Κ., Διαμαντόπουλος Α.

8

- 19.25-19.45 Οι Σχέσεις των Πατρινών-Εμπόρων με την Ευρώπη στον 19^ο –
Αρχές του 20^{ου} αιώνα για Θέματα Υγείας
Κοϊκα-Μαντανίκα Γ.
- 19.45-20.05 Ιατρική Δεοντολογία και Παράπλευρα Κέρδη από Φαρμακευτικά
Είδη στην Περιφέρεια των Πατρών
Δρακουλόγκωνα Ο., Διαμαντόπουλος Α.
- 20.05-20.25 Επιδημιές στην Πάτρα και Χ.Π. Κορύλλος
Φραγκιόσης Χ. Καλαπόδη Μ.
- 20.30 Δεξίωση Υποδοχής

ΣΑΒΒΑΤΟ, 26 ΜΑΪΟΥ 2007 - SATURDAY, 26 MAY 2007

- 08.00-08.30 Προσέλευση - Εγγραφές
- 08.30-08.45 Χαιρετισμός Εκπροσώπου Δήμου Κω
Χατζημικαήλ Α.
- 08.45-09.15 **ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΟΜΙΛΙΑ**
OPENING LECTURE
Προεδρείο: Γερουλάνος Σ., Χατζηθασαλιεύου Β.
- Το Ασκληπιείο των Αθηνών και το Ιδρυτικό Αμφίγλυφο
Μνημείο του Τηλεμάχου
Μάντης Α.
- 09.15-09.30 **Διάλειμμα**
- 09.30-10.45 **ΠΡΟ - ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ**
PRE - HIPPOCRATIC PERIOD
Προεδρείο: Μάντης Α., Παπαδόπουλος Κ.
- 09.30-09.50 Το Ασκληπιείο της Αρχαίας Τιτάνης. Το Πρώτο Κέντρο Υγείας
στον Ελλαδικό Χώρο
Χαδιάρα-Καραχάλιου Σ.
- 09.50-10.05 Ο Κένταυρος Χείρων, Εμπειρικός Χειρουργός και Ιδρυτής της
Πρώτης στον Κόσμο Θεραπευτικής και Παιδαγωγικής Σχολής
στο Πήλιο
Οικονομόπουλος Χ.Θ.
- 10.05-10.20 Ο Ασκληπιός: Νήπιος, Παίς, Έφηβος
Επιβιώσεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης στην Περιφέρεια
της Αρχαίας Αρκαδικής Αζωνανίας (Καλαθρυτοχώρια και
χωριά του τ. Δήμου Θέλλουσας)
Οικονομόπουλος Χ.Θ.

9

- 10.20-10.30 Ελλάδα και Κάτω Ιταλία. Η Παράλληλη Πορεία της Φιλοσοφίας και της Ιατρικής Σκέψης ως Βάση της Επιστημονικής Ιατρικής
Μάνδουλα Μ., Κουσουλής Α., Κουσουλή Δ.
- 10.30-10.40 Η Αντιμετώπιση του Πόνου κατά την Αρχαιότητα: Από τα Ομηρικά Κείμενα στην Ιπποκρατική Συλλογή
Χριστοπούλου-Αλετρά Ε., Μυρωνίδου-Τζουβέλεκη Μ., Καλούσης Κ., Παρλαπάνη Ε.
- 10.45-11.15 **Διάλειμμα**
- 11.15-12.15 ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΔΙΑΔΟΣΗΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ
SOCIETY FOR THE PROPAGATION OF THE HIPPOCRATIC SPIRIT
ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ
Προεδρεία: Κοσιμίδης Ι., Σκορδής Χ.
- 11.15-11.35 Υπέρ και Κατά της Ιπποκρατικής Διδασκαλίας Σήμερα
Διαμαντόπουλος Α.
- 11.35-11.55 Ηθικά και Δεοντολογικά Προβλήματα στην Ιατρική
Ζηρογιάννης Π.
- 11.55-12.15 Ιπποκράτης και Λοιμώσεις
Κοσιμίδης Ι.
- 12.15-12.45 **Διάλειμμα**
- 13.00-13.30 ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΝΑΡΞΗ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ
CONGRESS OPENING
Προεδρεία: Δαίκος Γ., Ουρανός Μ.
Χαιρετισμός Αρχών Δωδεκανήσου
Χαιρετισμός Προέδρου Διεθνούς Εταιρείας Ιστορίας Ιατρικής
Χαιρετισμός Προέδρου Ιατρικού Συλλόγου Κω «Ο ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ»
- 13.30-14.00 Μια Ενδιαφέρουσα Δίγηση του Ηροδότου
Λυπουρλής Δ.
- 14.00-14.30 Ασκληπιός- Ιπποκράτης- Ασκληπιεία
Γερούλανος Σ.
- 14.30-15.00 **Διάλειμμα**
Επίσκεψη Αναρτημένων Ανακοινώσεων
- 15.00-16.45 ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
HIPPOCRATIC PERIOD
Προεδρεία: Λυπουρλής Δ., Μακρής Μ.
- 15.00-15.20 Κρήτη και Ιπποκρατική Παράδοση
Δετοράκης Μ.

10

- 15.20-15.35 Το Μάτι Διαγνωστικό και Προγνωστικό Σημείο σε Βιβλία Ιπποκρατικής Συλλογής (Corpus Hippocraticum)
Χαθιάρα-Καραχάλιου Σ., Μικηλίδης Α.
- 15.35-15.45 Η Απελευθέρωση του Αεραγωγού ως Τρόπος Αντιμετώπισης της Ασφυξίας στα Ιπποκρατικά Κείμενα
Παπαδόπουλος Κ., Τασούλη Α., Ρόμπολα Α., Γερούλανος Σ.
- 15.45-16.00 Ιπποκράτης Διατροφή-Δίαιτα
Παπακρήστος Μ.Σ.
- 16.00-16.15 Ο Ιπποκράτης Ίδρυτής της Βιομετεωρολογίας
Χατζηθασσιλείου Β.
- 16.15-16.30 Θεραπευτικές Πρακτικές του Ιπποκράτη σε Πνευμονολογικά Νοσήματα και Σύγκριση με Μεταγενέστερους Ιατρικούς Συγγραφείς
Μπαρμπάτης Ν., Διαμαντόπουλος Α.
- 16.30-16.45 Τα Ιπποκρατικά Κείμενα Όρκος, Νόμος και Αφορισμοί μέσα από το Χειρόγραφο ΤΥΡ. 15 Houghton Library, Harvard University
Παπαβραμίδου Ν., Χριστοπούλου-Αλετρά Ε.
- 16.45-17.15 Μετάβαση στο Ασκληπιείο – Κω
- 17.15-17.45 Επίσκεψη στο Ασκληπιείο
- 17.45-18.15 Τελετή Απαγγελίας Όρκου του Ιπποκράτη
Μουσικό Ένθετο από τον Μουσικό Θ. Αντωνίου
- 18.15 Μετάβαση και Επίσκεψη στο Οινόπειο Τριανταφυλλόπουλου
"ΟΙΝΑΜΠΕΛΟΣ"
Δείπνο

ΚΥΡΙΑΚΗ, 27 ΜΑΪΟΥ 2007 - SUNDAY, 27 MAY 2007

- 09.00-09.45 INTERNATIONAL SOCIETY OF HISTORY OF MEDICINE
ΔΙΕΘΝΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
KEYNOTE LECTURE
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΟΜΙΛΙΑ
Προεδρεία: Διαμαντόπουλος Α., Franceschetti A.
Old Herbs – New Remedies
Παλαιά Βότανα – Νέα Φάρμακα
Tuwaide A.
- 09.45-11.30 ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΦΥΤΑ
Προεδρεία: Μερκούρης Σ., Κουτσιανός Ν., Κιαπόκας Ε.
- 09.45-09.50 Εισαγωγή
Κιαπόκας Ε.

11

- 09.50-10.10 The Garden of Hippocrates in Kos
Boedecker J., Bieler von A.
- 10.10-10.30 Βοτανική Επιστήμη και Αρχαία Ελλάδα
Βαλλιανάτου Ε.
- 10.30-10.50 Η Σχέση Ιπποκρατικής και Ομοιοπαθητικής Ιατρικής
Μποτής Σ.
- 10.50-11.00 Ιπποκράτειος Θεραπευτική - Σύγχρονες Τεχνολογίες
Δεμέτζος Κ.Ν.
- 11.00-11.20 Συγκριτική Μελέτη Ανάμεσα στην Ιπποκρατική (Αρχαία Ελληνική)
Ιατρική και στην Παραδοσιακή Κινεζική Ιατρική
Τηλικιώσης Α.
- 11.30-12.00 EXPERT LECTURE
ΔΙΑΛΕΞΗ ΕΙΔΙΚΟΥ
Προεδρείο: Μπάζου Α., Τουβαίδη Α.

Post Byzantine Iatrosophic Texts: Some Fresh Insights into Greek
Medical Tradition and its Intellectual and Practical Interconnections
Papadopoulos Ch.
- 12.00-12.30 Διάλειμμα

Προσέλευση κοινού
- 12.30-14.00 Άνοιγμα Κήπου του Ιπποκράτη (Ευγενική Χορηγία της Εταιρείας
ΑΡΙVITA)
Opening of the Garden of Hippocrates (Sponsored by AΡΙVITA)

Χαιρετισμός Χορηγών και Διοργανωτών
Address of sponsors and organizers

Χαιρετισμός Υπουργού Αιγαίου και Νησιωτικής Πολιτικής
Address of the Minister of the Aegean and Island Policy

Δέξηση
Reception
- 14.30-15.30 ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΦΙΛΩΝ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
SOCIETY OF FRIENDS OF THE HELLENIC MUSEUM OF MEDICINE
Προεδρείο: Αντωνακόπουλος Γ., Σχιζας Ν.
- 14.30-14.45 Η Υγειονομική Συστάτευση κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους
(1912-1913).
Ο Ρόλος των Ελλήνων της Διασποράς
Σκαμπαρδώνης Γ.Ι.

- 14.45-15.00 Η Υγειονομική Περιβάληση των Αγωνιστών στη Μεγάλη Κρητική
Επανάσταση του 1866-9
Δετοράκης Μ.
- 15.00-15.15 Σημειώσεις ενός Πρακτικού Γιατρού Αγωνιστή του 19^{ου} Αιώνα
Κριαράς Ι., Μάλλιου Σ., Ρηγάτος Γ., Γερούλανος Σ.
- 15.15-15.30 Οι Ασθένειες των Στρατιωτών, Μία Ιστορική Αναδρομή
Ντιουνιάς Γ. Χ., Μακρόπουλος Β.
- 15.30-15.45 Διάλειμμα
- 15.45-17.15 ΜΕΤΑ - ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ
POST- HIPPOCRATIC PERIOD
Προεδρείο: Παπαδόπουλος Χρ., Καρπάθιος Σ.
- 15.45-16.05 Η Συμβολή των Αραβικών Πηγών στην Αποκατάσταση
της Πραγματείας του Γαληνού για τις Δυνάμεις της Ψυχής
Μπάζου Α.Δ.
- 16.05-16.15 Φίλιππος Ακαρνάν. Ο Ιατρός του Μεγάλου Αλεξάνδρου
Μακρής Μ., Φυλιτσάς Κ., Φωτόπουλος Α.
- 16.15-16.25 Τα τραύματα του Φιλίππου ΙΙ και η Σκελετική Μαρτυρία
από τους Βασιλικούς Τάφους της Βεργίνης
Μπαρτσιώκας Α.
- 16.25-16.35 Αγνοδίκη η Αθηναία. Η Πρώτη Γυναίκα Ιατρός της Αρχαιότητας
Μακρής Μ., Φωτόπουλος Α., Φυλιτσάς Κ.
- 16.35-16.45 Σωρανός, ψηφιακή βάση δεδομένων στην Ιστορία της Ιατρικής:
Αναγκαιότητα και Προοπτικές στην Εποχή της «Κοινωνίας της
Πληροφορίας»
Τρομπούκης Κ.
- 16.45-16.55 Φάρμακα και Δυνάμεις στην Αρχαία Ελληνική Ιατρική
Παπαδόπουλος Γ.
- 16.55-17.05 Γαληνού της Περγάμου «Περί Κράσεων»: Οι Προεκτάσεις της
Ιπποκρατικής Θεωρίας των Τεσσάρων Χυμών στους Τύπους
και τη Σύνθεση του Ανθρώπινου Οργανισμού κατά το Γαληνό
Κουτρούμπας Δ., Παπαδόπουλος Γ.
- 17.05-17.15 Όνειρο-Διαγνωστική στην Ιπποκρατική Συλλογή και
στα Γαληνικά Κείμενα
Χριστοπούλου-Αλετρά Ε., Παπαθραμίδου Ν.
- 17.15-17.15 Διάλειμμα

- 17.45-19.05 **ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ**
BYZANTINE PERIOD
Προεδρείο: Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε., Τραμπούκης Κ.
- 17.45-18.05 Η χειρουργική στο Βυζάντιο
Γερούλανος Σ.
- 18.05-18.20 Ο Τριταίος και Τεταρταίος Πυρετός στην Ιατρική Βυζαντινή Βιβλιογραφία
Σχιζάς Ν.
- 18.20-18.35 Η Απόθρα ως Μορφή Ψυχοθεραπείας την Βυζαντινή Περίοδο
Θεοχαράκης Ν., Στυλιανίδης Σ., Ευτυχιάδης Αρ., Γερούλανος Σ.
- 18.35-18.50 Η Λιθίαση του Ουροποιητικού Συστήματος στη Βυζαντινή Εποχή
Μαλακατές Σ.
- 18.50-19.05 Απεικονίσεις Αγίων Αναργύρων σε Ναούς της Ηπείρου κατά την Μεταβυζαντινή Περίοδο
Παπαϊωάννου Δ.
- 21.00 Δείπνο (ευγενική κορηγία της εταιρείας Novartis)

ΔΕΥΤΕΡΑ, 28 ΜΑΪΟΥ 2007 - MONDAY, 28 MAY 2007

- 08.15-09.00 **ΔΙΑΛΕΞΗ ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ Σ. ΖΕΡΒΟΥ**
"SKEVOS ZERVOS" LECTURE
Προεδρεία: Σέκερης Κ., Φάκος Μ.

The History of Modern Ophthalmology followed by a Plea for the Survival of Modern Ophthalmology
Franceschetti A.
- 09.00-10.05 **ΙΑΤΡΙΚΟ - ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ 18^{ου}-19^{ου} ΑΙΩΝΑ**
MEDICO – HISTORICAL THEMES OF THE 18th-19th CENTURY
Σκαμπαρδώνης Γρ., Δετοράκης Μ.
- 09.00-09.20 The Re-Edition of Laennec's Thesis (1923)
A facsimile or a fake?
Antonakopoulos G.N., Papadopoulos C.
- 09.20-09.35 Η Προσέγγιση των "SCHOTT" τον 19^ο Αιώνα για την Αντιμετώπιση Χρόνιων Καρδιοπαθειών. Ο Πρόδρομος της Σύγχρονης Καρδιακής Αποκατάστασης;
Λώμη Κ., Δοντάς Σ., Γερούλανος Σ.
- 09.35-09.50 Ιστορική Περιδιάβαση στη Δράση των Εμπερικών Ελλήνων Θεραπευτών του Στόματος
Κουμουρά Φ., Παπακώστα Β.

14

- 09.50-10.05 Εντυπώσεις των Ξένων Περιηγητών από το Πανεπιστήμιο Αθηνών τον Πρώτο Αιώνα της Λειτουργίας του
Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε., Τσιάμης Κ., Παντελεάκος Γ.

10.05-10.30 Διάλειμμα

- 10.30-12.00 **ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ**
HELLENIC SOCIETY ON THE HISTORY OF PEDIATRICS
Προεδρείο: Καραμπερόπουλος Δ., Παπακρήστου Μ.
- 10.30-10.50 Τερατογένεσεις και Πολύδυμες Κυήσεις στη Νεώτερη Ελλάδα
Αντωνάκοπουλος Γ.
- 10.50-11.10 Το Νοσοκομείο Παιδων Αθηνών «Η Αγία Σοφία» Κέντρο Εκπαίδευσης Νοσηλευτικής Παιδιατρικής, 1897-2007
Τσουκαλάς Ι., Τσουκαλάς Γ., Χριστοδουλάκη Μ., Ξιόδη Ε., Μπαρμπή Σ., Κόττα Α., Κουρμούλης Ε., Σταματάκης Α.
- 11.10-11.30 Madane Dosan ο Πατέρας της Ιαπωνικής Παιδιατρικής
Yūkiyo Sugano
- 11.30-11.50 Αναφορές για το Παιδί στην Ιπποκρατική Συλλογή
Καραμπερόπουλος Δ.

12.00-12.30 Διάλειμμα

- 12.30-13.50 **ΙΑΤΡΙΚΟ-ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ**
MEDICO – HISTORICAL THEMES OF THE 20th CENTURY
Προεδρείο: Μόσχος Χ., Κριαράς Ι.
- 12.30-12.50 Ο Ποιητής Τάκης Σινόπουλος
Παπαδημητρακόπουλος Η.Χ.
- 12.50-13.05 Η Υγειονομική Περιβαλλή και η Συμβολή των Ελλήνων στον Μακεδονικό Αγώνα (1904-1908)
Νταφρούλης Π.
- 13.05-13.20 Ιπποκράτειο Μουσείο Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος Κω Κιάρης Χ.
- 13.20-13.35 Η Εξέλιξη της Οντολογίας, Φιλοσοφίας και Επιστήμης από την Βυζαντινή (Ρωμανική) Περίοδο μέχρι Σήμερα
Γερούκαλης Δ., Φάρκωνας Ν., Δρόσου Μ.Ε., Σεργεντάνη Ε., Λάμπρου Μ.
- 13.35-13.50 Από τη Θεραπευτική Χρήση του Κοπνού στην Απαγόρευση του Καπνίσματος
Τσιάμης Κ., Παντελεάκος Γ., Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε.

13.50-14.10 Διάλειμμα

15

- 14.10-16.10 ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
SOCIETY OF MILITARY MEDICINE
- 14.10-14.30 ΣΠΟΓΓΑΛΕΙΑ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΠΕΛΑΓΟΣ ΤΟΝ 19^ο ΚΑΙ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ
ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ : ΙΑΤΡΙΚΕΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ
ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΠΛΕΥΡΕΣ
Προεδρεία: Πολυχρονίδης Ι., Κίρης Χ.
- 14.30-14.50 Η Νόσος των Δυτών στους Δωδεκανήσιους σπογγαλιείς
Δώδος Ι.
- 14.50-15.10 Οι Αποστολές του Πολεμικού Πλοίου «Κρήτη» για Ιατρική
Βοήθεια στους Έλληνες σπογγαλιείς (1900-1906)
Μπεομέρτης Α.
- 15.10-15.30 Ο Κάρολος Φλέγκελ και η Διεθνής Προστατευτική Εταιρεία
των Σπογγαλιέων
Τσαβέλας Δ.
- 15.30-15.50 Το Ναυάγιο των Αντικυθήρων: Η Πρώτη Υποβρύχια
Αρχαιολογική Έρευνα στο Αιγαίο από Συμιακούς σπογγαλιείς
Πολυχρονίδης Α.
- 15.50-16.10 Κοινωνικο-οικονομικές Πολιτισμικές Πλευρές της
Σπογγαλίας στο Αιγαίο
Πολυχρονίδης Ι.
- 16.10-16.40 ΟΜΙΛΟΣ ΦΙΛΩΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ
HIPPOCRATES FRIENDS SOCIETY
ΟΜΙΛΙΑ ΛΗΞΗΣ
CLOSING LECTURE
Προεδρεία: Καβουκλής Ε., Χατζημικαήλ Α.
- Pseudo-Galenica and the History of Medicine
Petit C.
- 16.40-17.00 ΤΕΛΕΤΗ ΛΗΞΗΣ
CLOSING CEREMONY

16

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ - SCIENTIFIC EXHIBITION

Physiotherapy in the 19th Century
Φυσικοθεραπεία τον 19^ο Αιώνα

Mechanical medicine/Physiotherapy – one of Sweden's greatest cultural exports
(Anders Ottosson, PhD, Dept. of History, Göteborg University, Sweden)

The exhibition shows unique photography's of physiotherapists in action. The pictures are taken in the 1870s but the techniques, movements and manipulations shown, are replicas drawn from different *Physiotherapy-prescriptions*, given to patients at the polyclinic of the *Royal Central Institute of Gymnastics (RCIG)* in Stockholm during the period 1830-1860. Due to this fact the exhibition demonstrate the oldest formalized manual therapy/medicine in the world, based on modern knowledge in anatomy, pathology and physiology (*nota bene* by 19th century standards).

In the 1830's and way in to the 20th century, physiotherapists from the RCIG traveled to foreign metropolis' and celebrated health resorts and Spas, to spread the word that Physiotherapy was a new science that was indispensable in the efforts to cure and prevent diseases and illness. Their success was immense. Because of this many laymen and Medical Doctors of various nationalities went to the RCIG to improve themselves in, what then was called, the new *Mechanical Medicine/Medical Gymnastics*. As a result every *Krankengymnast* (physiotherapist in German), *Kinésiethérapeut* (physiotherapist in French), *Letjebnaja Gimnastica* (physiotherapist in Russian) or *Kinesiologo/fisioterapeuta* (physiotherapist in Spanish) of today, will find their deepest and sturdiest historical roots in Sweden. In other words: Physiotherapy is the fundamentals of all modern treatment that make use of manual methods, exercises and massage. The development of more recent manual therapies as *Osteopathy*, *Chiropractics*, *Naprapathy* or *Kinesiology* are in that sense heavily linked to the efforts of the physiotherapists in the 19th century.

17

ἀμφι-κτίονες, ὅε, περίξ κατοικούν-
τες, πλησίον, περίοικοι.
*Αμφι-κτύονες, οἱ ἀπεσταλμένοι ἄν-
τιπρόσωποι τῶν Ἑλληνικῶν πολιτειῶν.
ἀμφι-κτυονεύω εἶμαι ἀπεσταλμέ-
νος ὡς Ἀμφικτύων.
ἀμφι-κτυονία, ἡ, *Ἀμφικτυονική
συμμαχία.
*Ἀμφι-κτυονικός θ ἀνήκων εἰς τοῦ
*Ἀμφικτύονα.
*Ἀμφι-κτυονέξ, ἴδος, ἡ, πόλις ἄ-
νήκουσα εἰς τήν συμμαχίαν τῶν Ἀμ-
φικτύωνων.

ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ • POSTERS

- P001 **ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ**
Καλαπόδη Κ., Καλαπόδη Μ., Λουκοπούλου Π., Γεωργακόπουλος Π.
1. Θεολόγος
2. Παθολογική κλινική και ΜΕΘ, Γ.Ν. Πατρών "Ο Άγιος Ανδρέας"
- P002 **ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΘΑΝΑΣΙΜΩΝ ΤΡΑΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΘΗΣΑΥΡΟ ΤΩΝ ΣΙΦΝΙΩΝ**
Γεωργιάδης Μ., Δούκα Ε., Τασούλη Α., Μαρκαντωνάκη Δ., Γερούλάνος Σ.
ΚΚ.ΜΕΘ-Όνσασιο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο
- P003 **ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΟΡΚΟΣ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΑΙΟ ΗΘΙΚΗΣ ΤΟΥ
ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ**
Γεωργακόπουλος Π.
Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Γενικό Νοσοκομείο Πατρών "Ο Άγιος Ανδρέας"
- P004 **Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΞΕΥΡΕΣΗ
ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΣΤΕΡΕΟΤΗΤΑΣ**
Μπακόλα Θ., Υφαντής Θ., Γερούλάνος Σ.
1. Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα, Ελλάδα
2. Όνσασιο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα, Ελλάδα
- P005 **ΟΜΟΙΟΠΘΗΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ**
Παλυχρονοπούλου Ζ., Κυβέλου Π., Κυριακοπούλου Ε., Διαμαντίδης Σ.
Ινστιτούτο Ερευνών και Εφαρμογών Ομοιοπαθητικής Ιατρικής
(ΙΝ.Ε.Ο.Ι.), Αθήνα
- P006 **THE ROLE OF PHARMACY IN THE "CORPUS HIPPOCRATICUM"**
Papadopoulos K., Tasouli A., Douka E., Geloulanos S.
Intensive Care Unit, Onassis Cardiac Surgery Center, Athens, Greece
- P007 **Η ΤΕΛΕΥΤΗ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ**
Μακρής Μ.
Καρδιολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κω
- P008 **Ο ΗΡΟΦΙΛΟΣ-ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ ΙΑΤΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ, ΙΔΡΥΤΗΣ
ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ**
Μακρής Μ., Φωτόπουλος Α., Πυλιτσάς Κ.
Καρδιολογική και Οφθαλμολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κ-Υ Κω
- P009 **Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΙΔΡΥΤΩΝ ΑΥΤΗΣ ΗΡΟΦΙΛΟΥ
ΚΑΙ ΕΡΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥ**
Μακρής Μ., Φωτόπουλος Α., Πυλιτσάς Κ.
Καρδιολογική και Οφθαλμολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κ-Υ Κω
- P010 **ΜΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΣΕ ΒΡΕΦΟΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ**
Παντελέακος Γ., Τσιάμης Κ., Πουλιάκου-Ρεμπελάκου Ε.
Ιστορία της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Πανεπιστημίου Αθηνών
- P011 **Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΙΑΣ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ**
Θεοχαράκης Ν., Στυλιανίδης Σ., Γεωργιάκη Ε., Γερούλάνος Σ.
1. Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας ΕΠΑΨΥ
2. Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω
- P012 **ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΑΛΗΝΟ, ΟΡΕΙΒΑΣΙΟ,
ΑΙΤΙΟ ΤΩΝ ΑΜΙΔΗΝΟ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ΤΡΑΛΛΙΑΝΟ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟ
ΤΩΝ ΑΙΠΗΝΗΤΗ ΕΩΣ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΕΣ ΡΑΖΗ, ΛΑΙ ΙΜΠΝ ΙΣΑ ΚΑΙ ΑΒΙΚΕΝΝΑ**
Μπαλάνικας Γ.
Α' Οφθαλμολογική Κλινική του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης

- P013 Η "ΟΡΗΘΑΛΜΟΔΟΥΛΕΙΑ" ΚΑΙ Ο GEORG BARTISCH
Μπαλάνικας Γ.
Α' Οφθαλμολογική Κλινική Αριστατέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- P014 Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΩΝ ΜΕ ΙΑΤΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
Μαστοράκη Α., Δούκα Ε., Παπαδοπούλου Μ., Γερογιάννης Σ.
Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο Αθηνών
- P015 Η ΥΠΕΙΘΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΜΕΝΟ ΜΕΣΟΛΟΓΙ (1821-1826)
Ρόμπολα Α., Πετροπούλου Χ., Παπαδόπουλος Κ., Γερογιάννης Σ.
Καρδιοχειρουργική ΜΕΘ, Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο
- P016 ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΑΠΙΝΙΔΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΙΝΙΔΩΤΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
Καρανίκα Ε.
Αναοθησιολόγος Γ.Ν. ΚΩ
- P017 ASCLEPIADES OF BITHYNIA (124-40 BC): THE FIRST GREEK PHYSICIAN IN ROME AND FOUNDER OF THE METHODIC MEDICAL SCHOOL
Yarujakis C.¹, Michopoulou E.², Michopoulou V.³
University of Athens Medical School, Athens, Greece
1. Dr. Medical Geneticist, 2. Archaeologist, 3. Biologist
- P018 "ΑΝΑΠΝΟΗ-ΠΝΕΥΜΑ": ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΙΑ
Καρανίκα Ε.
Αναοθησιολόγος Γ.Ν. ΚΩ
- P019 ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ
Τσιάμης Κ., Παντελεάκος Γ., Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε.
Ιστορία της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Πανεπιστημίου Αθηνών
- P020 ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΑ ΦΥΤΑ ΣΤΗΝ ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ
Βουρεξάκη Α., Παλυχρονοπούλου Ζ., Κυριακοπούλου Ε., Λαμπροπούλου Α., Πολυμενέα Γ., Δρόσου Π., Κυβέλου Π., Διαμαντίδης Σ.
Ινστιτούτο Ερευνών και Εφαρμογών Ομοιοπαθητικής Ιατρικής, Αθήνα.
- P021 ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ ΠΕΡΙΟΔΕΥΤΗΣ ΠΙΑΤΡΟΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΟΥ 17ΟΥ ΣΤΟΝ 18Ο ΑΙΩΝΑ
Πεντόγαλος Γ.
Αργαστόλι, Κεφαλονιά
- P022 Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ "ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ" ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ
Σκαμπαρδώνης Γ.Ι.
Δρ. Καρδιολογίας, Γεν. Γραμματέας του Συλλόγου
- P023 THE RE-EDITION OF LAENNEC'S THESIS (1923). A FACSIMILE OR A FAKE?
Antonakopoulos G.N., Papadopoulos C.
ΜΑ, PhD researcher Summary

BIBLIO PERILHΨEΩN ABSTRACT BOOK

ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΣ ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΑΣΘΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΥ

Καρηάθιος Σ.

Α' Γυναικολογική Κλινική, Ιατρικό Κέντρο Αθηνών

Η πρώτη εμφάνιση της έννοιας της αυτονομίας των ασθενών συμπίπτει με την εμφάνιση της αυστηρής κριτικής κατά του Ιπποκράτειου Όρκου, ενώ δεν γίνεται αναφορά στην έννοια της αυτονομίας των ιατρών, που αποτελεί την προϋπόθεσή της. Εν τούτοις σε περισσότερες από 50 σύγχρονες διασκευές του Όρκου δεν αναφέρεται ούτε η αυτονομία των ασθενών. Οι έννοιες αυτές δεν αποτελούν θέβαιο παραμέτρους, που εντάσσονται στο κείμενο ενός όρκου, αλλά έννοιες αναφερόμενες σε διακηρύξεις ιατρικής ηθικής και δεοντολογίας.

Ο χαρακτηρισμός του Όρκου, ως πατερναλιστικού, αποτελεί ξένο προς το περιεχόμενο του χαρακτηρισμό και υποδηλώνει την πλημμελή κατανόηση του κειμένου του. Ολόκληρο το κείμενο του Ιπποκράτειου Όρκου υποδηλώνει τους κινδύνους υπαγωγής του ιατρικού επαγγέλματος στον έλεγχο πολιτικών, θρησκευτικών ή άλλων σκοπιμοτήτων και εκφράζεται αντίσταση στο ενδεχόμενο αυτό, με το περιγραφόμενο πρότυπο αυτονομίας του ιπποκρατικού ιατρού.

Ακολουθεί η ανάπτυξη των απόψεών μας για τα προβλήματα που αντιμετωπίζονται στο θέμα της αυτονομίας ασθενών και ιατρών, με επικέντρωση στην ιατρικοποίηση των ασθενών, στην εναλλακτική ενημέρωση του οικογενειακού περιβάλλοντος (για ασθενείς με απώλεια της νοητικής αυτονομίας ή με χρόνια διατατά ή ανίατα ή τελικού σταδίου νοσήματα) με αναφορά στο Ολλανδικό πρότυπο, στις περιπτώσεις άρνησης ή διαφωνίας για την προτεινόμενη θεραπευτική αγωγή και στους χειρισμούς συγγενικών προσώπων. Γίνεται επικέντρωση στην απειλούμενη αυτονομία των ιατρών από τις διάφορες εκσυγχρονισμένες μορφές ανάπτυξης δημοσίων σχέσεων.

Στη συνέχεια, επισημαίνονται οι ευθύνες των διεθνών Ιατρικών Επιστημονικών και Επαγγελματικών Ενώσεων για την υφιστάμενη ηθική και δεοντολογική κρίση στο ιατρικό επάγγελμα.

Αναφέρονται οι κίνδυνοι από τη σύγχυση, που δημιουργεί η αμφισβήτηση των κλασικών αξιών και τονίζεται το αναντικατάστατο του Ιπποκράτειου Όρκου.

ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ & ΗΘΙΚΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΔΙΑΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΑΦ'ΕΝΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ ΑΦ'ΕΤΕΡΟΥ

Αρβανιτής Α., Γούδας Π., Διαμαντόπουλος Α.
Νευρολογική Κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Πατρών 'Ο Άγιος Ανδρέας'

Σκοπός της παρούσης μελέτης είναι η σύγκριση των ηθικών επιταγών, όσον αφορά στο λειτουργήμα του ιατρού, κατά την Κλασική Εποχή (Ιπποκράτης "Περί Ευαχημοσύνης" και "Περί Ιητρού" - 5^{ος} αιώνας), την Παλαιά Διαθήκη (Σοφία Σειράχ - 2^{ος} αιώνας) και την σύγχρονη Νομολογία (Β.Δ. 25 Μαΐου/6 Ιουλίου 1955, ΦΕΚ Α/171).

Στα δύο πρώτα κείμενα ξεχωριστή μνεία γίνεται στο λειτουργήμα του ιατρού. Καινό χαρακτηριστικό τους είναι οι ιδιαίτερα συναφείς απόψεις επειδή προφανώς επηρεάστηκαν από κοινές παλαιότερες ιδέες, παρόλο που η οπτική γωνία των δύο συγγραμμάτων (Ιουδαϊκή και Ελληνική) είναι διαφορετική. Συγκεκριμένα από την Σοφία Σειράχ όπως και από την Ιπποκράτεια Σύλλογή καλείται όλη η κοινωνία - φτωχών και μεγιστάνων - να τιμήσει αυτό το λειτουργήμα γιατί είναι θεστάτατο για την ίση πάσης νόσου. Ενδεικτικά, από την Σοφία Σειράχ: "ΤΙΜΑ Ιατρόν προς τας χρείας αυτού τιμίας αυτού, και γαρ αυτών έκτισε Κύριος..." και από την "Περί Ευαχημοσύνης": "...μετάγειν τήν σοφίην ες τήν ιητρικήν καί τήν ιητρικήν ες τήν σοφίην" ιητρος γάρ φιλόσοφος ισθθεος...". Όμως περιγράφεται και η πρόεπουσα συμπεριφορά του ιατρού απέναντι στο κόσμο: θαυμαστή, "υπεράνω πάσης κεφαλής", ιδιαίτερου ήθους, ανιδιοτέλειας, καθαρής, χωρίς μεμψιμοιρίες και δόλο. Τα ανωτέρω συγκρίνονται με τις ισχύουσες διατάξεις του Β.Δ. 25 Μαΐου / 6 Ιουλίου 1955 (ΦΕΚ Α/171) όπου αναφέρεται: "Ο γιατρός οφείλει να αποτελεί υπόδειγμα έντιμου και ανεπιλήθτου ατόμου σε όλες τις εκδηλώσεις του ιδιωτικού και δημοσίου βίου του...".

Συμπερασματικά, καταλήξαμε ότι η εκτίμηση του λειτουργήματος του ιατρού έχει τις ρίζες της στην Ιουδαϊκή και στην Ελληνική πολιτισμική παράδοση, με σκεδόν συμπίπτουσες απόψεις. Αυτές αποτέλεσαν διαχρονικά το θεμέλιο λίθο για την διαμόρφωση της συμπεριφοράς ανάμεσα στην κοινωνία και τον ιατρό αφού διατηρούνται μέχρι και σήμερα.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΑΤΡΙΚΗ ΗΘΙΚΗ-ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ

Χατζηγκολάου Α.
Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα, Κως

Όπως η Ιατρική Επιστήμη αρχίζει με τον Ιπποκράτη, έτσι και η Ιατρική δεοντολογία έχει τις πηγές της στην Ιπποκρατική σκέψη. Τα κυριότερα Ιπποκρατικά έργα που ασχολούνται με το θέμα είναι: *Όρκος*, *Νόμος*, *Περί Ιητρού*, *Περί Ευαχημοσύνης*, και *Παραγγέλια*.

Ο *Όρκος* είναι το πιο πολυσυζητημένο έργο της Ιπποκρατικής Συλλογής. Στην εποχή του, αποτελούσε ένα πλήρες σύστημα αρχών για την άσκηση του Ιατρικού επαγγέλματος. Περιέχει κανόνες ηθικής συμπεριφοράς προς τον ασθενή και τους οικείους του, την υπόσχεση να μη χειρουργεί, συμβόλαιο σεβασμού και αγάπης προς τον Διδάσκαλο και την οικογένειά του, και όρκο αγνότητας βίου και "τέχνης".

Τα υπόλοιπα έργα "συμπληρώνουν" τον Όρκο. Ο *Νόμος* απαριθμεί τα στοιχεία που είναι απαραίτητα για την ανάδειξη καλών Ιατρών, ενώ συγχρόνως διεκτραγωδεί την κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει η "επιφανεστάτη πασέων των τεχνών".

Το *Περί Ιητρού* και το *Περί Ευαχημοσύνης* τονίζουν την σημασία που έχει η εμφάνιση του Ιατρού, καθώς και η συμπεριφορά του προς τον ασθενή. Το *Περί Ιητρού* αποσπνεί και φιλοσοφική διάθεση.

Τέλος, το έργο *Παραγγέλια* συμβουλεύει ανιδιοτέλεια στην άσκηση του επαγγέλματος, καθώς και ταπεινότητα και πνεύμα συνεργασίας και αλληλοδοθήθειας μεταξύ των Ιατρών.

Πολλά έχουν αλλάξει από τότε μέχρι σήμερα. Με την πρόοδο της επιστήμης και της τεχνολογίας έχει αλλάξει η δομή της κοινωνίας και έχουν δημιουργηθεί νέες ανάγκες και νέες "αξίες". Σε αυτήν την νέα εποχή, την εποχή του ηλεκτρονικού "φοκλώματος", των φαρμακευτικών και άλλων εταιρειών, μας καλύπτει επακριβώς η Ιπποκρατική δεοντολογία ή μήπως πρέπει να κάνουμε προσαρμογές; Πάντως, η Ιατρική ηθική και δεοντολογία δεν αφορά μόνο τους Ιατρούς: είναι υπόθεση όλων.

**Η ΠΑΡΟΥΣΙΑ ΣΥΓΓΕΝΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΝΑΖΩΟΓΟΝΗΣΗ:
Ένα ηθικό-δεοντολογικό δίλημμα στην ιατρική πρακτική**

Καρανίκα Ε.

Αναισθησιολογία, Γενικό Νοσοκομείο, Κως

Κατά την τελευταία 25ετία παρατηρείται στην Ευρώπη μια αυξανόμενα ανοικτή συμπεριφορά νοσηλευτικών ιδρυμάτων και κοινωνίας, στον τομέα αναγνώρισης των δικαιωμάτων του ασθενή και των συγγενών του. Το θέμα της παρουσίας ενός μέλους οικογένειας κατά τη διάρκεια της αναζωογόνησης του ασθενή αποτελεί ένα σημαντικό ηθικό-δεοντολογικό δίλημμα στην καθημερινή ιατρική πρακτική και πολύπλευρο προβληματισμό για τη διεθνή ιατρική κοινότητα.

Στη σχετική βιβλιογραφία πολλές μελέτες επισημαίνουν τη θετική αντίδραση των συγγενών τόσο στην προοπτική όσο και στην αναδρομική εκτίμηση της παρουσίας τους κατά τη διάρκεια αναζωογόνησης αγαπημένου προσώπου, ενήλικα ή παιδιού, ιδιαίτερα σε περίπτωση αποτυχίας της.

Συνεχώς περισσότερα νοσοκομεία θέτουν σε εφαρμογή ειδικά προγράμματα προκειμένου να διευρύνουν

α) τις απόψεις των συγγενών του ασθενή, σχετικά με την επιθυμία τους να πορευτούν οι δίδυμοι του στη διάρκεια αναζωογόνησης

β) τα συναισθήματα από την εμπειρία τους μετά από ένα τέτοιο γεγονός

γ) τα προβλήματα που προκύπτουν από την πρακτική αυτή

δ) τα κατάλληλα μέτρα που οφείλουν να ληφθούν για να διασφαλιστεί ότι η συγκεκριμένη εμπειρία θα είναι η δυνατή καλύτερη ε) τις διεθνείς πολιτιστικές και κοινωνικές παραλλαγές αυτής της πρακτικής ώστε να αντιμετωπιστούν με κατανόηση και ευαισθησία οι καταστάσεις.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζονται τα σημαντικότερα ζητήματα ηθικής και δεοντολογίας που προκύπτουν κατά την εφαρμογή της συγκεκριμένης πρακτικής και οι προτάσεις των αρμόδιων θεσμοθετημένων Οργάνων, βάσει των συνεκώς αυξανόμενων διαθέσιμων στοιχείων.

Βιβλιογραφία:

1. International consensus on science, American Heart Association 2000: «Ethical Aspects of CPR and ECC; Guidelines 2000 for Cardiopulmonary Resuscitation and Emergency Cardiovascular Care»
2. Azoulay E. et al : "Family-physician interactions in the I.C.U." Crit Care Med 2004; 32:2323-8
3. P. Baskett, P. Steen, L Bossaert: «Η Ηθική της Αναζωογόνησης και οι αποφάσεις σχετικά με το τέλος της ζωής», Κατευθυντήριες Οδηγίες του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Αναζωογόνησης, 2005 («Θέματα» έκδ. Εταιρείας Αναισθησιολογίας και Εντατικής Ιατρικής Βορείου Ελλάδος, τ. 32-33, τόμ. 16^ο Ιουν.-Δεκ. 2006)

**ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΠΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΝΕΦΡΙΚΗΣ ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΡΟ ΑΙΜΟΚΑΘΑΡΣΗΣ ΕΠΟΧΗ
(1873 - 1973)**

Διαμαντόπουλος Α., Γούδας Π.

Νεφρολογική Κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Ο Άγιος Ανδρέας»

Η πόλη των Πατρών, μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας, αναπτύχθηκε γρήγορα σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και ιστορικό επίπεδο. Αυτή η ανάπτυξη δεν άφησε ανεπηρέαστο τον τομέα της υγείας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε τρία σημαντικά επιτεύγματα στην κατανόηση και αντιμετώπιση της νεφρικής ανεπάρκειας συσχετισμένα με τους Πατρινούς ιατρούς που πρωτοστάτησαν σε αυτό τον τομέα.

1. Ο Χρήστος Κορύλλος στο τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα μεταφέρει ως φοιτητής τις πρόσφατες γνώσεις της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας ως προς τη δυνατότητα υποκατάστασης της νεφρικής λειτουργίας, από το δέρμα και τον πεπτικό σωλήνα, βασισμένος στις πιο σύγχρονες τότε γνώσεις φυσιολογίας. Η προσέγγισή του είναι κυρίως θεωρητική, δίνει όμως σαφώς την ώθηση για πρακτική αντιμετώπιση.

2. Ο Αθανάσιος Σιώρης, κατά το πρώτο τέταρτο του 20^{ου} αιώνα συγγράφει βιβλίο το οποίο εκδίδεται πρώτα, το 1924, στο Βερολίνο και μόλις τρία χρόνια μετά στην Πάτρα, στο οποίο αναφέρονται οι τελευταίες εξελίξεις στην παθολογία και θεραπευτική όλων των νεφρικών παθήσεων. Αναφέρεται η χρήση διουρητικών ουσιών, προκλητών επιδρώσεων, αφαιμάξεων, δίαιτας χαμηλής σε λεύκωμα και περιορισμού του κλωριστικού νατρίου, καθώς και ο επιβαρυντικός ρόλος της υπέρτασης.

3. Πενήντα χρόνια αργότερα, ο Αθανάσιος Διαμαντόπουλος εφαρμόζει για πρώτη φορά στο Παλαιό Δημοτικό Νοσοκομείο Πατρών, ως ειδικευόμενος, μία μορφή διαλείπουσας περιτοναϊκής κάθαρσης σε ασθενείς με νεφρική ανεπάρκεια. Η μέθοδος αυτή είχε μόλις προ διετίας εφαρμοσθεί στο εξωτερικό.

Συμπεραίνουμε πως η ασυνήθως ταχεία διάδοση των ιατρικών εξελίξεων στην πόλη των Πατρών ήταν μία «παρενέργεια» της οικονομικής και πολιτιστικής εξέλιξής της.

ΛΕΙΨΑΝΑ ΙΑΜΑΤΙΚΩΝ ΑΓΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΧΑΪΑ

Γούλα Κ., Διαμαντόπουλος Α.

Νευρολογική Κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Πατρών 'Ο Άγιος Ανδρέας'

Η προσκύνηση και η λατρεία των Αγίων βρίσκεται στο επίκεντρο των τελετουργικών πρακτικών της χριστιανικής κοινωνίας. Μέσω της λατρείας των λειψάνων τους, οι χριστιανοί μπορούσαν ν' αναζητήσουν τη βοήθειά τους προκειμένου ν' αντιμετωπίσουν διάφορες νόσους. Τα ιερά λείψανα δεν ήταν απλώς σύμβολα των Αγίων, αλλά η συνεχιζόμενη φυσική τους παρουσία στον κόσμο και επομένως αποτελούσαν έναν 'ζώντανό' διαμεσολαητή του ανθρώπου προς το Θεό.

Από αρχαιοτάτων χρόνων βέβαια είχαν αποδοθεί στους τάφους επιφανών ανθρώπων θαυματουργικές ιδιότητες. Για παράδειγμα, στον τάφο του Ιπποκράτη που βρίσκεται στη Λάρισα λέγεται ότι διέμενε σμήνος μελισσών, των οποίων το μέλι είχε την ιδιότητα να θεραπεύει τις άφθες των παιδιών.

Στην περιοχή της Αχαιας, η παράδοση της διαφυλόξεως ιερών αστών σε θήκες από χρυσό, αργυρό και ελεφαντόδοντο είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη. Στην παρούσα εργασία παρουσιάζουμε πλήθώρα ιερών λειψάνων ιαματικών Αγίων από την περιοχή μας, όπως και τους ειδικούς ύμνους για κάθε νόσο. Ενδεικτικά, στον Ιερό Νοό Παντοκράτορος Πατρών φυλάσσεται λειψανοθήκη των Αγίων Αναργύρων, γνωστών για την ιδιότητά τους να θεραπεύουν κάθε ασθένεια. Κάθε ασθένεια επίσης θεραπεύουν ο Άγιος Παντελεήμονας και ο Άγιος Αρτέμιος, λείψανα των οποίων βρίσκονται στην Ιερά Μονή Παμμεγίστων Ταξιαρχών Αγίου και στην Ιερά Μονή Μακελαρείας Καλαβρύτων αντίστοιχα. Στην τελευταία Μονή επίσης εκτίθενται για προσκύνημα λείψανα της Αγίας Παρασκευής που προστατεύει από σφθαλμικές παθήσεις καθώς και του Αγίου Χαράλαμπου, θεραπευτή λοιμωδών νόσων.

Η πίστη στο θαύμα με ιαματικό περιεχόμενο γενικά είναι διαχρονική κι αυτό αποδεικνύεται από την αθρόα προέλευση των πιστιών στους κώρους έκθεσης των λειψάνων των Αγίων.

ΟΙ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΤΡΙΝΩΝ – ΕΜΠΟΡΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΣΤΟΝ 19^ο – ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 20^{ου} ΑΙΩΝΑ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΥΓΕΙΑΣ

Καίκα-Μαντανίκα Γ.

Ιστορικός-Έρευνήτρια, Πάτρα

Η Πάτρα στο 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ήταν από τις πιο σπουδαίες πόλεις της Ελλάδας, κυρίως λόγω της ανάπτυξης του εμπορίου της σταφίδας. Είχε δημιουργηθεί μία ισχυρή από άποψη οικονομική τάξη εμπόρων. Οι σχέσεις που είχε αναπτύξει με τη Δυτική Ευρώπη ήταν πολύ συχνές λόγω του εμπορίου. Επίσης, στις μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες οι έμποροι ταξίδευαν για σπουδές, διασκέδαση και οπωσδήποτε για να αντιμετωπίσουν προβλήματα υγείας.

Αν και την ανώτερη κοινωνική ομάδα αποτελούσαν οι έμποροι, αλλά και οι στρατιωτικοί και πολιτικοί, οι οποίοι είχαν λάβει μέρος στον αγώνα και είχαν καταλάβει υψηλές πολιτικές ή στρατιωτικές θέσεις, όμως οι πολιτικοί και οι στρατιωτικοί δεν είχαν την ανάλογη οικονομική δυνατότητα. Αυτός ήταν και ο λόγος που με βάση τους επικηδέιους που δημοσιεύονται στον τύπο της Πάτρας μεταξύ του 1880-1920, στους οποίους στήριζεται η έρευνά μου βρίσκουμε παραδείγματα κυρίως ανθρώπων που ασχολούνται με το εμπόριο ή έχουν δραστηριότητες που έχουν σχέση με αυτό, όπως χρηματομασίτες, τραπεζίτες, οι οποίοι καταφεύγουν στο εξωτερικό προκειμένου να αντιμετωπίσουν προβλήματα υγείας, ενώ οι πολιτικοί και οι στρατιωτικοί αδυνατούν.

Αυτή την επισήμανση την ενισχύουν και τα στοιχεία που μας δίνει το αρχείο θανάτων της ελληνικής εκκλησίας του Παρισιού, όπου η πλειονότητα αυτών που επισκέπτονται το Παρίσι, τουλάχιστον μέχρι τον 1^ο παγκόσμιο πόλεμο και έχουν κάποιο πρόβλημα υγείας, είναι αστοί που έχουν διάφορες εμπορικές δραστηριότητες. Από το αρχείο του Παρισιού αντλούμε και άλλες ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικά με τις ασθένειες για τις οποίες κυρίως ταξίδευαν μέχρι το Παρίσι, προκειμένου να γαστρευτούν, αλλά και την ηλικία των θανόντων.

Από την άλλη μεριά το αρχείο θανάτων του Ληξιαρχείου της Πάτρας μας δίνει μια άλλη εικόνα των κατοίκων σχετικά με τις ασθένειες και την ηλικία των θανόντων. Στην προκειμένη περίπτωση έχουμε την εικόνα όλης της κοινωνίας της Πάτρας.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΡΑΠΛΕΥΡΑ ΚΕΡΔΗ ΑΠΟ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΕΙΔΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ

Δρακουλόγκωνα Ο., Διαμαντόπουλος Α.
Νεφρολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Ο Αγ. Ανδρέας»

Η σχέση μεταξύ ιατρού και «φαρμάκου» όπως και οι εξ'ανάγκης δημιουργηθείσες καταστάσεις που τη συνοδεύουν, έχουν απασχολήσει γενικότερα τους εμπλεκόμενους φορείς στην πορεία των χρόνων.

Ενδεικτικά αναφέρουμε από την περιοχή μας, ότι στο Ιατρικό περιοδικό «Γαληνός» το 1894, δημοσιεύεται ομιλία του ιατρού Αθ. Τραμποδώρου, σε άπταιστη λογοτεχνική καθαρεύουσα, σε συνέλευση του Ιατρικού Συλλόγου Πατρών όπου και υπερρασιζείται το δικαίωμα των ιατρών στην παρασκευή και χορήγηση των φαρμακευτικών σκευασμάτων στους ασθενείς. Αρνείται το ρόλο των φαρμακοπωτών και των βοηθών τους στην εκτέλεση των ιατρικών συνταγών, καταγγέλλοντας αυθαιρεσίες τους στη διαδικασία παρασκευής των φαρμάκων, όπως και στη διάθεσή τους στους ασθενείς. Καταγγέλλει όμως και την πολιτεία για αδράνεια, όσον αφορά στους ελέγχους των χορηγούμενων φαρμάκων και αναφέρεται εκτενώς στο άσκοπο της πολυφαρμακίας. Οι βαρείς χαρακτηρισμοί που εκτοξεύει προς τους φαρμακοποιούς, καταδεικνύουν και την άποψη των ιατρών της εποχής για την υπερβολή και αποκλειστικότητα των ιατρών, ενάντια κάθε άλλου κλάδου, όπως η φαρμακευτική, που εμπλέκεται στη σχέση ιατρού-ασθενούς. Βέβαια πολλά από αυτά που αναφέρονταν τότε, εξακολουθούν να είναι επίκαιρα. Η σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στους γιατρούς και στις φαρμακευτικές εταιρείες, είναι από τις πλέον αμφιλεγόμενες σήμερα. Ενώ κανείς δεν αμφισβητεί την αναγκαιότητά της, τα όρια μέσο στα οποία αυτή θα πρέπει να αναπτύσσεται αποτελούν μόνιμη πηγή αντιπαράθεσης. Από την άλλη πλευρά ο μη κρατικός έλεγχος των εισαγόμενων κυρίως φαρμάκων, η άσκητη πολυφαρμακία και φυσικά η άσκητη συνταγογράφηση είναι γεγονότα της εποχής μας, όπως αποδεικνύεται από πρόσφατη ανακρίση του Τύπου που παρουσιάζουμε.

ΕΠΙΔΗΜΙΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ ΚΑΙ Χ.Π.ΚΟΡΥΛΛΟΣ

Φραγκίδης Χ., Καλαπόδη Μ.
Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Ο Άγιος Ανδρέας»

Ο Χρήστος Π. Κορύλλος σκεπεί την Ιατρική στην Πάτρα από το 1872 (μόλις επέστρεψε από τη μετεκπαίδευσή του στη Βιέννη), έως το τέλος της ζωής του 4/1/1930. Από το 1904 διατελεί έμβιοθος Δ/ντης του Δημοτικού Νοσοκομείου Πατρών. Ο ίδιος και ο ανηψιός του Πολύβιος (υπό τη δική του εποπτεία), δημοσίευσαν στατιστικές νοσηρότητας/θνητότητας σε τοπικές εφημερίδες τα έτη 1876-1898. Οι επιδημίες που έπληξαν την πόλη αναφέρονται στο έργο του: *Αι Πάτραι υπό φυσικὴν καὶ ιατρικὴν ἐποψίν.*

Η Πάτρα έζησε επιδημίες ιλαράς, οστρακιάς και πνευμονίας, το 1886. Γνώρισε θανάτους από διφθερίτιδα και δυσεντερία. Είδε το φοινικό πρόσωπο του τύφου (1910), της πανώλους (1828 και ξανά το 1922 στους συνικισμούς προσφύγων). Μέτρησε χιλιάδες νεκρούς από χολέρα που χτυπά άπανωτά: 1817, 1820, 1853 («Ξένη» των Γάλλων στρατιωτών), 1865, 1883, 1893...

Ευλογία επιτίθεται το 1872. Ο Κορύλλος, υπέρμαχος του εμβολιασμού ως κύριου τρόπου αναχαίτισης, παρουσιάζει τη διατριβή του «περί δαμάλισμου». Λυμναίνεται διορκώς έως το 1909 αναγκάζοντας στην κατασκευή «εξοχικού νοσοκομείου» προκειμένου να μεταφερθούν τα κρούσματα εκτός πόλεως. Το 1880 ξεσπά επιδημία εγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος.

Η «λιανοσιά» «φθοροποιός μάλιστα του ελληνικού λαού», θρήκε την Πάτρα προετοιμασμένη (θνητότητα 4.25% μεταξύ 1886-1895). Εξασθενώντας το ανοσοποιητικό σύστημα, κάνει τους ανθρώπους ευάλωτους στη ψυμμάτωση. Το «κτικιό» δεν αντιμετωπίστηκε αποτελεσματικά παρά μόνο στα μέσα του αιώνα, όπου χρησιμοποιήθηκαν ευρέως τα αντιψυμματικά.

Ινφλουένζα το 1890, ενώ το 1918 ανέκοιψε φοβερή επιδημία ισπανικής γρίπης με αμέτρητα θύματα.

Η Πάτρα το 1820 αριθμούσε 16000 κατοίκους, το 1828 μόλις 4000. Το 1879 κάτοικοι ήταν 35000. Η άκρα ακαθαρσία και τα λιμνάζοντα ύδατα, έδωσαν γένεση σε διάφορες νόσους και πυρετούς ολέθριους με μεγάλο αριθμό θυμάτων. Τότε ο λαός πίστευε ακόμη στους εμπειρικούς ιατρούς τους άλλως αποκαλούμενους κομνηγιαννίτες. Το 1896 στην πόλη λειτουργούσε το Δημοτικό Νοσοκομείο (44 κλινικές), 14 φαρμακεία, 57 ιατροί επιστήμονες και 20 μαίες.

ΤΟ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΤΙΤΑΝΗΣ. ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΥΓΕΙΑΣ
ΣΤΟΝ ΕΛΛΑΔΙΚΟ ΧΩΡΟ

Καθίδρα-Καραχάλιου Σ.
Ιστορικός Ιατρικής

Η αρχαία Τιτάνη, πόλιμα της αρχαίας Σικυώνος, φιλοξένησε στο χώρο της ένα απ' τα σπουδαιότερα και αρχαιότερα Ασκληπεία.

Σύμφωνα με τους ιστορικούς, η κήρυξη των Δωριέων στην Πελοπόννησο έγινε το 1100 περίπου π.χ.

Οι Δωριείς έφεραν στο χώρο της Πελοποννήσου τη λατρεία του θεοποιηθέντος ιατρού Ασκληπιού.

Και βέβαια οι ευσεβείς πρόγονοί μας του αφιέρωσαν ναούς στους οποίους ελατρεύετο, τα λεγόμενα Ασκληπεία, τα οποία όμως δεν ήταν όπως οι ναοί των άλλων θεών.

Εδώ οι ιερείς του ναού είχαν γνώσεις ιατρικής της εποχής, εδέχοντο ασθενείς τους οποίους φιλοξενούσαν και τους έκαναν κατάλληλη προετοιμασία (υποβολή) για την εγκοιμίση στο άδυτο ή άβατο του ναού, όπου ακολουθούσαν καθιερωμένες διαδικασίες.

Μεταξύ των σπουδαιότερων όπως ήταν της Επιδαύρου, της Κώ, της Αρχαίας Κορίνθου, των Αθηνών κ.α, ήταν και αυτό της Τιτάνης, το οποίο θεωρείται το αρχαιότερο, γιατί ακριβώς στο ίδιο μέρος προς της καθόδου των Δωριέων υπήρχε ο ναός της Αθηνάς-Υγείας. Δηλαδή ελατρεύετο η υγεία σαν ιδιότητα της θεάς.

Όπως γράφει ο Πausanias στα Κορινθιακά το ξόσανο της θεάς υπήρχε στο ναό και ήταν καλυμμένο από τα αφιέρωματα, φαίνονταν μόνο το πρόσωπό της. Εδώ επίσης ελατρεύοντο οι τοπικοί ημίθεοι, ο Αλεξάνωρ και ο Ευαμερίων. Όπως συμπεραίνεται και από τα ονόματά τους ήταν ο ένας προστατής και ο άλλος κορηγός καλών ημερών, δηλαδή καλής ζωής.

Ο ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ ΧΕΙΡΩΝ, ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΣ ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΚΑΙ ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ
ΠΡΩΤΗΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΣΤΟ ΠΗΛΙΟ*

Οικονομόπουλος Χ.
Παιδοχειρουργός

Στην ανακρίβωση αυτή παρουσιάζουμε τις ακόλουθες επτά ενότητες, οι οποίες αναφέρονται στις επιδιώξεις της Μυκηναϊκής Ιατρικής Σπηλιολογίας σχετικά με τον Κένταυρο Χείρωνα.

- α) Τον Κένταυρο Χείρωνα, τον σοφόν και ενάρετον εκπρόσωπον της Χειρουργικής - Θεραπευτικής Ιατρικής, που την ανήγαγε σε Παιδαγωγική Ιατρική.
- β) Τον Χείρωνα, εμπνεόμενον από το ευγενές Ιατροπαιδαγωγικό πνεύμα, που αναδείχθηκε σε τέλειο Χειρουργό-Ιατρό- Θεραπευτή και Δάσκαλο της εποχής του.
- γ) Την ικανότητά του να βελτιώνει τη σωματική και ψυχική υγεία του πάσχοντος ανθρώπου με την εισαγωγή της Μουσικής ως άριστου μέσου θεραπείας και ψυκαγωγίας των ασθενών του.
- δ) Την ίδρυση στο Άντρον του, στην κορυφή του Πηλίου, σε υψόμετρο 1635 μ., της Πρώτης στον Κόσμο Χειρουργικής - Θεραπευτικής και Παιδαγωγικής Ιατρικής Σχολής. Στη Σχολή αυτή παιδαγωγούσε τα παιδιά των Θεών και Ηρώων, όπως τους Ασκληπιό, Πηλέα, Αχιλλέα, Ιάσονα, Θησέα, Μακάονα, Κάστορα και Πολυδεύκη κ.ά. .
- ε) Την προσπάθειά μας να απομυθοποιήσουμε τη μορφή του κατά το ήμισυ ανθρώπου και κατά το άλλο ήμισυ ίππου, βασισμένοι στα σύγχρονα ιατρικά επιτεύγματα.
- στ) Τη διάλυση της Ιατρικής Σχολής του και το θάνατό του με τη θεία παρέμβαση του Διός Ακραιού, η οποία αποδείχθηκε καταστροφική για τον Χείρωνα. Έτσι, παρά τη λατρεία του λαού της Μαγνησίας, αυτοεξορίσθηκε στο Μαλέα, όπου και βρήκε τραγικό θάνατο από αδέσποτο βέλος του Ηρακλή.
- ζ) Τέλος, παραθέτουμε τις επιδιώξεις της μυθικής παράδοσης, αναφορικά με τον ταχύτατα επελθόντα θάνατό του και επί του συμβάντος αυτού δίνουμε την πιθανή ιατρική μας ερμηνεία.

Ο Α Σ Κ Λ Η Π Ι Ο Σ : ΝΗΠΙΟΣ, ΠΑΙΣ, ΕΦΗΒΟΣ
Επιδιώξεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης στην περιοχή της αρχαίας Αρκαδικής
Αζανιάδος*
(Καλαβρυτοχώρια και χωριά του τ. Δήμου Θέλλουσσας)

Οικονομόπουλος Χ.
Παιδοχειρουργός

Στην παρούσα ανακοίνωση επιδιώκουμε να προσεγγίσουμε τη ζωή του Ασκληπιού, όταν ήταν νηπίος, παις, έφηβος.

Η έρευνά μας στηρίζεται σε πρωταγενές αθησαύριστο υλικό, που είχαμε συλλέξει κατά τη διάρκεια επιτόπιας έρευνας τη χρονική περίοδο 1962 – 2002 στα χωριά της περιοχής της αρχαίας Αζανιάδος. Ο Πausanias στη Θέλλουσσα είχε εντοπίσει το Ιερό του Ασκληπιού παιδός (Pausan. Arcaidika, VIII, 25.11.).

Αναφέρουμε ενδεικτικά μερικές επιδιώξεις της Λαϊκής Ιατρικής Παράδοσης Αζανιάδος, όπως:

- α) την ύπαρξη ενός μικρού ναού, του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου, κτισμένου στα ερείπια αρχαίου ναού. Από τους παλαιούς κατοίκους της Θέλλουσσας ονομάζεται και Άγιος Ακούλας. Ο τύμβος, κάτω από το ναό αυτόν, ονομάζεται Τουμπήκ. Πιθανόν τα ερείπια του αρχαίου ναού να ανήκαν στον Ασκληπιό, ο δε τύμβος στην τροφο του Τρυγώνα.
- β) Ο Ασκληπιός είναι ο πρώτος που καθιέρωσε σαν αμοιβή για τη γέννα έναν αλέκτορα εις ανάμνησιν της αμοιβής της τροφού του μίας Τρυγόνος. Το έθιμο αυτό διατηρήθηκε στην αρχαιότητα και επιβιώνει σήμερα στη φράση «του πουλιού το γάλα» που είναι το θρασαμένο στήθος του κόκορα (γαλακταγωγό).
- γ) Πιθανή σύνδεση της λέξης ασκάλαθος με το όνομα Ασκληπιός, επειδή ως παις κυνηγούσε ασκάλαθους (μολυντήρια).
- δ) Δίδεται εξήγηση της ράβδου του Ασκληπιού με τον περιελιγμένον όφι.
- ε) Διαπίστωση από τον παιδα Ασκληπιό της ισματικής δύναμης του φυτού «*χελιδόνιον το μέγα*» ως μέσου θεραπείας οφθαλμολογικών παθήσεων.
- στ) Ως έφηβος απέδειξε ότι ο ζακός χρησιμοποιείται ως αντίδοτο στις δηλητηριάσεις.
- ζ) Χρησιμοποίηση του σκύλου και του φιδιού προκαταρκτικά, για να διαγνώσει με το σάλιο τους το είδος των μεγάλων και χρονίων εξελκώσεων.

ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑ. Η ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΚΕΨΗΣ ΩΣ ΒΑΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ.

Μόνιουλα Μ., Κουσουνης Α., Κουσουνη Α.
Κέρκυρα

Οι αρχές της επιστημονικής ιατρικής συμπίπτουν με τη γένεση της ελληνικής φιλοσοφίας, όπου για πρώτη φορά στην ιστορία υπάρχει μια απόπειρα συγκρότησης επάνω στη βάση του θεωρητικού στοχασμού, ενός συστήματος που προσπαθεί να εξηγήσει τα φαινόμενα της φύσης και να ερευνήσει τους νόμους της. Ίδρυτής της φιλοσοφίας θεωρείται ο Θαλής ο Μιλήσιος, ο οποίος ίδρυσε και τη μεγάλη προ-Σωκρατική σχολή, την Ιωνική Σχολή της Μιλήτου. Σημαντικοί αντιπρόσωποι της ο Θαλής, ο Ηράκλειτος και ο Αναξίμανης, οι οποίοι αντίστοιχα θεώρησαν ως πρωταρχική ουσία των πάντων το νερό, το πυρ και τον αέρα.

Το Ιωνικό πνεύμα μετέφερε στην Κάτω Ιταλία (Magna Grecia) ο Πυθαγόρας, ο οποίος ίδρυσε εκεί τη σχολή του Κρότωνα, που απετέλεσε και τη βάση της επιστημονικής ιατρικής. Στη σχολή του Πυθαγόρα ανήκει ο Αλκαίωσ ο Κροτωνιάτης, που συνδύασε τον φιλοσοφικό στοχασμό με την ιατρική έρευνα.

Από το φιλοσοφικό σύστημα των Πυθαγορείων, όπου ο αριθμός 4 έπαιξε πρωτεύοντα ρόλο, επηρεάστηκε αργότερα η Ιπποκρατική σκέψη και έδωσε τη θεωρία των τεσσάρων χυμών, που για πολλούς αιώνες υπήρξε η βάση της παθολογικής φυσιολογίας. Κυρίως όμως επέδρασαν στην εξέλιξη της ιατρικής σκέψης με τη μελέτη της φύσης και την έρευνα αιτίου και αιτιατού στα φαινόμενα της ζωής.

Παράλληλα με την ανάπτυξη των ιατρικών σχολών στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία, άλλες σχολές σημαντικές για την εξέλιξη της ιατρικής σκέψης, επηρεασμένες και από την Ελληνοϊταλική φιλοσοφία, αναπτύσσονται στην Κυρήνη, τη Ρόδο, την Κνίδο και την Κω και έθεσαν τα θεμέλια της Ιπποκρατικής ιατρικής.

Συμπέρασμα : Η εξέλιξη της επιστημονικής ιατρικής σκέψης συμπίπτει με την γένεση της Ελληνικής και στη συνέχεια της Ιταλιωτικής φιλοσοφίας, που στηρίζεται στην παρατήρηση της φύσης και τη διερεύνηση των νόμων της.

**Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΝΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑ:
ΑΠΟ ΤΑ ΟΜΗΡΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΣΤΗΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ**

Χριστοπούλου-Αλετρά Ε.¹, Μυρωνίδου-Τζουβελέκη Μ.², Καλούσης Κ.¹,
Παυλίδου Ε.³

1. Ιστορία της Ιατρικής 2. Εργαστήριο Φαρμακολογίας 3. Εργαστήριο Ανασθησιολογίας, Ιατρική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πανελλήνια Εταιρεία Ιστορίας της Ιατρικής.

Στόχος της εργασίας είναι η παρουσίαση των μεθόδων αναλγησίας ή αναισθησίας κατά την αρχαιότητα, όπως αυτές αναφέρονται στις ιστορικές πηγές.

Οι αρχαίοι λαοί είχαν προβληματισθεί ιδιαίτερα με το θέμα του πόνου και της αντιμετώπισής του, είτε αυτός οφειλόταν σε ασθένειες είτε σε τραυματισμούς και χειρουργικές πράξεις.

Στα Ομηρικά έπη υπάρχουν αναφορές σχετικά με τις τεχνικές ανακούφισης από τον πόνο των τραυματιών του πολέμου.

Στην *Ιπποκρατική Συλλογή* οι πόνοι οφείλονται στη διαταραχή των τεσσάρων χυμών του ανθρώπινου σώματος ή σε εξωτερικούς παράγοντες (καιρικές συνθήκες, καταπόνηση, διατροφή, καταχρήσεις, ατυχήματα). Η αντιμετώπιση του γίνεται με τη χορήγηση ειδικών φαρμακευτικών ουσιών, αλλά και με τη μέθοδο των αντιθέτων.

Είναι γνωστή η χρήση πολλών φυτικών κυρίως, ουσιών, που χορηγούμενες μόνες ή σε συνδυασμό με άλλες μπορούν να προκαλέσουν αναλγησία, αναισθησία, ζάλη ή και μερική απώλεια συνειδήσεως.

Στην προσπάθεια αντιμετώπισης του άλγους αναφέρεται και η χρήση ορισμένων ειδικών τεχνικών, όπως η «εγκοίμησις», η πίεση των καρωτίδων ή ο δελονισμός.

ASKLEPIOS-HIPPOCRATES-ASKLEPIEIA

Geroulanos S.

Department Surgical Intensive Care Unit, Onassis Cardiac Surgery Center, Athens

Asklepios, the God of Medicine, was the son of Apollo and Koronis. The myth says that he was born via a caesarian section around the 13th c. B.C. At Homer's times he was still considered a famous physician. At the time of Hesiodus he was a Semi-God. In the beginning of the 6th c. B.C. he was worshipped as God in Epidaurus. Asklepios was killed by Zeus by means of a thunderbird, due to the many complaints from Hades, the God of the Underworld. Hades complained to Zeus that due to the healing abilities of Asklepios, his clientele was more and more reduced.

Almost all individuals in Asklepios's large family possessed medical knowledges and healing abilities. His wife Epione, soothed the pain, his daughter Hygeia was the Goddess of Health, his other daughter Panakea, stood for Goddess of Therapy.

Two of his sons, Machaon and Podaleirios are mentioned in Homer's Iliad as warrior-kings, who contributed to the Trojan war with ships and men. However, they were well-known also for the medical expertise and acknowledged as physicians; Machaon, as traumatologist, Podaleirios in dietetics and pharmacology. After the Trojan war, Podaleirios arrived in Kos, where according to tradition, he founded the Asklepieion of Kos. Hippocrates is considered his direct descendant.

The healing temples of Asklepios, the Asklepieia, started to spread around the 6th c. B.C. At first in Trikka (today's Trikkala in Thessaly) or in Epidaurus and later in many other sites. By the 4th c. B.C. the Asklepios cult was spread all over the Mediterranean region, while more than 400 Asklepios sanctuaries have been discovered. The most famous of them were the ones of Epidaurus (Peloponnese), of Pergamon in Ionia (Asia Minor) and in Kos (Dodecanese).

Asklepieia were built in carefully chosen sites, as a principle in a phantastic natural landscape, where running water was accessible. The building complex included shrines, baths, theaters, gymnasiums, stadium, palaistres, and other auxiliary administration buildings. The main building was usually the temple, in which the statue of Asklepios God was dominating.

The most important construction was the "abaton", the inaccessible incubation site, where the actual cure took place. After ritual cleaning, baths and sacrifices to the God and also close attendance by the priests-physicians for several days, the patient was put to sleep. Then in his dream, he was visited by the God himself, who advised the patient about the treatment he had to follow. In some cases the patient was cured, in other cases he was operated on the spot. Prior abstinence from specific food and wine or a special diet to be followed was prescribed to the patient.

The most prominent medical teachers of the Greek ancient world Hippocrates (460-377 B.C.) and Galenos (130-199 A.D.) had exercised their practice in Asklepieia. Hippocrates in that of Kos and Galenos in that of Pergamon. In the case of Hippocrates his father Herakleides, as also his grand-father Hippocrates A' were chief physicians-priests in the sanctuary, while Galenos was sent by his father, the architect Aelius Nicias, to study medicine near famous physicians at first to Pergamon and later on to Smyrna.

The cult of Asklepios ceased at around 3rd or 4th c. A.D., when Christianity abolished the twelve Gods' cult of the ancient world and healing abilities were attributed to the divine powers of Jesus Christ.

This lecture, based on the many archeological findings and the numerous illustrations depicting illnesses which can be clearly identified today, supports the allegation that Asklepieia had a similar function with the Sanatoria of the 19th and 20th c.

ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Δετοράκης Μ.,
Ηράκλειο Κρήτης

Ο Ιπποκράτης, αν και διάσημος περιοδευτής γιατρός του καιρού του, δεν φαίνεται να επισκέφτηκε ποτέ την Κρήτη. Απ' ό,τι συνάγεται από τη μελέτη των έργων του, γνώριζε πολύ καλά τα φαρμακευτικά βότανα της Κρήτης καθώς και τις διαιτητικές και ενδυματολογικές συνήθειες των κατοίκων της. Γνώριζε καλά το *Δίκταμνον*, το ιερό φυτό των Κρητικών βουνών *„ ίδιον της Κρήτης θαυμαστόν δε τη δυνάμει „* κατά

το Θεόφραστο. Στο *„Περί γυναικείης φύσεως „* απαριθμώντας τα θεραπευτικά μέσα και τους πεσούς που προκαλούν την έξοδο του υατέρου, συνιστά *„ δικτάμνου Κρητικού όσον οβολόν έν ύδατι πνεί„*. Για τη μητρορραγία συνιστά *„ ελελίφασκον, αίγειρον, δίκταμνον.....*. Για τη διευκόλυνση αποβολής του πλακοκύντους, αναφέρει στο βιβλίο του *„ Γυναικείων το πρώτον.....*. Άριστον δε πάντων *Αρτεμησίη βοτάνη και δίκταμνον και λευσίου άνθος „*. Για τη μύλη κύηση, συνιστά μεταξύ άλλων *„ Και πιπίσκιν το δίκταμνον το Κρητικόν εν οίνω.....*. Γίνεται επίσης μνεία της Κρητικής κέδρου *„ Κέδρου Κρητικής εν οίνω εφήσας κλύζε.....*, του Κρητικού δαύκου, της μίνθης, του Κορίαννου, του Κάρδαμου, της Μολόκης και πολλών άλλων.

Στο *„ Περί διαίτης οξέων „* συνιστά για την οξεία σφυσαλία *„ πίνειν οίνον Κρητικόν οινόδα (δηλ, άκρατο),* αλλάυ συνιστά ρίζα μόδου, που είναι η Κρητική Βρωύνια.

Στο ίδιο βιβλίο γίνεται λόγος για τη χορήγηση *Πτισάνης= κριθίνου* κυλάυ, σε εμπύρετες καταστάσεις. Ανάλογη διαιτητική αγωγή για διάφορα νοσήματα αλλά και για τις λεκωίδες αναφέρεται στην Κρήτη από αιώνες και μέχρι σήμερα, όπως μνημονεύεται και από πλήθος περιηγητών [Παναδά= Panede].

Ο Ιπποκράτης αναφέρεται ευνοικά στα υποδήματα των Κρητών, θέμα που σχολιάζει επίσης ο Γαληνός.

Η καλή φήμη των Κίων γιατρών ως μαθητών της Ιπποκρατικής Σχολής, ήταν ευρέως διαδεδομένη στην Κρήτη. Απόδειξη είναι η επίσημη μετάκληση Κίων γιατρών από δυο μεγάλες πόλεις της Κρήτης, την Γόρτυνα και την Απτέρα το 200 π.χ για την αντιμετώπιση μεγάλων επιδημιών.

ΤΟ ΜΑΤΙ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΟ ΚΑΙ ΠΡΟΓΝΩΣΤΙΚΟ ΣΗΜΕΙΟ ΣΕ ΒΙΒΛΙΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΣΥΛΛΟΓΗΣ (CORPUS IPPOCRATICUM)

Χαθιάρα – Καρακάλιου Σ., Μιχαηλίδης Α.
Όμιλος Μελετητών Ιστορίας της Ελληνικής Οφθαλμολογίας

Η διαγνωστική του Ιπποκράτη ακόμη και σήμερα είναι αξιοθαύμαστη και φανερώνει την οξυδερκή παρατηρητικότητα του. Παρατηρεί και περιγράφει με σαφήνεια διαγνωστικά στοιχεία που παίρνει από τα δόντια, γλώσσα, ούλα, πτύελα, τη θέση του αρρώστου στην κλίνη, την όψη του προσώπου, την έκφραση και κίνηση των ματιών, τις κινήσεις των άνω και κάτω άκρων, το χρώμα του δέρματος, τη θερμοκρασία, την αναπνοή, το θυμικό του αρρώστου κι έτσι βάσει τη διάγνωση για να αρχίσει τη θεραπεία.

Σήμερα, που το εργαστήριο είναι ο σύγχρονος ναός της ιατρικής επιστήμης, στον οποίο καταφεύγουμε όλες οι ειδικότητες να πάρουμε τους κρησμούς του και ύστερα να προχωρήσουμε στη διάγνωση και θεραπεία, κατανοούμε το μέγεθος της ιατρικής σκέψης του Ιπποκράτη.

Και θέβαια το μάτι είναι εκείνο που δίνει την έκφραση στο πρόσωπο και εκφράζει σκεδόν το σύνολο του θυμικού. Για αυτό στις προγνώσεις του ο Ιπποκράτης πολύ συχνά αναφέρεται όχι μόνο στην κατάσταση των ματιών, αλλά και των βλεφάρων καθώς και του βλέμματος.

Με τις τεκμηριωμένες και λεπτομερείς παρατηρήσεις του ο Ιπποκράτης έβαζε όχι μόνο τη διάγνωση της νόσου, αλλά σε αυτές βάσιζε και την πρόγνωση της. Όπως ο ίδιος μας λέει: «Τον ιητρόν δοκεί μοι άριστον είναι πρόνοιαν επιτηδευείν, πραγμαίωσκει γάρ και προλέγειν παρά τοιοι νοσέουσι τά τε παρεόντα και τά προγεγονότα και τά μέλλοντα έσσεσθαι».

Το σπείκειμο τέλος του αρρώστου περιγράφεται θαυμάσια με την έκφραση του προσώπου η οποία και φέρει το όνομά του «Ιπποκράτειον Προσωπίειν». Την οξεία ρίνα πλαισιώνουν θαθουλωμένα μάτια με πιασμένους κροτάφους και όψη γαϊώδη, καλκοπράσινη.

Έββαια σήμερα, με την πρόοδο της βιοιατρικής τεχνολογίας, πολλοί ασθενείς στην εντατική διασωληνωμένοι, ενυδατούμενοι ή ακόμη και αιμοδιυλιζόμενοι ανακάμπτουν.

Όμως και σήμερα χωρίς την τεχνολογική υποστήριξη, όπου αυτή δεν είναι προσιτή, το ιπποκράτειο προσωπίειο εξακολουθεί να είναι προάγγελος του τέλους.

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΤΟΥ ΑΕΡΑΓΩΓΟΥ ΩΣ ΤΡΟΠΟΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΑΣΦΥΞΙΑΣ ΣΤΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Παπαδόπουλος Κ., Τασούλη Α., Ρόμπολα Α., Γερουλιάνος Σ.
Καρδιοχειρουργική Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Γνώσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα

Αιεί γάρ, εν ώ αν τις ωφέληθη, εν καιρώ ωφέλησεν.
Η βοήθεια πάντοτε είναι ωφέλιμη, όταν προσφέρεται την κατάλληλη στιγμή (Ιπποκράτης Περί Νούσων το Α)
Η σημασία της αναπνοής και ανάγκη διασφάλισης ανοικτού αεραγωγού για τη διατήρηση της ζωής, έγινε αντιληπτή ήδη από την αρχαιότητα. Ο Ιπποκράτης στο έργο του «Περί Νούσων το Γ» περιγράφει την κυνάγχη ως κύρια αιτία απόφραξης του αεραγωγού, επικείμενης ασφυξίας που χρήζει άμεσης παρέμβασης και την περιγράφει ως εξής:

“Όταν εκδηλωθεί η ασθένεια που ονομάζεται κυνάγχη, ο άνθρωπος πνίγεται και νομίζει πως έχει κάτι μέσα του και κυρίως στον λαιμό του, δεν μπορεί να καταπιεί ούτε το σάλιο του ούτε και τίποτε άλλο, πονάει στα μάτια, τα οποία πετάγονται έξω από τις κόγχες τους όπως στους απαγκονισμένους...” “...Πρέπει να περαστούν ανάμεσα από τις γνάθους λεπτά σωλήνες μέσα στον φάρυγγα, ώστε να μπορεί να αντλεί ο πνεύμονας αέρα, να επισπευθεί η απόκρυσση, να ξηρανθεί ο πνεύμονας, να κάνει ο ασθενής εισπνοές με ύσσωπο (κυπαρισσόμυλο) της Κιλικίας με θειάφι και πίσσα και οι εισπνοές τούτες να γίνονται δια μέσου λεπτών σωλήνων και από την μύτη προκειμένου να αποβληθεί το φλέγμα.”

Με αυτήν την παρέμβαση επιτυγχάνεται η απελευθέρωση του αεραγωγού και επινοείται η μέθοδος της τοποθέτησης στοματο-φαρυγγικού σωλήνα, - μια πρωταρχική μορφή διασωλήνωσης - ως τεχνική υποστήριξης της αναπνευστικής λειτουργίας.

Κατά συνέπεια η συμβολή του Ιπποκράτη υπήρξε αναμφισβήτητη καθοριστική καθώς επινοεί και υιοθετεί την πρακτική της διασωλήνωσης ως επιτακτικό χειρισμό σε περίπτωση ασφυξίας.

Η συντελεσθείσα πρόοδος της μεθόδου, από την πρωταρχική έως τη σύγχρονη εξελιγμένη και ασφαλή μορφή της, αναδεικνύει διαχρονικά την καταλυτική της αξία επαληθεύοντας την ορθότητα του αρχικού συλλογισμού του Ιπποκράτη.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗ-ΔΙΑΙΤΑ

Παπακρήστος Μ.
Ιατρός, Κως

Η αξία της διαίτας και η σημασία της για τον άνθρωπο, ήταν γνωστή από την αρχαιότητα. Ιδιαίτερα όμως μελέτησε το θέμα ο Ιπποκράτης και άφησε αξιόλογο έργο. Τονίζει ότι, η ακατάλληλη διατροφή παίζει σημαντικό ρόλο στην πορεία κάθε ασθένειας. Εντύπωση προκαλεί η υπόδειξη στους υγιείς “περί ακορής τροφής” δηλαδή η αποφυγή λήψεως τροφής, μέχρι κορεσμού. Ο Ιπποκράτης τα αϊτία και τα ποτά τα διακρίνει σε ωφέλιμα και επιβλαβή, θερμαντικά, περισσότερο και λιγότερο θρεπτικά, εύπεπτα-δύσπεπτα κ.α. Καθορίζει τις βλάβες του οργανισμού από την χρήση ορισμένων τροφίμων και ποτών, και τη διαίτα στα οξέα και χρόνια νοσήματα. Περιγράφει διαιτητικά σχήματα ανάλογα με την ασθένεια, καθώς και κατάλληλα ποτά και ροφήματα. Η πίσηση, ο κικεύων, το μελίκρητον, το αξυμέλι κ.α. ήταν σκευάσματα, η σύνθεση των οποίων ήταν ανάλογη με την φύση της ασθένειας. Εκτενέστατα ασχολήθηκε ο Ιπποκράτης με τα στερεά αϊτία, όπως είναι ο άρτος, το κρέας, τα ψάρια κ.λ.π. Περιγράφει 31 είδη άρτων. Τα κρέατα κατατάσσει εις: εύπεπτα ή δύσπεπτα, υπακτικά ή δυσκοίλια, διουρητικά ή μη κ.λ.π. Τους αϊθείς διακρίνει εις: πετραίους ή ακταίους, λιμναίους ή ποταμίους. Σχολιάζει και άλλα είδη διατροφής όπως το τυρί, το γάλα, το έλαιον, οι σπώρες, τα όσπρια κ.α. Ιδιαίτερη αναφορά κάνει για το μέλι, το οποίο σε συνδυασμό με άλλες τροφές γίνεται περισσότερο θρεπτικό και όχι πακυντικό. Θεωρείται μετά του οίνου “καλλίστον”. «Οίνος και μέλι κάλλιστα κέρηται ανθρωποισιν». Στα έργα του Ιπποκράτη η χρήση του οίνου ήταν πολύ συχνή. Αναφέρει πολλά είδη οίνων όπως τους: λευκούς, μελανούς, γαλακτώδεις, γλυκείς, οξίνους, ηδείς, ευώδεις, όζοντος κ.λ.π. Μεταξύ αυτών κάνει ιδιαίτερη αναφορά στον “Κώνον οίνον”, τον οποίον ουσιαστικά σε παθήσεις του ήπατος και του σπλήνος. «... και πινέτω οίνον αυστηρών Κώνων, ως μελανωτάτων...».

Η Ιατρική Επιστήμη και ιδίως η τεχνολογία, στις μέρες μας, έκανε τεράστια άλματα προόδου. Αντίθετα, ο Ιπποκράτης και οι μαθητές του είχαν στην διάθεσή τους πολύ πενικρά μέσα για την αντιμετώπιση των διαφόρων ασθενειών. Η λελογισμένη λοιπόν χρήση των τροφών, ροφημάτων και ποτών, αποτελούσε ένα από τα λίγα θεραπευτικά μέσα της εποχής εκείνης.

Σαν κατακλείδα, ως θυμηθούμε τι έγραφε για την διαιτητική του Ιπποκράτη πριν πολλές δεκαετίες ο αιμηνότατος καθηγητής του Πανεπιστημίου Περ. Καλογήρου: «Είς πάντα διεξερχόμενος τας αθανάτους αυτού πραγματείας παραμένει ζυωπή η εντύπωσις ότι αι θεραπευτικά μέθοδοι του διδασκάλου ήσαν κατά πρώτην γραμμην διαιτητικά. Ανήγαγε την διαιτητικήν θεραπείαν εις πραγματικήν Επιστήμην, πολλά συμπεράσματα της οποίας, αποβάνουσι πολυτιμώτατα και δια τον παρόντα χρόνον. Ανύψωσε δε εαυτόν και επί του διαιτολογικού πεδίου, εις άριστον καλλιτέχνην της διαιτητικής θεραπευτικής».

Ο ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΕΤΕΩΡΟΛΟΓΙΑΣ

Χατζηβασιλείου Β.

Δικηγόρος-Ιστορικός, Κως

Στο θεμελιώδες έργο του "Περί Αέρων, Υδάτων, Τόπων" ο Ιπποκράτης αποδεικνύεται θαύς γνώστης της ιατρικής γεωγραφίας, κλιματολογίας και υγιεινής, με παράλληλες γνώσεις αστρολογίας και αστρονομίας. Ειδικά για το τελευταίο τονίζει επιλέγει ότι "όχι μικρή, αλλά αντίθετα πολύ μεγάλη, είναι η συνδρομή που αποφέρει η αστρονομία στην ιατρική" (παρ. 2). Στο ίδιο έργο του ο Ιπποκράτης φαίνεται να γνωρίζει πολύ καλά την επιρροή των τριών αστερισμών: "του κυνός", "της άρκτου" και "των πλειάδων" στις καιρικές μεταβολές, που με τη σειρά τους επηρεάζουν το χαρακτήρα και το πεπρωμένο των ανθρώπων, αφού συντελούν στην εμφάνιση ακόμη και στην έξαρση των διαφόρων ασθενειών.

Έτσι η αστρολογία και αστρονομία έγιναν απαραίτητο εργαλείο για τους Ιπποκρατικούς Ιατρούς. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι την Κω διάλεξε ο περίφημος Χαλδαίος αστρολόγος και μαθηματικός Βηρωσός (270 π.Χ.), για να ιδρύσει Σχολή Αστρονομίας και Αστρολογίας, μεταδίδοντας τις πολύτιμες γνώσεις του στους σπουδαστές της Ιατρικής.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΣΕ ΠΝΕΥΜΟΝΟΛΟΓΙΚΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΜΕΤΑΓΕΝΕΣΤΕΡΟΥΣ ΙΑΤΡΙΚΟΥΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Μπαρμπάτης Ν., Διαμαντόπουλος Α

Νεφρολογική Κλινική Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Ο Άγιος Ανδρέας».

Το αναπνευστικό σύστημα είχε από την αρχή προσελκύσει το ενδιαφέρον των αρχαίων Ελλήνων. Προσπαθώντας να το κατανοήσουν το προσέγγισαν στην αρχή φιλοσοφικά, όπου σύμφωνα με αυτούς, το πνεύμα που δίνει ζωή στα έμβια ζώα εισέρχεται στο σώμα δια μέσου του αναπνευστικού ενώ σύγχρονος εμποδίζει, δια της αναπνευστικής λειτουργίας, την ψυχή να εξέλθει από το σώμα και να επέλθει έτσι ο θάνατος. Στα κείμενα του Ιπποκράτη περιγράφονται αρκετές πνευμονολογικές παθήσεις, όπως είναι η φυματίωση, το πνευμονικό εμπύημα, οι πλευριτίδες, το βρογχικό άσθμα, με την κλινική τους συμπτωματολογία, την πρόγνωση και την θεραπεία.

Θεραπευτικά ο Ιπποκράτης δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην προκλητή παραγωγική απέκκριση δια μέσω αποκρεμπτικών βοτάνων όπως είναι το κενταύριον και ο υσσωπός στα περισσότερα πνευμονολογικά νοσήματα, γεγονός που το συναντάμε και σήμερα με την μορφή της αναπνευστική φυσιοθεραπείας και της χορήγησης αποκρεμπτικών φαρμάκων. Αναφέρει επίσης την θεραπευτική σημαντικότητα της παροξέτευσης του πνευμονικού εμπύματος δια μέσου θωρακτομής, την ευεργετική επίδραση της βοτάνοθεραπείας -θήκιον και ορίγανων- και της ιαματικής λουτροθεραπείας στους ασθματικούς, την γαλακτοποσία στους φυματικούς, την ευεργετική επίδραση της θερμότητας κατά την ιαματική λουτροθεραπεία στο άλγος της πλευριτίδας. Στην παρούσα εργασία συγκρίνουμε τις ανώτερες απόψεις του Ιπποκράτη με μεταγενέστερους ιατρικούς συγγραφείς από την Ελληνική γραμματεία μέχρι της αρχές της Αναγέννησης αλλά και με τα σύγχρονα δεδομένα Παλλές από τις θεραπευτικές πρακτικές του Ιπποκράτη τις συναντάμε στην σύγχρονη θεραπευτική αυτούσιες, όπως η παροξέτευση του πνευμονικού εμπύματος και τα αποκρεμπτικά, γεγονός που αποδεικνύει ότι η θεραπευτική προσέγγιση του Ιπποκράτη στα πνευμονολογικά νοσήματα ήταν αποτελεσματική.

ΤΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΟΡΚΟΣ, ΝΟΜΟΣ ΚΑΙ ΑΦΟΡΙΣΜΟΙ ΜΕΣΑ
ΑΠΟ ΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΤΥΡ. 15 HOUGHTON LIBRARY, HARVARD UNIVERSITY

Παπαθραμίδου Ν., Χριστοπούλου-Αλετρά Ε.
Ιστορία Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης,
Πανελλήνια Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής

Στην εργασία αυτή περιγράφεται ελληνικό χειρόγραφο του 18^{ου} αιώνα, το οποίο φυλάσσεται στη βιβλιοθήκη Houghton του πανεπιστημίου του Harvard και επικεντρώνεται η αντιπαράβασή του με τα αντίστοιχα κείμενα από την περίφημη έκδοση των ιπποκρατικών κειμένων του 19^{ου} αιώνα, του Émile Littré. Πρόκειται για το χειρόγραφο-αντίγραφο Tyr. 15 Houghton Library, Harvard University, του 1733, το οποίο περιλαμβάνει τα ιπποκρατικά κείμενα *Όρκος*, *Νόμος* και *Αφορισμοί* από τον αντιγραφέα Ιωάννη Θωμασινό. Ο Θωμασινός, ήταν κληρικός και διευθυντής σχολείου του Τάρβιν, σημερινού Ναού του Αγίου Ανδρέα, στο Τσέστερ, όπου δίδασκε επί 36 χρόνια. Την εντολή και τα χρήματα για το εγχείρημα αυτό είχε δώσει ο Richard Mead, διαπρεπής Λονδρέζος ιατρός της εποχής (1673-1754). Κατά την αντιγραφή ο Θωμασινός επικείμεσε να μιμηθεί με μεγάλη ακρίβεια τόσο τα τυπογραφικά στοιχεία εντύπων βιβλίων της εποχής, όσο και τη γενικότερη μορφή τους.

OLD HERBS, NEW REMEDIES

Touwaide A.
Department of Botany, National Museum of Natural History
Smithsonian Institution, Washington, DC (USA)

As an introduction, the paper will present the research program Medicinal Plants of Antiquity currently running at the Department of Botany of the National Museum of Natural History at the Smithsonian Institution in Washington DC (USA). Dealing with the medicinal plants used for therapeutic purposes in classical Antiquity (the Corpus Hippocraticum, Dioscorides and Galen), the program aims at a) digitizing the relevant formulas (Greek text and English translation); b) identifying the plants and medical conditions for the treatment of which the plants were used; c) making the information available through a Web site to be consulted on the Internet. Then, the paper will focus on the Corpus Hippocraticum. On the basis of the information stored in the Medicinal Plants of Antiquity database, it will study more particularly the therapeutic indications of the most used plants of the Corpus and compare them with contemporary knowledge on the activity of these plants. In so doing, it will suggest that some ancient usages might constitute the basis for new therapeutic applications.

Βαλλιαντάου Ε.

Πανεπιστήμιο Αθηνών, Βοτανικός Κήπος Ιουλίας & Αλεξάνδρου Ν. Διομήδους

Η Βοτανική Επιστήμη, η σημερινή επιστημονική Φυτολογία, πήρε το όνομά της από τη λέξη "βοτάνη" του Ομήρου, που σήμαινε τα χόρτα των λιβαδιών. Πηγές βοτανικών πληροφοριών αποτελούν τα έργα πολλών αρχαίων Ελλήνων: ο ποιητής Όμηρος στην "Ιλιάδα" και την "Οδύσσεια" αναφέρει πλήθος φυτών, κυρίως καρποφόρων ή άλλως χρήσιμων δένδρων και καλλιεργούμενων ειδών. Ο ποιητής Ησίοδος επίσης στα "Έργα και Ημέραι", αλλά και ο Θεόκριτος στα "Βουκολικά Ειδύλλια" αναφέρουν τα ονόματα πολλών γνωστών φυτών. Πληροφορίες μας δίνουν ακόμη με τα έργα τους οι αρχαίοι ιστορικοί, κυρίως ο Ηρόδοτος και ο Ξενοφώντας, ο γεωγράφος Στράβων, ο Πausanias με τις "Περιηγήσεις" του, αλλά και ο Αθηναίος με τους "Δειπνοσοφιστές". Στοιχεία αρκετά βρίσκουμε και στους αρχαίους Έλληνες φιλόσοφους: στον Πλάτωνα κυρίως και στον Αριστοτέλη, αν και το έργο του τελευταίου "Περί Χυμίν και Φυτών" δεν διεσώθη. Τα φαρμακολογικά συγγράμματα του Ιπποκράτους και όσων μεταγενέστερων βασίστηκαν στα έργα του - του Δισκουριδίου ("Περί Ύλης Ιατρικής"), του Γαληνού και του Ρωμαίου Γάιου Πλίνιου του Πρεσβύτερου, είναι επίσης πολύτιμα για τις πληροφορίες τους. Άξιοι ιδιαίτερης μνείας για τα στοιχεία που δίνουν, είναι οι Έλληνες Θαλής ο Μιλήσιος, Πυθαγόρας, Δημόκριτος, Εμπεδοκλής ο ιατροφιλόσοφος, Κτησίας ο Κνίδιος, Σοφοκλής, Θεουκιδής, οι Λατινοί συγγραφείς Βιργίλιος και Οβίδιος και πολλοί άλλοι.

Ο μαθητής όμως του Αριστοτέλη, διάδοχός του στη διοίκηση της Περιπατητικής Σχολής και φιλόσοφος Θεόφραστος (372 - 287 π.Χ.), με τα έργα του "Περί Φυτών Ιστορίαι" και "Περί Φυτών Αιτιών", μας δίνει πλούσιες γνώσεις για το φυτικό κόσμο, όχι μόνο ως προς την περιγραφή, αλλά και την φυσιολογία και την οικολογία των φυτών. Ο Θεόφραστος ίδρυσε στην Αθήνα τον πρώτο Βοτανικό Κήπο στον κόσμο και δικαίως θεωρείται σήμερα παγκοσμίως ως ο θεμελιωτής της Βοτανικής επιστήμης. Εκτός από ελληνικά είδη περιέγραψε με καταπληκτικές λεπτομέρειες ξενικά φυτά, αξιοποιώντας τα υπομνήματα, που συμπληρώνονταν με βάση συγκεκριμένα πρωτόκολλα περιγραφής και τα οποία του έστελνε το επιτελείο των «εμπειρότατων», που συνόδευε το εκατρευτικό σώμα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Μέρος των φυτών, για τα οποία μας δίνουν στοιχεία οι αρχαίοι συγγραφείς, πολλά από τα οποία συναντάμε στη φιλόξενη γη της Κω και/ή χρησιμοποιούσε ο Ιπποκράτης, παρουσιάζονται στην ομιλία αυτή.

Μπιστής Σ.

Οι αρχές της Ομοιοπαθητικής Ιατρικής ανευρίσκονται στον ιπποκρατικό λόγο. Σ' αυτόν πρωτοδιατυπώνεται ο νόμος των ομοιών: «... διά τα όμοια νόσος γίνεται και διά τα όμοια προσφερόμενα εκ νασευόντων υγιαίνονται».

Θεμελιώδης είναι για την Ομοιοπαθητική Ιατρική η ολιστική προσέγγιση του ασθενούς. Άλλωστε, γι' αυτήν δεν υπάρχουν ασθένειες αλλά ασθενείς. Η ολιστικότητα κυριαρχεί στην Ιπποκρατική Ιατρική: «Ούτε την φύσιν του σώματος δυνάμεθα να κατανοήσουμε χωρίς την γνώσιν της φύσεως του όλου».

Στην εργασία αυτή υποστηρίζεται ότι η Ομοιοπαθητική Ιατρική, επεκτείνοντας και αξιοποιώντας στο έπακρο την ιπποκρατική σκέψη, βρίσκεται εγγύτερα στην Ιπποκρατική απ' ό,τι η Κλασική Ιατρική.

Στη συνέχεια αναφέρονται τα κοινά φάρμακα Ομοιοπαθητικής και Ιπποκρατικής Ιατρικής αλλά και οι διαφορές στις ενδείξεις και στον τρόπο χρήσεως αυτών. Π.χ. ο Λευκός ελλέβορος χρησιμοποιούνταν ως καθαρτικό ενώ η Ομοιοπαθητική το χρησιμοποιεί στην αντιμετώπιση διαρροών.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ – ΣΥΓΧΡΟΝΕΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΕΣ

Δεμέτζος Κ.

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο, Αθήνα

Η φύση υπήρξε πάντα γενναιοδωρή στο ανθρώπινο γένος προσφέροντας του όλα εκείνα τα απαραίτητα αγαθά για την ικανοποίηση των αναγκών που αφορούσαν την επιβίωση αλλά και την βελτίωση των συνθηκών της ζωής του.

Τα φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά χρησιμοποιούνται σήμερα όπως και στην αρχαιότητα, σαν προϊόντα για την καταπολέμηση των ασθενειών αλλά και σαν προϊόντα για την περιποίηση του σώματος.

Ο θηρακευτικός τους ρόλος και η θεραπευτική τους, χαρακτηρίσε για αιώνες πολιτισμούς όπως ο Ελληνικός, Ινδικός κ.α και αποτέλεσε μέρος της παράδοσης τους.

Πάπυροι οι οποίοι έχουν βρεθεί στην Αίγυπτο και χρονολογούνται στα 2800 και 2000 π.χ αναφέρονται στην θεραπευτική και κοσμητολογική χρήση πολλών ελαίων και αρωμάτων.

Τις τελευταίες δεκαετίες, έχει σημειωθεί ένα σημαντικό ενδιαφέρον για την φύση και τα προϊόντα της και ειδικά για τα φαρμακευτικά και αρωματικά φυτά και τις εφαρμογές τους στην θεραπευτική και στην κοσμητολογία.

Ο Ιπποκράτης (460 π.χ. – 377 η 356 π.χ) έζησε την περίοδο που ο Ελληνικός πολιτισμός ήταν στο απόγειο του. Χάρη στο έργο του η θεραπευτική απέκτησε δική της υπόσταση ως ανεξάρτητη επιστήμη.

Η παρατηρητικότητα του και η κριτική του ικανότητα τον ανέδειξαν σαν τον σπουδαιότερο ιατρό της αρχαιότητας, ενώ απομάκρυνε από την θεραπευτική την μαγεία και την στήριξε στην άμεση παρατήρηση και το πείραμα.

Ο όρος Ιπποκρατική Ιατρική δηλώνει όχι μόνο την θεραπευτική του Ιπποκράτη, αλλά και των μαθητών του, που εργασθήκαν εμπνευσμένοι από το όραμα του δασκάλου τους.

Ο Ιπποκράτης αναφέρει 236 δρόγες χωρίς περιγραφή, θεωρώντας ότι αυτές ήταν γνωστές από τους ριζοτόμους. Περιγράφει επίσης αρώματα για απολύμανση και χρήση αυτών σε καταλύματα.

Οι πληροφορίες μέσα από τον Ιπποκράτη, τόσο σε επίπεδο θεραπείας όσο και σε επίπεδο φαρμακοτεχνικών μορφών, είναι απουδαίες και η γνώση σε βάθος της Ιπποκράτειας θεραπευτικής αποτελεί σήμερα την πολιτιστική ταυτότητα των επιστημών υγείας σε παγκόσμιο επίπεδο.

Η απομόνωση των δραστικών χημικών συστατικών των φυτικών οργανισμών, όπως των αλκαλοειδών μορφίνης στρυκνίνη κινίνη κ.α, σηματοδότησε μια νέα εποχή από τις αρχές του 19 ου αιώνα στην μοντέρνα έρευνα των Φαρμακευτικών φυτών.

Τα φαρμακευτικά προϊόντα τα οποία σήμερα χρησιμοποιούνται για την αντιμετώπιση διαφόρων ασθενειών αλλά και τα συνθετικά ή τα ημισυνθετικά παράγωγά τους σε ένα πολύ υψηλό ποσοστό προέρχονται από τα φυτά, π.χ τα αλκαλοειδή βινβλαστίνη, βινκριστίνη επίσης ο ετεποσίδης και ο τενιποσίδης, η καμπτοθεκίνη, η ταξόλη κ.α αποτελούν σήμερα μαζί με άλλα φυσικά προϊόντα (ανθρακωκλίνες) τα όπλα για την αντιμετώπιση του καρκίνου. Η αξιοποίηση των φυτικών εκκλιμαμάτων σήμερα παρά ποτέ μπορούμε να πούμε ότι αποτελεί ερευνητική δραστηριότητα εκατοντάδων Ακαδημαϊκών εργαστηρίων και Βιομηχανιών σε ολόκληρο τον κόσμο, με στόχο την παραγωγή προϊόντων ήπιος θεραπευτικής καθώς και προϊόντων κοσμητολογίας.

Οι νέες τεχνολογίες και τα νέα υλικά τα οποία έχουν αναπτυχθεί σήμερα προσφέρουν τη δυνατότητα μελέτης σε βάθος της χημείας αλλά και της φαρμακολογικής αποτελεσματικότητας των φυσικών προϊόντων. Επίσης οι νέες τεχνολογίες μπορούν να προσφέρουν αποτελεσματικούς φορείς μεταφοράς παράδοσης των φυσικών φαρμάκων αλλά και στόχευσης των πασχόντων ιστών, με πλεονεκτήματα όπως π.χ την ελάττωση της τοξικότητάς τους. Η νανοτεχνολογία και η επιστήμη των υλικών προσφέρουν στην Φαρμακευτική Τεχνολογία βιοσυμβατά και βιοσπυκωμήσιμα υλικά τα οποία μορφοποιούνται σε αποτελεσματικούς φορείς μεταφοράς και αποδέσμευσης των φυσικών φαρμάκων. Έτσι σήμερα περισσότερο παρά ποτέ, μπορούμε να πούμε ότι η γνώση των νέων υλικών η ποιότητα και η αποτελεσματικότητά τους σαν φορείς βιοδραστικών προϊόντων παρέχει την δυνατότητα να αναπτυχθούν νέα φάρμακα και να αναδειχθούν οι σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες των φυσικών προϊόντων.

Ο συνδυασμός των νέων τεχνολογιών (π.χ λιπιδικά ή πολυμερή συστήματα ελεγχόμενης αποδέσμευσης, όπως λιποσώματα, νανοσωματίδια, δενδριμερή κ.α) αλλά και η τεκμηριωμένη με πειραματικά αποτελέσματα θεραπευτική αξία των φυσικών προϊόντων, μπορούν να οδηγήσουν σε σημαντικά αποτελέσματα που αφορούν στην πιθανή ανάπτυξη νέων φαρμάκων.

Μια τέτοια ερευνητική εργασία διεξάγεται στο Τμήμα Φαρμακευτικής του Πανεπιστημίου Αθηνών (Κ. Δεμέτζος και συνεργάτες, Πανεπιστήμιο Αθηνών) με έμφαση στα είδη του γένους *Cistus*. Στην ερευνητική αυτή δραστηριότητα έχουν χρησιμοποιηθεί τα παραδοσιακά όπλα που οι αρχαίοι συγγραφείς και ιατροί όπως ο Ιπποκράτης μας έχουν προσφέρει. Επίσης όλες οι σύγχρονες τεχνολογίες τόσο στον καθορισμό της χημικής δομής των βιοδραστικών μορίων όσο και στο σχεδιασμό συστημάτων μεταφοράς π.χ λιποσώματα, στους πάσχοντες ιστούς.

Τέλος, οι πληροφορίες από αρχαίους συγγραφείς, η παραδοσιακή χρήση των φυτών, η με πάθος ερευνητική δραστηριότητα σε συνδυασμό με την εφαρμογή των νέων τεχνολογιών, μπορεί σε βάθος χρόνου να οδηγήσει σε αποτελεσματικά βήματα με στόχο την ανάπτυξη νέων φαρμάκων και την βελτίωση της ποιότητας της ανθρώπινης ζωής.

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ (ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ)
ΙΑΤΡΙΚΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗ ΚΙΝΕΖΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Τηλκίδης Α.

Φυσιολόγος, Βελονιστής, βοτανοθεραπευτής.

Η συγκριτική μελέτη μεταξύ των δύο ιατρικών συστημάτων ξεκινά από τις φιλοσοφικές βάσεις και καταλήγει στις θεραπευτικές τεχνικές που εφαρμόζαν και εφαρμόζονται μέχρι και σήμερα από τους κινέζους.

Η βάση της κινέζικης σκέψης, η θεμελιώδης φιλοσοφική αρχή πάνω στην οποία στηρίζεται όλο το οικοδόμημα της Παραδοσιακής Κινέζικης Ιατρικής είναι η θεωρία του yin-yang. Ας δούμε τι αναφέρει ο Ιπποκράτης στο βιβλίο του «περί Διαίτης το 1» (μετάφραση του Γεωργίου Κ. Πουρναρόπουλου, εκδόσεις MARTINOS):

«Όλα τα ζώα και ο ίδιος ο άνθρωπος αποτελούνται από δύο στοιχεία διάφορα κατά τη δύναμη αλλά σύμφωνα κατά τη χρήση, το ύδωρ, λέγω, και το πυρ. Αυτά τα δύο ενωμένα επαρκούν μεταξύ τους και για όλα τα άλλα, μα το ένα χωρίς το άλλο δεν επαρκεί ούτε για τον εαυτό του ούτε για κανένα άλλο».

-Στο επίπεδο της θεραπευτικής, ο Ιπποκράτης χρησιμοποιούσε μια παρεμφερή θεραπευτική τεχνική με τον βελονισμό την οποία ονόμαζε φλεβοτομία. Στο «περί Φύσιος Ανθρώπου», §11, αναφέρει:

«Οι μεγαλύτερες φλέβες έχουν την ακόλουθη διάταξη: υπάρχουν τέσσερα ζεύγη στο σώμα. Το ένα απ' αυτά τα ζεύγη, έχοντας αφειρησία το πίσω μέρος της κεφαλής, περνάει από τον τράχηλο, διατρέχει από πίσω τη ράχη και φθάνει από τη δεξιά και αριστερή πλευρά στα ισχία και τα σκέλη, έπειτα, περνώντας από τις κνήμες, καταλήγει στα εσωτερικά σφυρά και τους άκρους πόδες. Πρέπει, λοιπόν, να κάνουμε τις φλεβοτομίες για τους πόνους της ράχης και των ισχίων στο εξωτερικό μέρος των γνύων και των σφυρών...».

-Τέλος, ως προς την χρήση των βοτάνων ως θεραπευτικών εργαλείων, έχουμε τα εξής κοινά σημεία:

1. Χορηγούσαν μίγματα βοτάνων-αυταγές.
2. Αξιολογούσαν τα βότανα με βάση τις ιδιαίτερες θεραπευτικές τους ιδιότητες, αλλά κυρίως βάσει της γεύσης (βότανα θερμά, ψυχρά, ξηρά, γλυκά, πικρά κλπ)
3. Χορηγούσαν πολλά κοινά βότανα.

Θα αναλύσω 3 από τα κοινά βότανα:

- Παιώνια.
- Αριστολόκια.
- Άγνος (*Vitex*) (λυγαριά).

POST-BYZANTINE IATROSOPHIC TEXTS: SOME FRESH INSIGHTS INTO GREEK
MEDICAL TRADITION AND ITS INTELLECTUAL AND PRACTICAL INTERCONNECTIONS

Papadopoulos Chris

PhD researcher, Wellcome Centre for the History of Medicine UCL, London University.

Greek iatrosophic texts of the 18th century (*iatrosophia*) form a significant corpus of manuscripts employed as vernacular manuals of medical instructions. They provided contemporary notions on the causes of illness and physical suffering, healing prescriptions and therapeutic methods in aid of the (mainly) Orthodox world that at the time was subject to Ottoman rule. The texts are of particular importance to the study and understanding of contemporary Greek healing practice and its evolution. To date, the systematic study of iatrosophic texts of the eighteenth century has been relatively limited.

Based on the examination of diverse manuscripts of the period, the paper will highlight aspects of disease profile and *materia medica*. In the process I will discuss some broader issues involving vernacular perceptions of disease, continuity with Hellenic and Byzantine medical tradition, the language of disease, the interplay with learned and magico-religious medicine and the practical and intellectual interconnections with other forms of healing practice.

Altogether, I argue that the study of *iatrosophia* offer a fresh and revealing insight in our understanding of vernacular therapeutic practice in the Greek world under Ottoman rule. They underline the diverse influences and evolution of medical practice in the region and enhance our appreciation of Greek medicine in the context of the wider European medical tradition.

Η ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΣΥΣΤΡΑΤΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ
(1912-1913).
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΣ ΔΙΑΣΠΟΡΑΣ

Σκαμπαρδώνης Γ.
Καρδιολόγος, υποστράτηγος υγιειν. ε.α.

Οι Βαλκανικοί πόλεμοι απετέλεσαν λαμπρό παράδειγμα εθνικής ομοψυχίας με αθρόα εθελοντική συμμετοχή των απανταχού Ελλήνων. Ο υγειονομικός κόσμος επίσης έδωσε σπουδαία δείγματα προσφοράς και αυταπάρνησης κατά τους πολέμους αυτούς με σημαντική συμμετοχή υγειονομικών της Διάσπορας, κυρίως γιατρών, αλλά και νοσηλευτικού προσωπικού.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Υπηρεσίας Στρατιωτικών Αρχείων/ΓΕΣ, κατά τους Βαλκανικούς πολέμους επί συνόλου 1074 αξιωματικών γιατρών υπηρέτησαν 85 εθελοντές ομογενείς δεν συνηθίζονται οι γιατροί που υπηρέτησαν ως νοσοκόμοι ή τραυματιοφορείς. Στον αριθμό αυτόν περιλαμβάνονται γιατροί από την Αίγυπτο, τη Σμύρνη, την Οδησό, την Κωνσταντινούπολη, την Τραπεζούντα, το Παρίσι, καθώς και από τα υπόδουλα τότε τμήματα της πατρίδας (Μακεδονία, Ήπειρο, Κρήτη, Δωδεκάνησα).

Εκτός από την κατάσταση και την προσφορά μεμονωμένων εθελοντών, γιατρών -νοσηλευτριών-νοσηλευτών, συμμετείχαν στο έργο της υγειονομικής υποστήριξης του μακρομένου στρατού και δύο συγκροτημένες ομάδες υγειονομικών:

1. Το *Κινητό Νοσοκομείο του «εν Αιγύπτω Ελληνισμού»*, υπό τον χειρουργό-μικροβιολόγο Στέφανο Καρτούλη, 150 κλινών, το οποίο εγκαταστάθηκε στη Βέρβια από τις 22 Οκτωβρίου 1912 και συνέβαλε ουσιαστικά στην περιθαλψη των τραυματιών της μάχης των Γιαντινών. Τον Δεκέμβριο 1912 το νοσοκομείο αυτό μεταφέρθηκε στην Πρέβεζα και παρέμεινε εκεί μέχρι τέλους των επιχειρήσεων της Ηπείρου, προσφέροντας πολύ σημαντικές υπηρεσίες.

2. Το *Χειρουργείο του Ελληνικού Νοσοκομείου Σμύρνης* υπό τον χειρουργό Απόστολο Φωλιώφ, με 5 χειρουργούς και 8 νοσηλεύτριες-νοσηλεύτες, το οποίο κατά τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο ενίσχυσε το χειρουργικό δυναμικό του Γ' Στρατιωτικού Νοσοκομείου Αθηνών και κατά τον Ελληνοβουλγαρικό πόλεμο εργάστηκε στο Γ' Στρατιωτικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης, προσφέροντας πολύτιμες υπηρεσίες.

Η ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΩΝ ΑΓΩΝΙΣΤΩΝ
ΣΤΗ ΜΕΓΑΛΗ ΚΡΗΤΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1866-9

Δετοράκης Μ.
Ηρόδωλο Κρήτης

Η Κρητική Επανάσταση του 1866-9 με το σύνθημα *Ένωσις ή Θάνατος*, υπήρξε κορυφαίο απελευθερωτικό κίνημα του Κρητικού λαού, μεγάλης εθνικής σημασίας. Ανάμεσα στα κύρια προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η επανάσταση εκείνη, ήταν και η υγειονομική περιθαλψη των αγωνιστών αλλά και του άμαχου πληθυσμού.

Οι καθημερινοί τραυματισμοί και τα λοιμώδη νοσήματα, δημιουργούσαν τεράστια προβλήματα νοσηλείας και διακομίδης, η δε ανυπαρξία οδικού δικτύου και μέσων μεταφοράς των ασθενών καθιστούσε το πρόβλημα δυσχερέστερο. Η αναμενόμενη σωτηρία προσέγγιση των πλοίων από τον Πειραιά και τη Σύρο δεν ήταν τακτική και έτσι ο εφοδιασμός των επαναστατών σε πολεμοφόδια, τρόφιμα και φάρμακα, αλλά και η παραλαβή των βαριά ασθενών και προσφύγων παρουσίαζε μεγάλες δυσκολίες.

Η υγειονομική περιθαλψη των τραυματιών σε μοναστήρια ή απρόσιτα σπήλαια συνήθως από εμπειρικούς γιατρούς και όχι σπάνια από τσαρλατάνους, προσέθετε ένα ακόμη δραματικό στοιχείο στο μακρό και άγιστο εκείνων αγώνα.

Οι παντοειδείς στερήσεις, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες και η μακρά διαμονή στην ύπαιθρο, συντέλούσαν στην αύξηση της νοσηρότητας και της θνησιμότητας η δε έλλειψη ικανού αριθμού επιστημόνων γιατρών αλλά και θεραπευτικών μέσων, γινόταν μέρα με τη μέρα περισσότερο αισθητή, λόγω των καθημερινών συγκρούσεων.

Κρήτες γιατροί, έσπευσαν ως ήταν φυσικό να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον αγώνα. Αλλά και αρκετοί γιατροί από την άλλη Ελλάδα, συνόδευσαν τα εθελοντικά σώματα που ήλθαν σε επικουρία. Πολλοί τραυματίστηκαν ή πέθαναν στην εκτέλεση του καθήκοντος, όπως ο Ι. Βασιλείου (1867). Μεταξύ των πολλών που προσέφεραν τις υπηρεσίες τους αναφέρονται τα ονόματα των Γ. Πλαίτη, Αλ. Γαρόκη, Ι. Γεροσιμίδη, Βερνάρδου Ορντοίν, Χ. Πολίτη, Α. Δολιμάρα, Δ. Βερνάρδου, Ι. Φραντζεσκάκη, Ι. Δάνδαλου, Ιωσήφ Χατζηηγηγοράκη, Γ. Γιατράκου, Ι. Λούρου, Γιαννόπουλου, Βάμβα κ.ά.

Λειτουργήσαν κατά καιρούς πέντε «νοσοκομεία» χωρίς σταθερή έδρα, με κυριότερο το Κεντρικό Θεραπευτήριο. Συχνή διακομιά και θεραπεία τραυματιών γινόταν στα Στρατιωτικά Νοσοκομεία Αθηνών, καθώς και στο Πολιτικό και Δημοτικό νοσοκομείο της πρωτεύουσας και λιγότερο στα νοσοκομεία της Σύρου. Υπάρχει πλήθος αρχαικού υλικού, κυρίως αδημοσίετου, που αναφέρεται στο θέμα αυτό.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΕΝΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΟΥ ΠΑΤΡΟΥ ΑΓΩΝΙΣΤΗ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

Κριαράς Ι.¹, Μάλλιου Σ.^{1,2}, Ρηγάτος Γ.¹, Γερολιάνος Σ.¹

¹Α' Παθολογική Ογκολογική Κλινική Νοσ. «Ο Άγιος Σάββας», Αθήνα
²251 Γενικό Νοσοκομείο Αεροπορίας, Αθήνα

³Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Ονάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα

Οι πρακτικοί ή εμπειρικοί γιατροί ασκούσαν τη θεία τέχνη βασισμένοι σε παραδοσιακές συνταγές και πρακτικές, κληρονομούμενες από γενιά σε γενιά, πολλές από τις οποίες γίνονται στα βάθη των αιώνων. Ετύχχαναν αναγνώρισης και εκτίμησης και δεν είχαν σχέση με τους αγύρτες. Η προσφορά αρκετών ήταν σημαντική και σε ένα άλλο πεδίο, αυτό της μάχης όπου προσέφεραν τις υπηρεσίες τους ως μαχητές και θεραπευτές. Μια τέτοια περίπτωση είναι του Ανδρέα Κριαρά, ενός από τους αρχηγούς των Κρητικών επαναστάσεων του 1866-69. Γεννήθηκε στην Ανάπολη Σφακίων και διατήρησε ως Χιλίαρχος δικό του σώμα Σφακιανών αγωνιστών. Εκλέχτηκε δουλευτής Κρήτης το 1906-09. Σε σημειώσεις του που περιέχονται σε ημερολόγιο του 1903 στο οποίο υπογράφει ως «ονλιπαθής» λόγω τραυματισμού του στη μάχη με δύο σφαίρες, αναγράφονται διάφορες συνταγές βασισμένες σε θότανα της Κρητικής κληρίδας και άλλα φυσικά υλικά. Αφορούσαν την αντιμετώπιση φλεγμονών της στοματικής κοιλότητας, των αυτιών, των ματιών, του λοιμού. Αναφέρεται η θεραπεία τραυμάτων από πυροβόλο όπλο ή μαχαίρι καθώς και της επιπλοκής με διαπύηση ή γάγγραινα. Περιλαμβάνονται ορθοπεδικές φύσες προβλήματα όπως διάστρεμμα, εξάρθρωση αγκώνα, φλεγμονής μετά από κάκωση και ακόμα ρευματικών πόνων και κρυσθαλημάτων. Περιγράφεται ακόμα η θεραπεία διαφόρων άλλων καταστάσεων όπως κοιλιακού άλγους, ανορεξίας, δυσπεψίας, ραγάδων, νευρικής κρίσης, πονοκέφαλου. Τέλος ξεχωριστή αναφορά γίνεται στην αντιμετώπιση του δερματικού καρκίνου και της επιμόλυνσης του. Σχετικά με τη δραστηριότητα αυτή, έχουν δημοσιευτεί σε Κρητική εφημερίδα, επιστολές ασθενών που θεραπεύτηκαν ενώ οι ενδεικνυόμενες θεραπείες της εποχής από γιατρούς των Αθηνών είχαν αποτύχει.

Στο τέλος των σημειώσεων του καταλήγει σχολιάζοντας ότι τα χάπια που προτείνουν οι γιατροί σε διάφορα νοσήματα, δεν είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικά.

ΟΙ ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ Μια ιστορική αναδρομή

Νταουνιάς Γ., Μακρόπουλος Β.

Τομέας Επαγγελματικής & Βιομηχανικής Υγιεινής, Εθνική Σχολή Δημόσιας Υγείας

Με βάση τον πατέρα της Ιατρικής της Εργασίας, Bernardino Ramazzini και τον Ιωάννη Παπαθεοδώρου, Διευτή του Κεντρικού Στρατιωτικού Νοσοκομείου Αθηνών ανατρέχουμε στις ασθένειες των στρατιωτών.

Ο Παπαθεοδώρου εκθέτει λεπτομερώς τα προβλήματα νοσηλείας των τραυματιών του Ελληνο-Τουρκικού Πολέμου του 1897. Αναφέρει την πρώτη εφαρμογή αντισηπτικής μεθόδου στον Ρωσο-Τουρκικό πόλεμο όπου «η γενική θνητότης κατήλθεν εις 6 και εις 5 επί 100» και έπειτα παραθέτει αναλυτικό κατάλογο για τους τραυματίες του στρατού στη Θεσσαλία. Αποδίδει την επιτυχία στους τρόπους και τα μέσα αντιμετώπισης και τελειώνει με τις περιπτώσεις δύο στρατιωτών που κατέληξαν από επιπλοκή των τραυμάτων τους (τέτανος).

Αφού πρίγκιπες και αξιωματικοί, κατά τον Ramazzini, θέλουν υγιή στρατό ώστε να είναι ετοιμοπόλεμος, φροντίζουν να διαθέτουν στην υπηρεσία τους, έμπειρους και αδιά πηρωμένους ιατρούς. Θυμίζει Μακάνα και Ποδαλείριο. Ασθένειες και επιδημίες μπορούν να αποδεκατίσουν στρατούς. Η εμφάνιση των πεσόντων στο πεδίο της μάχης διαφέρει από τους πεθαμένους από χρόνιες παθήσεις.

Οι κακοήθεις πυρετοί οφείλονται σε ένα πτητικό οξύ. Έτσι ο Ramazzini ανατρέπει στην Ιπποκρατική θεωρία του αέρα. Δεν παραλείπει να αναφερθεί στον προαναγγελλθέντα θάνατο, ως ψυχική νόσο των στρατιωτών. Συστήνει διάφορα θεραπευτικά μέσα, όπως ρινίσματα ελαφοκέρατου, αφέψημα θρύμης, τραγοπύγωνα, κρούστα ψωμιού με ζεστό τσίπουρο και βενζοαρκτικά αναμεμιγμένα με οπιούκα. Ο Ramazzini, αν και ποτέ δεν χρημάτισε στρατιωτικός ιατρός, περιγράφει τις ασθένειες των στρατιωτών επισημαίνοντας τη δεσποζουσα θέση που η πολεμική τέχνη κατέχει στην λογοτεχνία. Ενώ οι άλλες τέχνες όμως ατοχείουν στη διατήρηση της ζωής, του πολυτιμότερου των αγαθών, η πολεμική τέχνη είναι φτιαγμένη για να την καταστρέψει!

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΑΡΑΒΙΚΩΝ ΠΗΓΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ ΤΟΥ ΓΑΛΗΝΟΥ ΠΑ ΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ

Μπάζου Α.

Κέντρο Ελληνικής και Λατινικής Γραμματείας, Ακαδημίας Αθηνών

Ο Γαλήνης από την Πέργαμο (129-210/216) ήταν ο σημαντικότερος ιατρός της αυτοκρατορικής περιόδου και ο μεγαλύτερος ιατρός μετά τον Ιπποκράτη. Πολυγραφέατος, ασχολήθηκε όχι μόνο με την ιατρική αλλά και με τη φιλοσοφία, τη ρητορική και τη φιλολογία με αποτέλεσμα να εγγραφεί στη συνείδηση των μεταγενεστέρων όχι μόνο ως ιατρός αλλά και ως φιλόσοφος. Η φήμη του επηρέασε καθοριστικά την ιατρική για περισσότερους από δεκαπέντε αιώνες και τα έργα του, παρά τις όποιες αδυναμίες τους, περιδλήθησαν με το κύρος της συνεντίας σε σημείο που ανασκέθηκε για καιρό η πρόοδος της ιατρικής και τα έργα των επόμενων αιώνων ήταν κυρίως συμπληρωματικού χαρακτήρα.

Το έργο του Γαλήνου ήταν ιδιαίτερα γνωστό και στον ισλαμικό κόσμο, δεδομένου του μεγάλου αριθμού μεταφράσεων των πραγματιών του στα συριακά και αραβικά. Η σημαντική συμβολή των συριακών (ήδη από τον 6^ο αιώνα) και των αραβικών μεταφράσεων (κατά τον 8-9^ο αιώνα) στην αποκατάσταση των κειμένων του Γαλήνου έχει επισημανθεί από τους ερευνητές του γαληνικού corpus με ιδιαίτερη έμφαση κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Οι γραφές των μεταφράσεων βασισμένες σε ελληνικά χειρόγραφα που δεν σώζονται πλέον, αποδεικνύονται σε πολλές περιπτώσεις πιο αξιόπιστες από αυτές των πολύ μεταγενέστερων σωζόμενων ελληνικών χειρογράφων και παλαιών λατινικών μεταφράσεων. Αποτελούν συνεπώς πολύτιμα εργαλεία στη διάθεση του εκδότη ο οποίος οφείλει να τα αξιοποιήσει στην πορεία προς το πρωτότυπο κείμενο του Περγαμηνού ιατρού.

Η πραγματεία *Στι ταις του σώματος κράσεων αι της ψυχής δυνάμεις έπονται* αποτελεί μία από τις πιο ενδιαφέρουσες πραγματείες του Γαλήνου με ενδιαφέρον τόσο για την ιατρική όσο και για τη φιλοσοφία. Η συγκεκριμένη πραγματεία εξετάζει το αντιλεγόμενο θέμα της σχέσης μεταξύ σώματος και ψυχής υποθετώντας την υλιστική άποψη ότι η ψυχή "δουλεύει τω σώματι". Πρόκειται για μια πραγματεία απολογητικής της ιατρικής επιστήμης, που ανακηρύσσει τον ιατρό πλέον (και όχι τον φιλόσοφο) ως τον αρμόδιο σύμβουλο των ανθρώπων όχι μόνο αναφορικά με την υγεία τους αλλά και για την κατάκτηση της αρετής μέσω της ρύθμισης της ευκρασίας του σώματος.

Για την αποκατάσταση του κειμένου της συγκεκριμένης πραγματείας, πέραν των ελληνικών και λατινικών πηγών, οι αρχαιότερες των οποίων χρονολογούνται στον 14^ο αιώνα, διαθέτουμε τέσσερις αραβικές πηγές που φθάνουν ως τον 9^ο αιώνα. Κατόπιν μελέτης του κειμένου τους στο πρωτότυπο, αποδεικνύεται ότι παραδίδουν πολύτιμες για την αποκατάσταση του ελληνικού κειμένου γραφές. Ερχόμενες ενίοτε σε αντίθεση με όλες τις ελληνικές πηγές, παραδίδοντας κείμενο σε σημεία που δεν σώζεται σε καμία άλλη γλώσσα, οι γραφές αυτές επιβεβαιώνουν την αρχαιότητα και την αξιοπιστία των αραβικών πηγών. Κατά την εισήγηση θα παρουσιασθούν οι αραβικές πηγές και θα δοθούν παραδείγματα της συμβολής τους στην αποκατάσταση του κειμένου της πραγματείας του Γαλήνου *Στι ταις του σώματος κράσεων αι της ψυχής δυνάμεις έπονται*. Το εν λόγω κείμενο βρίσκεται υπό έκδοση στη σειρά ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ της Ακαδημίας Αθηνών.

ΦΙΛΙΠΠΟΣ Ο ΑΚΑΡΝΑΝ Ο ΙΑΤΡΟΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Μακρής Μ., Πυλιδάς Κ., Φωτόπουλος Α.

Καρδιολογική και Οφθαλμολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κ-Υ Κω

Επίσκοποι Ασκληπιόδες υπήρξαν ανέκαθεν και θα υπάρχουν εσαεί, δυστυχώς. Η ιστορία, από την αρχαιότητα, αναφέρει πληθώρα ιατρών, οι οποίοι στο θωμό διαφόρων σκοπιμότητων θύσισαν το λειτούργημα τους αλλά και χιλιάδες χιλιάδων που το τίμησαν και το δόξασαν. Κατακρίτεοι οι μιν, αξιέπαινοι οι δε.

Η ύπαρξη των επιόρκων, όμως δεν μειώνει στο ελάχιστο την εκτίμηση του συνόλου σκεδόν των αρρώστων, προς τους Ιατρούς των. Ο ασθενής προσφωνώντας τον ιατρό, λέει: «γιατρέ μου». Ο άρρωστος δεν είναι πελάτης του ιατρού, αλλά ο ασθενής του και οι μεταξύ τους σχέσεις δεν είναι και δεν θα πρέπει επ' ουδενί να είναι πελατειακές. Το κτητικό «μου» ελλείπει στην προσώνηση π.χ. του μηχανικού ή του δικηγόρου. Εκεί οι σχέσεις είναι εντελώς διαφορετικές. Αυτά το «μου» του αρρώστου εκφράζει την αγάπη και το σεβασμό του προς τον άνθρωπο-επιστήμονα, στον οποίον εμπιστεύεται ότι πολυτιμότερο διαθέτει, τα πάθη και τα μυστικά του σώματος και της ψυχής του – την υγεία του – και κατ' επέκταση τον ίδιο του τον καυτό, την ίδια του τη ζωή. Του έχει απόλυτη εμπιστοσύνη γι αυτό και παίρνει τα φάρμακα (=δηλητήρια) που του χορηγεί. Δεν περνάει ποτέ από το μυαλό του η σκέψη ότι ο «γιατρός του» θέλει να του κάνει κακό, να τον ... σκοτώσει.

Ο ιστορικός Αρριανός στο κλασικό του έργο «Αλέξανδρος Ανάβασις» αναφέρει το ακόλουθο χαρακτηριστικό παράδειγμα απόλυτης εμπιστοσύνης ασθενούς προς τον «ιατρόν του»: Όταν ο Μέγας Αλέξανδρος διέβαινε τον ποταμό Κνύδο, στη μεγάλη πορεία του προς Ανατολάς, κολύμησε στα παγωμένα νερά του, με αποτέλεσμα να αρρωστήσει. Από όλους τους ιατρούς που τον συνόδευαν, ο μόνος που εδέχθη να αναλάβει την ευθύνη να τον περιβάλλει ήταν ο Φίλιππος ο Ακαρνανός, ο οποίος δεν ήταν αρεστός στους συναδέλφους του και γενικά στο βασιλικό περιβάλλον. Για να τον απομακρύνουν οι άσπονδοι «φιλοι του» και να τον θέσουν στο περιθώριο, έστειλαν ανώνυμο γράμμα στον Αλέξανδρο, με το οποίο του γνωστοποιούσαν ότι ο Φίλιππος, δωροδοκηθείς από τον ... Δαρείο, σκόπευε να τον δηλητηριάσει, γι αυτό του συνιστούσαν να μη παίρνει τα φάρμακα του.

Ο Αλέξανδρος μετά την ανάγνωση της ανώνυμης επιστολής, κάλεσε τον Φίλιππο και ενώπιόν του ήμπε το φάρμακο που του είχε παρασκευάσει προηγουμένως, ενώ συγχρόνως του παρέδιδε το γράμμα με το οποίο τον συκοφαντούσαν οι εχθροί του.

Ο νεαρός ηγεμόνας, έγινε καλά με την υποδεικθείσα από τον Φίλιππο αγωγή και στη συνέχεια απομάκρυνε από κοντά του τους επιόρκους συκοφαντές ιατρούς. Ο Φίλιππος ακολούθησε τον Αλέξανδρο μέχρι τον θάνατο του τελευταίου, χωρίς να επιζητήσει καμιά ιδιαίτερη αμοιβή ή άλλον τίτλο, εκτός από αυτόν του προσωπικού «γιατρού του».

ΤΑ ΤΡΑΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΙΙ ΚΑΙ Η ΣΚΕΛΕΤΙΚΗ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΒΑΣΙΛΙΚΟΥΣ ΤΑΦΟΥΣ ΤΗΣ ΒΕΡΓΙΝΑΣ

Μπαρτσιώκας Α.

Τμήμα Ιστορίας & Εθνολογίας Δ.Π.Θ.

Ο Βασιλικός Τάφος ΙΙ ανακαλύφθηκε στη Βεργίνα το 1977. Περιείχε μεταξύ άλλων και ένα σκελετό αρσενικού ατόμου και πλούτα κτερισμάτων. Ένδειξη δόθεν τραύματος στα οστά του οφθαλμικού κόγχου είχε προταθεί ότι ανήκει στο τραυματισμό που προκλήθηκε στο μάτι του Βασιλιά Φιλίππου ΙΙ όπως αναφέρεται στις ιστορικές πηγές. Επανεξέταση της μορφολογίας του οφθαλμικού κόγχου έδειξε ότι δεν υπάρχουν παθολογικές αλλοιώσεις που θα έδειχναν κάτι τέτοιο. Αυτό ισχύει και για άλλα οστά όπως η κλείδα. Επομένως ο σκελετός δεν ανήκει στο Φίλιππο ΙΙ. Στοιχεία που έχουν σχέση με τη συμπεριφορά του κολλαγόνου και τις ρωγμές που σχηματίζονται στα οστά κατά τη διάρκεια της καύσης τους σε συνδυασμό με πρόσφατα αρχαιολογικά δεδομένα δείχνουν ότι ο σκελετός ανήκει στον Βασιλιά Φίλιππο ΙΙ τον Αρριδαίο. Σε αυτή τη περίπτωση ο Τάφος ΙΙ πρέπει να περιέχει την πανοπλία του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Ο Φίλιππος ΙΙ, η Κλεοπάτρα, και το παιδί τους φαίνεται ότι ενταφιάστηκαν στον Βασιλικό Τάφο Ι.

ΑΓΝΟΔΙΚΗ Η ΑΘΗΝΑΙΑ, Η ΠΡΩΤΗ ΓΥΝΑΙΚΑ ΙΑΤΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Μακρής Μ., Φωτόπουλος Α., Πυλιός Κ.

Καρδιολογική, Οφθαλμολογική Κλινική, Γεν. Νοσοκομείο Κ-Υ Κω

Όπως μας πληροφορεί ο μύθος 274 του Υγίνου, η Αгноδίκη, νεαρή Αθηναία, που έζησε τον 4ο αιώνα π.Χ., μαθήτευσε κοντά στον περίφημο ιατρό Ηρόφιλο που ήκμασε τα 300 π.Χ. στην Αλεξάνδρεια, και γρήγορα διέπρεψε στη μαιευτική, εμπιστευόμενη το μυστικό της στις ασθενείς της.

Τις σπουδές της καθώς και την εξάσκηση του επαγγέλματος της αναγκάστηκε να κάνει με ανδρική περιβολή, αφού έως τότε δεν επιτρεπόταν σε γυναίκες και δούλους να ασκούν την ιατρική τέχνη.

Πολύ σύντομα η φήμη της Αгноδικής εξαπλώθηκε και για την επιδεξιότητα της και επειδή οι επίτοκες γυναίκες, όταν πληροφορούσαν το πραγματικό της φύλο, δέχονταν με ανακούφιση τις υπηρεσίες της, πράγμα που από αιδημοσύνη δεν έκαναν για τους άρρενες ιατρούς συναδέλφους της, με αποτέλεσμα πολλές φορές να πεθαίνουν κατά τον τοκετό, όντας μόνες και αβοήθητες.

Ο φθόνος των ανδρών συναδελφών της, οδήγησε την Αгноδίκη στον Άρειο Πάγο, ένοχη με την κατηγορία πράξεων μοικείας και ερωτικών σχέσεων με τις ασθενείς της, αρχικά. Αυτό την ανάγκασε να αποκαλύψει το φύλο της, ευρισκομένη εν αμύνη. Στην συνέχεια -αφού κατέρρευσαν οι αρχικές κατηγορίες- κατηγορήθηκε για παράνομη άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος. Με την παρέμβαση όμως γυναικών από τις ευγενέστερες οικογένειες των Αθηνών, η Αгноδίκη αθωώθηκε. Μετά από αυτό το γεγονός, ειδικός νόμος επέτρεψε σε ελεύθερες γυναίκες να σπουδάζουν την ιατρική και να ασκούν την ιατρική τέχνη.

ΦΑΡΜΑΚΑ ΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Παπαδόπουλος Γ.

Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Η έννοια 'δύναμις' κατέχει σημαντική θέση ήδη στα κείμενα της Ιπποκρατικής Συλλογής. Η δύναμις δεν αναφέρεται μόνο σε φάρμακα, αλλά π.χ. και σε τροφές, σε ουσιαστικά, λειτουργίες ή όργανα του ανθρώπινου οργανισμού κλπ. Στον τόμο των φαρμάκων η δύναμις αποκτά πραγματικά κεντρικό ρόλο στο *Περί ύλης ιατρικής* του Δισκουριδίου. Εδώ τα φάρμακα χαρακτηρίζονται κατά κύριον λόγο από τις διάφορες και ποικίλες δυνάμεις τους. Ο Γαληνός, παρόλο που, σε μεγάλη έκταση, προσπαθεί να ανάγει τις δράσεις των φαρμάκων στις βασικές ποιότητες τους (θερμό, ψυχρό κλπ.), διατηρεί ακόμη (και περιλαμβάνει στα εξηγητικά του σχήματα) δυνάμεις που δεν μπορούν να αναχθούν σ' αυτές τις ποιότητες.

Η παρούσα εργασία στοχεύει

- να ανικνεύσει την προέλευση της έννοιας της δύναμης, ιδιαίτερα αναφορικά με τα φάρμακα και γενικότερα στα κώρο της αρχαίας Ελληνικής ιατρικής
- να προσδιορίσει τους τρόπους που χρησιμοποιείται η έννοια αυτή στους διάφορους συγγραφείς από τον 5^ο π.Χ. μέχρι τους πρώτους μ.Χ. αιώνες
- να παρακολουθήσει την ιστορική εξέλιξη της έννοιας αυτής και τις ενδεχόμενες εκάστοτε διαφοροποιήσεις της από την Ιπποκρατική Συλλογή μέχρι το Γαληνό.
- να οριοθετήσει, από επιστημολογική άποψη, τον εξηγητικό ρόλο της έννοιας στις προσπάθειες κατανόησης του τρόπου δράσης των φαρμάκων

ΓΑΛΗΝΟΥ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ «ΠΕΡΙ ΚΡΑΣΕΩΝ» : ΟΙ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ ΤΩΝ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΧΥΜΩΝ ΣΤΟΥΣ ΤΥΠΟΥΣ ΚΑΙ ΤΗ ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ ΓΑΛΗΝΟ

Κουτρούμπας Δ., Παπαδόπουλος Γ.

Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το έργο του Γαληνού της Περγάμου *Περί Κράσεων* αποτέλεσε πηγή έμπνευσης στην κατάταξη των ανθρώπων σε τέσσερις κατηγορίες στη Μεσοαιωνική λογοτεχνία και Ιατρική Γραμματεία. Όμως η διάκριση των ανθρώπων σε αιματώδεις, χοληρικούς, φλεγματικούς και μελαγχολικούς δεν ταυτίζεται με τις πραγματικές αντιλήψεις του Γαληνού για τις πνευματικές – ψυχικές ιδιότητες που αντιστοιχίζονται σε κάθε έναν χυμό ξεχωριστά.

Ο Γαληνός πιστός στην Ιπποκρατική Θεωρία των τεσσάρων χυμών, την προέκτεινε διατυπώνοντας τις δικές του θεωρίες στα τρία βιβλία του έργου *Περί Κράσεων*. Στο σύνολο του έργου διαπιστώνεται η ύπαρξη μιας ανωτέρου επιπέδου σύνθεσης - ανάμιξη των βασικών στοιχείων (φωτιάς, νερού, γης, αέρα) για τον σχηματισμό όλων των έμβιων οργανισμών. Η τυπολογία των κράσεων επεκτείνεται σε εννέα συνολικά τύπους, καθορίζοντας παράλληλα την απόλυτα ισορροπημένη κράση που βρίσκεται στο απόλυτα ισορροπημένο ζώο που δεν είναι άλλο από τον υγιή άνθρωπο. Στο δεύτερο βιβλίο του έργου *Περί Κράσεων* επεκτείνει τις παρατηρήσεις του στα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κάθε κράσης σύμφωνα με τις ιδιότητες της θερμότητας της ψυχρότητας της υγρότητας και της ξηρότητας. Τέλος στο τρίτο βιβλίο προβαίνει σε μια αρχική διάκριση των φαρμάκων, γνώση απαραίτητη για όποιον επιθυμεί να μελετήσει το φαρμακολογικό έργο του Γαληνού.

Η θεωρία του Γαληνού σκετικά με τις κράσεις κυριάρχησε για αιώνες στην ιατρική σκέψη και καταρρίφθηκε επίσημα πλέον από τον Virchow το 1858, χωρίς βέβαια να παραγνωρίζουμε ότι στοιχεία της επιδίδουν ακόμα και σήμερα στη λαϊκή παράδοση ως ορολογία ιδιοσυγκρασιών.

ΟΝΕΙΡΟ-ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΑΙ ΣΤΑ ΓΑΛΗΝΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

Χριστοπούλου-Αλετρά Ε., Παπαθραμίδου Ν.
Ιατρική Σχολή, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Πανελλήνια Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής

Συνήθης ήταν η πρακτική στους αρχαίους λαούς κατά την οποία η πρόγνωση, κυρίως, των ασθενειών αλλά και η διάγνωση ήταν συνδεδεμένες με τα όνειρα ή άλλες μαντικές πράξεις, που στην Ελλάδα συνδέονται με τις πρακτικές των Ασκληπιείων. Τόσο στην *Ιπποκρατική Συλλογή* όσο και στα Γαληνικά κείμενα, υπάρχουν πραγματείες με θέμα την ονειρο-διαγνωστική. Η Ιπποκρατική πραγματεία *Περί ενυπνίων*, η οποία σύμφωνα με ορισμένους μελετητές αποτελεί μέρος της *Περί διαίτης* πραγματείας, ασχολείται αποκλειστικά με το θέμα αυτό. Ο συγγραφέας της αποσασιοποιείται από τις ονειρομαντικές πρακτικές, που σχετίζονται με την ασθένεια και δέχεται την ύπαρξη ορισμένων θεοσταλτων ονείρων, που αφορούν σε θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος. Η ψυχή στα ιπποκρατικά κείμενα αναφέρεται ως ο «υπερήρης» του σώματος και κατά τη διάρκεια του ύπνου εκείνη δεν κοιμάται αλλά συνδέεται με τις λειτουργίες του. Τα όνειρα «αποτυπώνουν κατά τη διάρκεια της ημέρας που προηγήθηκε». Η προσευχή δεν αποκλείεται. Ο Γαληνός, από την άλλη πλευρά, φανερά αναγνωρίζει την επίρροη των ονείρων στις πραγματείες του. Ιδιαίτερα στην πραγματεία με τον τίτλο *Περί ενυπνίων* κατηγοριοποιεί τα όνειρα σε τρεις τύπους: στα διαγνωστικά, σε εκείνα που αποτελούν αντανάκλαση των σκέψεων που γίνονται κατά τη διάρκεια του ύπνου και στα προφητικά. Σε αντίθεση με την Ιπποκρατική πραγματεία, η οποία στοχεύει ουσιαστικά στη θεραπεία, η Γαληνική πραγματεία προωθεί τη χρήση των ονείρων ως διαγνωστικό μέσο από τους ιατρούς.

SURGERY IN BYZANTIUM

Geroulanos S., Lymberopoulou E.
Department Intensive Care Unit, Onassis Cardiac Surgery Center, Athens.

Surgery in Byzantium with respect to the research and results achieved in many other medical fields remained more or less impenetrable, despite its major contribution in conservation, development and transfer of antique knowledge. There are descriptions of ordinary or even of severe operations, thus making their study a fascinating subject. At least three of the most important physicians/authors of Byzantium, like Oreibassios, Aetios from Amida and Pavlos Aeginitis describe and perform amazing operations. A selection of them is listed below :

General Surgery : strumectomy (with reference to the importance of recurrent nerve), herniotomy and herniorrhaphy, hydro-and varicocele operation, entero-and omphalocele, laparocentesis, gastrorrhaphy, lymph node and ganglion excision, hexadactily operation. Abscess incision and drainage, liver and "spleen" abscess drainage, scrofulosis, panaritium incision, ingrowing-nail operation, removal of foreign bodies, finger-, arm- and leg-amputation.

Neurosurgery : trepanation, craniotomy, elevation of impressed bone segments, several operations in cranial fractures.

Angiology : ligation of arteries, arteriotomy, arterial resection in temporal arteritis, aneurysmectomy, varicectomy (various methods including stripping), haemostasis by compression, ligation, cauterization and haemostyptics.

Ophthalmology : blepharotomy, blepharoplasty of distichiasis, lagophthalmus operation, ectropion operation, anabronchismus, hydatic cyst removal, chalazion, pterygium, catarhact operations, eyelid-sty treatment.

Ear-Nose-Throat : rhinoplasty after nose operation, resection of nose-polyps. Retroauricular acoustic pore opening, plastic ear-reconstruction, reposition of mandibula luxation, sialolithiasis operation, uvulotomy, tonsillectomy, tracheostomy.

Breast surgery : tumorectomy, mastectomy, combined mamma preserving tumor resection and cauterization, incision of breast abscess, removal of milk-stones, excision of necrosis and fistulas, gynaecomasty operation.

Thoracic surgery : rib resection, drainage of empyema, separation of siamese twins (the first in the world).

Gynaecology : transvaginal hysterectomy, drainage of uterus empyema, operation of cervix varices, nymphectomy, operation of hymenal, vaginal and uterus atresia, resection of pudendal, vaginal and cervical condylomas.

Obstetrics : major improvements in irregular birth, use of forceps, embryotomy, support of genitals during birth, manual extraction of placental rests, manual cleansing of uterus in postpartal infection, abortion.

Urology : circumcision and phimosis operation, hypospadias operation (building neo-urethra), resection and cauterization of condylomas, catheterization of bladder and lavage, transurethral and transvaginal cystolithotrypsie, transvaginal and transperineal cystolithiasis removal, castration, hermaphrodites operation.

Proctology : haemorrhoidectomy (incl. ligation and cauterization), fistulotomy & fistulectomy, seton technique, perianal abscess drainage, anal atresia operation.

Traumatology : all possible reductions of simple and complicated bone fractures and repositions of luxation, extractions of arrows, spears etc. including gastro, duodeno-, jejuno-, colono-, and vesico-rrhaphy.

The importance of the Byzantine texts in surgery were recognized in France, where they became by special degree obligatory texts for the medical students of Sorbonne from the beginning of the 17th c. till the end of the 19th c.

Ο ΤΡΙΤΑΙΟΣ ΚΑΙ ΤΕΤΑΡΤΑΙΟΣ ΠΥΡΕΤΟΣ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΙΚΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Σχίζας Ν.

Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Οι πλείστοι βυζαντινοί ιατροί, όπως ο Αέτιος, Ο Ορειβάσιος, ο Παλλάδιος, ο Ακτουάριος, ο Συνέσιος, ο Αλέξανδρος Τραλλιανός, ο Παύλος Αιγινίτης, κ.ά. σφειρώνουν εκτεταμένα κεφάλαια στα βιβλία τους στους «πυρετούς». Οι γνώσεις τους για τους πυρετούς και τη θεραπεία τους είναι κατά πολύ ερασιώμενες από τους αρχαίους Έλληνες ιατρούς και κυρίως από τον Γαληνό, τον Ιπποκράτη, αλλά και από άλλους, όπως ο Ρούφος, ο Ασκληπιάδης, ο Φιλούμενος, κ.ά. Παλλές φορές παραθέτουν αυτάρκεια κείμενα από τους παραπάνω ιατρούς και γενικά η δική τους προσφορά στη μελέτη των πυρετών μπορούμε να πούμε ότι είναι μικρή. Οι διαφορές μεταξύ του τριταίου και του τεταρταίου, όσον αφορά την κλινική εικόνα, καθώς και η σημασία της κίτρινης κολής για τον τριταίο και της μαύρης κολής για τον τεταρταίο, αναφέρονται όπως και στον Γαληνό, ποικίλουν όμως οι απόψεις τους για τις παραλλαγές του τριταίου πυρετού (που αναφέρονται λεπτομερώς από τον Αέτιο). Ο Ακτουάριος λέγει ότι ο τεταρταίος γενικά συνδέεται με κάποια πάθηση του ήπατος ή του σπληνός και υποχωρεί με την αποβολή μαύρων ούρων, ενώ όλοι συμφωνούν για την εμφάνιση της νόσου το φθινόπωρο.

Για τα αίτια των διαλειπόντων πυρετών, ο Παλλάδιος εκφράζει μία πρωτοποριακή για την εποχή του άποψη, λέγοντας ότι τα αίτια αυτά κατά τα διαλείμματα μεταξύ των πυρετικών προσβολών «εν τοις μισίν εισί κεκρυμμένα εν τω καιρώ δε του παροξυσμού υπό της φύσεως ελέγχονται».

Για τη θεραπεία του τριταίου, τόσο ο Ορειβάσιος, όσο και ο Παύλος Αιγινίτης, συνιστούν αραίωση, ύγραση και ψύξη, κένωση του πεπτικού με εμετικά, υπακτικά και ελαφρά κλύσματα, κορήγηση διουρητικών, όπως μαϊντανός και άνηθο. Αψίνθιον κορηγούν οι περισσότεροι μετά την 7η ημέρα και αποδίδουν σ' αυτό πολλές ιδιότητες, όλοι όμως συμφωνούν ότι είναι ισχυρό κολαγωγό. Αφαίμαξη συνιστούν μόνο όταν υπάρχει μεγάλη πληθώρα αίματος, όταν οι ασθενείς είναι νέοι στην ηλικία και όταν η εποχή είναι άνοιξη.

Για τη θεραπεία του τεταρταίου, τόσο ο Παύλος Αιγινίτης, όσο και ο Ορειβάσιος, συνιστούν κατ' αρχήν να αντιμετωπίζεται με ήπια μέσα, χωρίς βαριά φάρμακα και αφαιμάξεις, εκτός αν υπάρχουν σαφή σημεία πληθώρας αίματος. Συνιστάται ελαφρά δίαιτα, σίνος λεπτός και λευκός και υπακτικά. Συνιστούν ακόμη το πιπέρι, ιδίως ένα σκεύασμα από τρία είδη πιπεριού, το οποίο θεωρούν πολύ αποτελεσματικό. Αν χρειαστεί αφαιμάξη, τότε μετά από αυτή μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ισχυρότερα φάρμακα, όπως το φάρμακο από τα φίδια και το διασημότερο όλων, ο κυρηνναϊκός σπόγγος.

Αψίνθιον συνιστά ο Συνέσιος. Ας σημειωθεί ότι το φάρμακο αυτό συνιστούσε για τον τεταρταίο και ο Ρούφος, προ του Γαληνού. Ο Αλέξανδρος Τραλλιανός παρουσιάζει στο βιβλίο του μια σειρά από ενδιαφέρουσες συνταγές για τη θεραπεία των πυρετών. Ειδικά για τον τεταρταίο, είχαν χρησιμοποιηθεί από των αρχαιωτάτων χρόνων και διάφορα «φυλακτά», τα οποία συνιστά και ο Αλέξανδρος Τραλλιανός.

Η ΑΠΆΘΕΙΑ ΩΣ ΜΟΡΦΗ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Θεοκάρκης Ν¹ Στυλιανίδης Σ¹ Ευτυχιάδης Α.² Γερουλάκος Σ.¹

¹ Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας

² Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

³ Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω

Σκοπός: Σκοπός της εργασίας είναι η μελέτη των μεθόδων ψυχοθεραπείας που αναπτύχθηκαν την βυζαντινή περίοδο

Υλικό: Υλικό αποτέλεσαν οι πρωτογενείς πηγές, κείμενα ιατρών, φιλοσόφων και των Πατέρων της Εκκλησίας

Αποτελέσματα: Με το καλά δομημένο σύστημα ψυχοπαθολογίας που αναπτύχθηκε την βυζαντινή περίοδο, χρησιμοποιήθηκαν διάφορες τεχνικές ψυχοθεραπείας, επηρεασμένες από το Χριστιανισμό. Η απάθεια αποτελεί την κατάσταση που ονομάζουμε υγεία της ψυχής ή με βυζαντινούς όρους την «κατά φύσιν κατάσταση». Η απάθεια πρωτοεμφανίζεται από τους στωικούς ως νέκρωση του παθητικού μέρους της ψυχής (το σημερινό ασυνείδητο). Στο βυζάντιο εννοείται ως η μεταμόρφωση του παθητικού μέρους, προσπάθεια δηλαδή της μεταμόρφωσης και επαναφοράς του παθητικού στη φυσική του κατάσταση. Οι βυζαντινοί μέσω της απάθειας προτρέπουν στην ενδυνάμωση και ζωοποίηση του παθητικού. Θεραπευτικά διακρίνονται τέσσερα στάδια απάθειας, ενώ διακρίνονται δύο είδη απάθειας, η ψυχική κι η σωματική. Μερική ή ολική απάθεια θα φανερώσει τη θεραπεία του ψυχικού. Ψυχοθεραπευτικά συνδέεται με το πένθος. Η απάθεια συνδέεται στενά με τον ησυχασμό ως μοντέλο ψυχοθεραπείας

Συμπέρασμα: Οι βυζαντινοί προχωρούν πέραν των δεδομένων που τους παραδόθηκαν από την αρχαία ελληνική ιατρική και, εκτός από το καλά δομημένο σύστημα ψυχοπαθολογίας τους, διακρίνονται και στις ψυχοθεραπευτικές τεχνικές, οι οποίες είναι επηρεασμένες από τον χριστιανισμό.

Η ΛΙΘΙΑΣΗ ΤΟΥ ΟΥΡΟΠΟΙΗΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Μαλακατές Σ.

Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω, Διεθνής εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής

Η λιθίαση του ουροποιητικού απασχολεί σε μεγάλη έκταση τους Βυζαντινούς γιατρούς οι οποίοι με μόνα εφόδια την κλινική παρατήρηση και τους αποβαλλόμενους λίθους διατυπώνουν απόψεις για τη λιθογένεση, περιγράφουν τα λιθιασικά συμπτώματα και τα αντιμετωπίζουν ανάλογα με την εντόπιση τους.

Η λιθογένεση αποδίδεται σε αλληλεπίδραση δύο απαραίτητων παραγόντων, των πυκνών ούρων, «υλικού αίτιου» και της τοπικής φλεγμονής, «ποιητικού αίτιου», αντίστικα, ενώ ο αρχικός πυρήνας μεγεθύνεται με τη σταδιακή κατακρήμνιση αλάτων. Οι αποβαλλόμενοι λίθοι ταξινομούνται ανάλογα με το μέγεθος και τη σύστασή τους.

Περιγράφονται λεπτομερώς τα συμπτώματα της νεφρολιθίασης και του νεφρικού κωλικού, όπως και η διαφορική διάγνωση από το οξύ κοιλιακό άλγος κλινικά και ουροσκοπικά. Επίσης περιγράφονται η κυστική λιθίαση, αυτοκθών η ετερόκθών, με ή χωρίς επίθεση, και η διαφορική διάγνωση από επισκέψεις άλλης αιτιολογίας, επίσης κλινικά και ουροσκοπικά, όπως και οι ενοσηνωμένοι στην ουρήθρα λίθοι. Θεραπευτικά ο νεφρικός κωλικός αντιμετωπίζεται με την τοπική εφαρμογή θερμότητας και μηχανικών ερεθισμάτων ενώ προληπτικά συνιστώνται αποφυγή γάλακτος, οίαννεύματος, καρυκευμάτων και ενυδάτωση.

Η λιθιασική επίθεση θεραπεύεται συντηρητικά με φάρμακα, διάσπηση του ασθενούς και καθετηριασμό και χειρουργικά με τη θαρύτατη επέμβαση της περινεϊκής κυστεολιθοτομής και, από τον 9^ο αιώνα, με τη διουρηθρική ενδοκυστική λιθοτρυψία. Οι λίθοι της ουρήθρας εξάγονται με χειρισμούς ή με επεμβάσεις.

Συμπερασματικά, οι Βυζαντινοί γιατροί ασχολούνται με την παθογένεια, την κλινική περιγραφή, τη διάγνωση και την πρόληψη της λιθίασης, καθώς και με τη θεραπεία, συντηρητική και χειρουργική, αιματηρή ή αναιμακτη, στηριζόμενοι σε αρχές παρόμοιες με τις σημερινές.

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΑΓΙΩΝ ΑΝΑΓΥΡΩΝ ΣΕ ΝΑΟΥΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ.

Παπαϊωάννου Δ.

8^η Εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Ιωάννινα

Στην παρούσα ανακοίνωση εξετάζεται η απεικόνιση των Αγίων Αναγύρων (θεράποντες ιατροί) στα μνημεία της Ηπείρου στη μεταβυζαντινή περίοδο από τον 16^ο ως τον 18^ο αιώνα.

Έκοντας ως αφετηρία τις απεικονίσεις των Ιαματικών Αγίων στα Μοναστήρια του Νησιού των Ιωαννίνων, ο ζωγραφικός διάκοσμος των οποίων χρονολογείται στον 16^ο αιώνα, θα περάσουμε στην εξέταση τριών ζωγραφικών συνόλων του 17^{ου} αιώνα Ν. Αγίου Νικολάου στη Βίτσα, Ν. Αγίου Μηνά στο Μονοδένδρι, Μονή Πατέρων στη Ζίτσα, έργα λινοταπιτών ζωγράφων, καθώς και στην παρουσίαση απεικονίσεων Αγίων Αναγύρων σε ναούς του 18^{ου} αιώνα, το εικονογραφικό πρόγραμμα των οποίων εκτελέστηκε από Κοπεσσόβιτες Ζωγράφους.

Εκτός από τα ζωγραφικά σύνολα θα παρουσιαστεί και μία φορητή εικόνα του 18^{ου} αιώνα από το Βυζαντινό Μουσείο Ιωαννίνων, στην οποία απεικονίζεται ο Άγιος Παντελεήμονας με ακηνές του βίου του.

Στόχος της ανακοίνωσης είναι η απόδοση της εξελικτικής πορείας όσον αφορά στην απεικόνιση των Ιαματικών Αγίων: συγκεκριμένα θα δοθεί έμφαση στα ιατρικά εργαλεία και στα κιβωτίδια με τα φάρμακα που κρατούν, στην ενδυμασία τους, καθώς και στα ιδιαίτερα φυσιογνωμικά τους χαρακτηριστικά. Ταυτόχρονα θα εξετασθεί η θέση εικονογράφησης τους, σε σχέση με τα εικονογραφικά προγράμματα, καθώς και η συχνότητα απεικονίσεών τους στους υπό εξέταση ναούς.

THE HISTORY OF MODERN OPHTHALMOLOGY FOLLOWED BY A PLEA FOR
THE SURVIVAL OF MODERN OPHTHALMOLOGY

Franceschetti A., M.D.

President of the Julius-Hirschberg Society of History of Ophthalmology
Vice-president of the Société francophone d'Histoire de l'Ophthalmologie
Swiss Delegate to the International Society of History of Medicine
Franceschetti Foundation, Geneva, Switzerland

Ophthalmology, a branch of Medicine as old as Medicine itself, entered a new era in the 19th century under the impulsion of Albrecht von Graefe, who may be rightly considered the father of modern Ophthalmology.

Graefe co-edited the once famous Graefe-Saemisch textbook, a large and complex work that appeared in three editions and totalled over seventy volumes, among which the nine volumes of the History of Ophthalmology written by Julius Hirschberg, a professor from Berlin who could read any document in its original language, including sanscrit.

The Graefe-Saemisch monumental work was followed by other major textbooks, such as Duke-Elder's System of Ophthalmology - nineteen volumes written between 1958 and 1976 -, and K. Velhagen's Der Augenarzt - twelve volumes that appeared from 1969 and 1987. Together they provide a comprehensive vista of the history of this medical specialty.

Man always had to deal with the problem of cataract. For ages this operation was performed with the technique known as couching. The revolution came with Daviel, a French surgeon of the 18th century, who introduced the total extraction of the lens, while the 20th century brought intra-ocular lenses and the extracapsular extraction, today the safest technique.

Helmholtz, in the 19th century, introduced the ophthalmoscope, a tool that enables ophthalmologists to see in vivo the retina and other intra-ocular structures, a definite advantage over other medical specialties.

The great European school of physiology, for its part, brought the understanding of strabismus and of many other eye phenomena. Ophthalmology has also conquered the corrections of ametropias, thanks to Helmholtz, Javal and others. The quality of today glasses and contact lenses is truly extraordinary.

Yet this heritage is coming under attack, mainly in the United States, where some would like to see ophthalmologists confined to the operation theater, and optometrists take care of all other aspects of ophthalmology.

The societies of History of Ophthalmology may therefore play a role in perpetuating the spirit of Ophthalmology and the Hippocratic tradition, at a time when ethics is becoming an issue in the field of medicine and the medical profession is under attack by self-styled experts, would-be physicians and business-oriented villains.

There are at present three such societies : the Cogan Society in the United States, the Julius-Hirschberg-Gesellschaft in German-speaking countries in Europe and the French-speaking Société francophone d' Histoire de l'Ophthalmologie. The latter two will meet in Villars, Switzerland, from the 5th to the 9th of September 2007 to celebrate the 100th anniversary of the Swiss Ophthalmological Society.

THE RE-EDITION OF LAENNEC'S THESIS (1923)
A facsimile or a fake?

Antonakopoulos G., Papadopoulos C.,
Medical School University of Larissa, Wellcome Centre for the History of Medicine
UCL, London University.

Laennec's thesis on Hippocratic writings, published in Paris in 1804, is a rarity, very much desired by scholars and bibliophiles.

This treatise was re-edited in Paris in 1923 in facsimile form, mimicking so perfectly the original edition that even the texture of the paper looks identical. Furthermore, the re-publishers neglected to mention anywhere in the book their names, the year of the republication, as well as that it was a facsimile edition. As a consequence copies of the re-edition were- and still are- *bona fide* sold and bought at high prizes as precious copies of the original edition.

Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ "SCHOTT" ΤΩΝ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ ΠΑ ΤΗΝ
ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΧΡΟΝΙΩΝ ΚΑΡΔΙΟΠΑΘΕΙΩΝ.
Ο ΠΡΟΔΡΟΜΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΗΣ ΚΑΡΔΙΑΚΗΣ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ;

Λώμη Κ.¹, Δοντάς Σ.², Γερουλάκος Σ.¹

¹ Ονάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα
² Ελληνικό Ινστιτούτο Υγιεινής και Ασφάλειας της Εργασίας

Οι ιστορικές ανασκοπήσεις που αναφέρονται στην Καρδιακή Αποκατάσταση (ΚΑ) επικεντρώνονται στην πλειονότητά τους χρονικά στον 20^ο αι. και τονίζουν ότι αιτιολογία αυτού που σήμερα νοούμε ως ΚΑ αποτέλεσε η πρώτη κινητοποίηση ασθενών μετά από οξύ έμφραγμα του μυοκαρδίου στην Αμερική. Υπάρχουν, παρόλα ταύτα, θιθλογραφικές μαρτυρίες ότι στην Ευρώπη, ήδη από το τέλος του 19^{ου} αι., εφαρμόζονταν μια ολοκληρωμένη θεραπευτική προσέγγιση για τη θεραπεία χρόνιων παθήσεων της καρδιάς, η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ο πρόδρομος της ΚΑ. Δύο Γερμανοί γιατροί, οι αδελφοί Theodor και August Schott, χρησιμοποίησαν στη λουτρόπολη Neuheim, βόρεια της Φρανκφούρτης, ένα συνδυασμένο σύστημα ιαματικών λουτρών και θεραπευτικών ασκήσεων, με τροποποίηση της διατροφής και διακοπή του καπνίσματος για την αντιμετώπιση χρόνιων καρδιακών παθήσεων. Το 1914, ο Th. Schott δημοσίευσε τα αποτελέσματα των κλινικών μελετών του, όσον αφορά τη λουτροθεραπεία σε αλατούχες πηγές και τις ειδικές ασκήσεις, τόσο σε υγιή άτομα όσο και σε ασθενείς με διάφορες χρόνιες καρδιοπάθειες. Σε καρδιοπαθείς ασθενείς, τα ιαματικά λουτρά μείωναν την αυξημένη ή αντίστοιχα ούζαιναν την μειωμένη αρτηριακή πίεση, η δύσπνοια υποχωρούσε, η κυκλοφορία των νεφρών βελτιωνόταν. Οι ασκήσεις είχαν παρόμοια επίδραση. Με δεδομένο ότι κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αι. η καθημερινή αντιμετώπιση των καρδιοαγγειακών παθήσεων συνίστατο σε ανάπαυση και φαρμακευτική αγωγή, η προσέγγιση των αδελφών Schott υπήρξε καινοτόμος, πρωτοποριακή, και άνοιξε νέους δρόμους διερεύνησης των προβλημάτων και εξέλιξης των θεραπευτικών μεθόδων. Τόσο η υδροθεραπεία, όσο και η άσκηση, αποτελούν σήμερα ισχυρά θεραπευτικά μέσα για την αντιμετώπιση των καρδιοπαθειών. Η θεραπευτική προσέγγιση των αδελφών Schott αποτελεί λαμπρό παράδειγμα μιας ολιστικής προσέγγισης στην καρδιοπάθεια και μια σημαντική σελίδα στην ιστορία αυτού που σήμερα αποκαλούμε "Καρδιακή Αποκατάσταση".

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΣΗ ΣΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΕΜΠΕΙΡΙΚΩΝ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΘΕΡΑΠΕΥΤΩΝ ΤΟΥ ΣΤΟΜΑΤΟΣ

Κουμουρά Φ., Παπακώστα Β.
Στοματο-Γναθοπροσωπικοί Χειρουργοί, Αθήνα

Το ένστικτο της αυτοσυντήρησης ώθησε τον πρωτόγονο άνθρωπο να εξεύρει τρόπους για να κατευθάσει τις αόρατες δυνάμεις, στις οποίες απέδιδε και την τυχαία παρατήρηση ότι μετά την απόπτωση των οδόντων αυτά επανεμφανίζοντο στο στόμα. Για να απαλλαγεί από τους πόνους των οδόντων, κατ' αρχάς, στράφηκε στη μαγεία, προίόντος δε του χρόνου πέρασε από διάφορες ιεροπραξίες στην επιστημονική άσκηση της Οδοντιατρικής.

Έτσι λοιπόν, κάποια περίοδο ασκούσαν Οδοντιατρική οι κούρεις, οι γιατροί-χειρουργοί και οι ιερείς, οι οποίοι χρησιμοποιούσαν μεθόδους που πήγαζαν από προκαταλήψεις ή/και λαϊκές παραδόσεις. Είναι δύσκολο να ξεχωρίσει κανείς που ακριβώς σταματά το φολκλορικό στοιχείο και που ξεκινά το επιστημονικό.

Ιδιόζουσα κίνηση παρατηρείται στην Ελλάδα περί τον 18^ο αιώνα, όπου εμφανίστηκαν αυτοδίδακτοι περιοδεύοντες θεραπευτές και των οδοντικών νόσων, οι αποκαλούμενοι Κομπογιαννίτες Οδοντίτροι. Αναλόγως της μόρφωσης τους διακρίνονταν σε εξοχότετους και παρακαταναούς. Φορούσαν μάλλινη κάπα, έδειναν τα μαλλιά τους με πράσινη κορδέλα, κρατούσαν κοντή ράβδο και χαρακτηριστικά είχαν στον ώμο τους σάκο στον οποίο τοποθετούσαν τα θεραπευτικά τους μέσα, δηλαδή τα δόντια. Τα δόντια, συνήθιζαν να τα κρεμούν δεμένα με σκοινί γύρω από το λαιμό τους. Εξορκισμοί και μαγανείες συνόδευαν απαραίτητως το οδοντιατρικό έργο των Κομπογιαννιτών. Οι θεραπευτικές τους μέθοδοι, εξάλλου, προσαρμόζονταν στις παραδόσεις του τόπου στον οποίο περιόδευαν. Ο κόσμος μίλούσε μεν γι' αυτούς με δυσπιστία, αλλά προσέτρεχε σε αυτούς ακόμη και όταν εμφανίστηκαν οι διπλωματούχοι Οδοντίτροι.

Οι κομπογιαννίτες οδοντίτροι είναι άξιοι αναφοράς δεδομένου ότι προσέφεραν στην Οδοντιατρική επιστήμη σε μια περίοδο που η ενασχόληση με τη θεραπευτική του στόματος δεν τύγχανε εκτίμησης. Η μελέτη της δράσης τους συμβάλλει στην κατανόηση της ιστορικής εξέλιξης της θεραπευτικής του στόματος στην Ελλάδα.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΞΕΝΩΝ ΠΕΡΙΗΓΗΤΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΤΩΝ ΠΡΩΤΩ ΛΙΩΝΑ ΤΗΣ ΛΕΓΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ

Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε., Τσιάμης Κ., Παντελεάκος Γ.
Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός: Η παρουσίαση της πορείας του Πανεπιστημίου Αθηνών και της παρουσίας του στην επιστημονική και κοινωνική ζωή της χώρας μέσα από τη ματιά των ξένων περιηγητών.

Υλικό-Μέθοδοι: Συλλογή και μελέτη κειμένων από ταξιδιωτικά ημερολόγια, οδοπορικά και απομνημονεύματα, δημοσιογραφικές ανταποκρίσεις και επίσημες εκθέσεις των επισκεπτών της Αθήνας τον 19^ο αιώνα.

Αποτελέσματα: Το Εθνικό Πανεπιστήμιο, «Οθώνειο» από την ίδρυσή του το 1837 μέχρι την έξωση του Όθωνα και Καποδιστριακό από το 1911, οργανώθηκε σύμφωνα με τα γερμανικά πρότυπα από τους Βαυαρούς της Αντιβασιλείας αμέσως μετά την ανεξαρτησία του νεοελληνικού κράτους. Εκτός από τους δύο πρώτους αλλοδαπούς επίτιμους διδάκτορες (Rudolph Virchow 1879 της Ιατρικής Σχολής και Zacharias von Lingenthal 1912 της Νομικής Σχολής) που αναφέρθηκαν στο ρόλο και τη λειτουργία του πρώτου ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος της Ελλάδας, πολλοί επισκέπτες για υπηρεσιακούς λόγους ή απλοί περιηγητές κατέθεσαν τις εντυπώσεις τους εκφέροντας θετικές ή αρνητικές απόψεις, κριτική και υποδείξεις. Ένα τμήμα του corpus της περιηγητικής λογοτεχνίας με θεματικό άξονα το Πανεπιστήμιο και τις αξίες που αντιπροσωπεύει παρουσιάζεται στην εργασία αυτή.

Συμπεράσματα: Οι καταγραφές των ξένων περιηγητών, πολλοί από τους οποίους υπήρξαν μάρτυρες σε κρίσιμες στιγμές, αποτελούν ιστορικές μαρτυρίες μοναδικές για τη διαχρονική εξέλιξη και πρόοδο του Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΜΑΔΑΜΕ DOSAN Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΤΗΣ ΙΑΠΩΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΙΑΤΡΙΚΗΣ

Sugano Y.

Ο Madane Dosan, (1507-1594), προσάρμοσε την ιατρική που εισήχθη από την Κίνα στις ιδιαιτερότητες της Ιαπωνίας. Δημοσίευσε το 1568 το βιβλίο «Μέθοδο για την υγεία και μακροζωία των παιδιών, που ήταν η πρώτη πραγματεία περί παιδιατρικής στην Ιαπωνία.

Το σημαντικότερο βιβλίο από τα πολλά που έγραψε είναι το οκτάτομο «Διδασκαλία της Ιατρικής», 1574, το οποίο θεωρείται το πρώτο συστηματικό βιβλίο της ιατρικής στην Ιαπωνία και του οποίου ο άγγλος τόμος ασχολείται με την Παιδιατρική.

Το χαρακτηριστικό των αντιλήψεών του είναι ότι ο τρόπος ζωής της μητέρας πριν την εγκυμοσύνη, κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, αλλά και μετά τον τοκετό ασκεί μεγάλη επίδραση στο παιδί και είναι η βασική αιτία των νοσημάτων των παιδιών. Γι' αυτό διδάσκει ότι πρέπει να εξετάζουν τις καταστάσεις των μητέρων για να διαγνώσουν τις ιδiosυστασίες και τα νοσήματα των παιδιών. Επί πλέον τόνιζε στους μαθητές του πως θα πρέπει να βελτιώνουν τον τρόπο ζωής των μητέρων των παιδιών.

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΑΚΗΣ ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

Παπαδημητρακόπουλος Η.

Ο Τάκης Σινόπουλος γεννήθηκε το 1917 στην Αγουλνίτσα, σημερινό Επιτάλιο (χωριό, ακριδόν προάστιο) του Πύργου Ηλείας, όπου υπηρετούσε ο φιλόλογος πατέρας του. Στον Πύργο εγκαταστάθηκε σε ηλικία δύο ετών, και εκεί ολοκλήρωσε τις εγκύκλιες σπουδές του.

Σπούδασε Ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και υπηρέτησε ως ανθυπίατρος τόσο στον Ελληνοϊταλικό πόλεμο (1940-41), όσο και στον Εμφύλιο (1946-49). Μετά το 1949 εγκαταστάθηκε στον Περισσό και μέχρι τον θάνατό του το 1981 εργάστηκε ως ιατρός παθολόγος στο ΙΚΑ.

Στα γράμματα εμφανίστηκε νωρίς. Άρχισε να δημοσιεύει ποιήματα από το 1950, όπως επίσης άρθρα, μελέτες, κριτικές, μεταφράσεις —ενώ παράλληλα του άρεσε να επιδίδεται στην ζωγραφική.

Θεωρείται ένας από τους πιο σημαντικούς εκπροσώπους της νεώτερης ελληνικής ποίησης, και μεγάλο μέρος του έργου του έχει μεταφραστεί στις κυριότερες ευρωπαϊκές γλώσσες. Ποιήματά του έχουν, επίσης, μελοποιηθεί από τον Μικάλη Γρηγορίου ("Νταούνα", "Ο Οδύσσεας στο ποτάμι"), Μίκη Θεοδωράκη και Γιώργο Σισλιανό.

Το ποτάμι, αλλά (κυρίως) ο Κάτω Κόσμος και οι Νεκροί αποτελούν κυρίαρχα μοτίβα στην ποίηση του Σινόπουλου.

Η ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΤΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟ ΑΓΩΝΑ (1904-1908)

Νταφούλης Π.
Λοχαγός - Ψυχίατρος

Κατά την ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908), σε ένα ακήρυκτο σσιαστικό ανταρτοπόλεμο, η υγειονομική περίθαλψη παρουσιάζει ιδιαίτερο ιστορικοιατρικό ενδιαφέρον. Όπως αποδεικνύεται από τις πηγές οι καλά εκπαιδευμένοι, πολλές φορές στην Ευρώπη, ιατροί, βοήθησαν όχι μόνο σε επίπεδο παροχής υπηρεσιών υγείας, αλλά και στην τόνωση του εθνικού φρονήματος των γεννηών πληθυσμών. Οι φαρμακοποιοί συνέβαλλαν στο ίδιο, επίσης, διπλό επίπεδο, καθώς τα απαραίτητα φάρμακα κατασκευάζονταν και διακινούνταν σε φαρμακεία που μετατρέπονταν σε επιτελικά κέντρα του Αγώνα. Τα νοσηλευτικά καθήκοντα άσκησαν εκπαιδευμένοι νοσηλευτές, αντάρτες, μοναχοί, απλοί χωρικοί ή γυναίκες οι οποίες φιλοξενούσαν τραυματίες αντάρτες. Δεν είναι αμελητέα και η προσφορά των, αρκετών τότε, εμπειρικών ιατρών της Μακεδονίας.

Με πολλές ελλείψεις σε υγειονομικό υλικό και με σοβαρές δυσκολίες πρόσβασης στα νοσηλευτικά ιδρύματα του μακεδονικού χώρου, ήταν αναμενόμενο οι διακομιδές να καταλήγουν συχνά σε νοσοκομεία στο τότε ελεύθερο ελληνικό κράτος. Μέσα από τα απομημονύματα και τις διηγήσεις των ιδίων των Μακεδονομάχων αναφέρεται μία, όχι πάντοτε επιτυχής, πορεία των διακομιδών μαχητών και πολιτών προς μεγάλα αστικά κέντρα, με πολλές περιπέτειες και απώλειες. Μεταμφιέσεις, κρήνη σιδηροδρόμου, κάρων, αυτοσχέδιων φορέων εναλλάσσονταν ως μέσο διακομιδών.

Σε επίπεδο συνθηκών υγιεινής η διαβίωση στην ύπαιθρο χώρα, η μη κατάλληλη διατροφή και ένδυση, στις αρχές του Αγώνα, αποτέλεσαν πρόβλημα για τα ελληνικά ανταρτικά σώματα. Σε μία κατά ιατρικές ειδικότητες εξέταση της υγειονομικής περιθάλψης προκύπτει μεγάλη συχνότητα χειρουργικών περιστατικών (τραυματισμοί από πυροβόλα όπλα, κατάγματα, βουβωνοκήλες, εγκαύματα κ.ά.), τα οποία αντιμετωπίστηκαν σχετικά επιτυχώς. Στα παθολογικά περιστατικά δεσπόζει η ελονοσία και ακολουθούν οι ρευματισμοί και οι τροφικές δηλητηριάσεις.

Στο Μακεδονικό Αγώνα συμμετείχαν μόνιμοι και έφεδροι αξιωματικοί του Υγειονομικού Σώματος του Ελληνικού Στρατού οι οποίοι εθελοντικά προσέφεραν στην υγειονομική προετοιμασία των ανταρτών, στην αντιμετώπιση των απωλειών υγείας, στην επίλεξη οργανωτικών και κατασκοπικών καθηκόντων σε αστικά κέντρα της Μακεδονίας, ή ακόμη και με τη συμμετοχή τους σε ανταρτικά σώματα με ιδιότητα μαχητού, ακόμη και αρχηγού. Ιδιαίτερα διακρίθηκαν οι Αργύριος Κιτάνος, ο Ιωάννης Παπαβασιλείου, ο Δαυίδ Σιακκής, ο Άγγελος Σακελλαρίου και ο Γεώργιος Τάμπρας. Ειδική μείνα οφείλεται στους ιατρούς που υπηρέτησαν στην ελληνιστική μεθόριο, στην ΑΣΥΕ και στα στρατιωτικά νοσοκομεία των Αθηνών.

Οι αξιωματικοί προσωπικές διαδρομές αναδεικνύουν τη στρατιωτική και επιστημονική δράση του συνόλου του υγειονομικού σώματος. Αν μέχρι σήμερα τον όρο «Μακεδονικός Αγώνας» καλύπτει το τρίπτυχο παπός-δάσκαλος-αντάρτης, έρχεται τώρα και ο ιατρός να καταλάβει τη θέση που του αξίζει, ειδικά ο υγειονομικός αξιωματικός. Κι αν το υγειονομικό σώμα λειτούργησε άψογα στον πόλεμο του 1897, στους Βαλκανικούς Πολέμους και στη Μικρασιατική Εκστρατεία, έρχεται τώρα να καταλάβει τη θέση που του αξίζει και στην ένοπλη φάση του Μακεδονικού Αγώνα.

ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΚΩ

Κιάρης Χ.

Εταιρεία Φίλων Ιπποκράτειου Μουσείου

Η ίδρυση μουσείου προς τιμή του Ιπποκράτη στους χώρους του ιδρύματος περιλαμβάνεται στους καταστατικούς στόχους του Δ.Ι.Ι.Κω. Η ουσιαστική υλοποίησή του γίνεται το 1991 επί προεδρίας του Σπύρου Μαρκέτου και τα εγκαίνια πραγματοποιούνται στις 19 Σεπτεμβρίου 1992 σε σεμνή τελετή υπό την αιγίδα του προέδρου της Δημοκρατίας Κωνσταντίνου Καραμανλή παρουσία υπουργών και τοπικών παραγόντων. Ο πρόεδρος της Διεθνούς Εταιρείας Ιστορίας της Ιατρικής Jean-Charles Souppia ανοίγει τις πύλες του Μουσείου.

Περιεχόμενα:

Αντίγραφα αναθηματικών πλακών με ιατρικό περιεχόμενο ευρίσκονται ανηρτημένα στη μια πλευρά της αίθουσας του μουσείου. Οι παραστάσεις αυτές δίνουν μια εικόνα της αρχαίας ελληνικής ιατρικής στην οποία εξέκουσα θέση κατέχει ο πατέρας της Ιατρικής. Μεγάλος αριθμός αναθηματικών μεταλλίων, περί τα εκατό, εκτίθενται σε δύο προθήκες. Τα περισσότερα από αυτά έχουν την εικόνα του Ιπποκράτη. Μερικά από αυτά έχουν ιστορία δύο αιώνων και όλα έχουν φιλοτεχνηθεί σε ανάμνηση σημαντικών ιστορικών γεγονότων, όπως διάκριση για τον Emile-Littlé, τον μεγαλύτερο μελετητή των βιβλίων της ιπποκρατικής συλλογής, για την ίδρυση του Δ.Ι.Ι.Κω, για τον Σκεύο Ζερβά, για την Ιατρική Ολυμπιάδα, για τον Γεωργίο Παπανικολάου, κ.ά.

Αυθεντικές παλιές εκδόσεις του 17^{ου} αιώνα των απάντων του Ιπποκράτη, καθώς και εργασίες του Καραή, του πρώτου ελληνικού βιβλίου για τον Ιπποκράτη, κοσμούν το μουσείο και προκαλούν το ιδιαίτερο ενδιαφέρον των επισκεπτών. Προτομές του Ιπποκράτη, του Ασκληπιού και του Ποδαλείριου στέκονται επιβλητικά σε ειδικά βάθρα, καθώς και οι προτομές του ιδρυτή του ιδρύματος Σπύρου Οικονόμου, του Γεωργίου Παπανικολάου, του Αδαμαντίου Καραή, του Φλέμγκ. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προτομή του Ιπποκράτη, αντίγραφο αυτού της Όστιας Ιταλίας, η πιο αυθεντική κατά τους ιστορικούς, του πατέρα της ιατρικής. Στο μουσείο ευρίσκονται ανηρτημένοι πίνακες του Ιπποκράτη, του Γαληνού, του Ζερβού καθώς και σειρές γραμματοσήμων ελληνικές, γαλλικές, ιταλικές και άλλες, οι οποίες έχουν εκδοθεί για να τιμηθεί ο Ιπποκράτης.

Προοπτική του Μουσείου:

Ο εμπλουτισμός του μουσείου και η οργάνωση των επισκέψεων σ' αυτό θα πρέπει να αποτελέσει μέλημα τόσο της διοίκησης του ιδρύματος όσο και της Εταιρείας των Φίλων του Μουσείου. Κατατίθεται σε αυτήν την παρουσίαση τεκμηριωμένη πρόταση για την αναπαράσταση του ιπποκρατικού ιατρείου στον χώρο του Μουσείου, σκέψη η οποία αν υλοποιηθεί θα αποτελέσει πόλο έλξης των απανταχού ιατρών.

Η ΞΕΛΕΙΞΗ ΤΗΣ ΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ, ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ (ΡΩΜΑΝΙΚΗ) ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Γεράκιλης Δ., Φάρκωνας Ν., Δρόσου Μ.Ε., Σεργεντάνη Ε., Λάμπρου Μ. Αστική Εταιρεία «ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ», Κέντρο Πρόληψης κατά των Ναρκωτικών, Κως

Η φιλοσοφική ανάλυση και ερμηνεία της οντολογίας του ανθρώπου ξεκίνησε από τον κόσμο των ιδεών του Πλάτωνα (υπερβατικές οντότητες), διαρθρώθηκε με την εντέλεια του Αριστοτέλη και ολοκληρώθηκε με τους Έλληνες Πατέρες του 4^{ου} αιώνα μ.Χ., με την ανάδειξη του προσώπου. Το πρόσωπο προηγείται της ουσίας (ψύσεως) και έτσι επιβεβαιώνεται διαχρονικά το αίτημα της σύγχρονης φυσικής ότι "ανυπόστατος ουσία δεν υφίσταται".

Ως δημιουργήματα προσώπου, ο κόσμος είναι σχέσεις προσώπων και όχι σχέσεις πραγμάτων. Η σημασία του υποκειμένου και η αναφερόμενη σε αυτήν ιδέα του εαυτού αποτελούν τον άξονα της θεώρησης της σημασίας. Θεωρίζοντας το μήνυμα σε νόημα, το υποκείμενο τοποθετεί στο κέντρο της θεώρησης την δική του συγκεκριμένη αυτοθέαση.

Οι λόγοι των όντων αποτυπώνονται στην όλη κτίση και η εξάρτηση των κτιστών όντων καθορίζεται από την δυναμική πορεία του κτιστού προς το άκτιστο, κατά τα στάδια της τελειώσεως και όχι από κλειστά αρκέτυπα ή κλειστούς τύπους.

Έτσι λοιπόν, η σύγχρονη φυσική και τα σύγχρονα μαθηματικά (κβαντική φυσική, θεωρία χάους και μη γραμμική δυναμική) έρχονται να διατυπώσουν μαθηματικά τα όσα περιέγραψαν οι Πατέρες της Βυζαντινής περιόδου.

Η έννοια είναι η κατά φύση πραγματικότητα που απορρέει από τη σχέση κτιστού και ακτιστού. Έτσι μόνον η προσωπική ζωή εξασφαλίζει την υπαρξιακή ενότητα στη λειτουργική σχέση θεωρίας και πράξεως.

Βασικός είναι ο οργανικός δεσμός θεωρίας και πράξεως (άρα φιλοσοφίας και επιστήμης) και εξέκουσα θέση κατέχει η αφηρημένη σκέψη, η οποία μόνη και μόνον αυτή οδηγεί άβιαστα και σταθερά την επιστήμη στις πρακτικές εφαρμογές.

Η ΝΟΣΟΣ ΤΩΝ ΔΥΤΩΝ ΣΤΟΥΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΙΟΥΣ ΣΠΟΓΓΑΛΙΣ

Δώδος Ι.

Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών, Γ.Ν.Ν.Θ.Α. "Η ΣΩΤΗΡΙΑ"

Η σκέψη των Ελλήνων με την αλιεία των σπόγγων ξεκινά από πολύ παλιά. Χρονική κορύφωση της σκέψης αυτής ήταν η 70ετία 1860-1940, στα νησιά του Αιγαίου, και ειδικότερα στο σύμπλεγμα των Δωδεκανήσιων. Κατέστη ένα αληθινό Έπος, άγνωστο όμως σε όλες τις πτυχές του. Το έπος αυτό "στοικειώθηκε" από τη Νόσο των Δυτών και τα όσα συσχετίστηκαν με αυτή. Η νόσος δεν ήταν άγνωστη στους αλιείς των σπόγγων, αλλά, για συγκεκριμένους λόγους/αιτίες, οι οποίοι και διερευνώνται στην παρούσα εργασία, εξαπλώθηκε τότε ραγδαία. Οι λόγοι σχετίζονται άμεσα και καιρία με την εντατικοποίηση της αλιείας σπόγγων με σκοπό την μεγιστοποίηση του οικονομικού οφέλους/ κέρδους, παράλληλα, με την άγνοια/κακή χρήση αναφορικά με τη χρήση του σκάφους στην κατάδυση. Άγνωστες πτυχές του έπους αποτελούν και η πρωτοπόρα, και παγκόσμια επίπεδο, επιστημονική διερεύνηση/μελέτη /τεκμηρίωση της νόσου των δυτών κατά τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, από Έλληνες ιατρούς και ειδικότερα και από ιατρούς του Πολεμικού Ναυτικού της Ελλάδος, η οποία, στα κατοπινά χρόνια, οδήγησε στην εδραίωση/ανάπτυξη της Υπερβαρικής - Καταδυτικής Ιατρικής στην Ελλάδα.

ΟΙ ΑΠΟΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΠΛΟΙΟΥ «ΚΡΗΤΗ» ΓΙΑ ΙΑΤΡΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΠΟΓΓΑΛΙΣ (1900-1906)

Μπεσιμέρης Α.

Ναυτικό Νοσοκομείο Κρήτης, Σούδα Χανίων.

Η εισαγωγή του σκαφάνδρου στη σπογγαλιεία στο Αιγαίο αρχιπέλαγος, περί τα μέσα του 19^{ου} αιώνα στα Δωδεκάνησα, ενώ αύξησε τις ποσότητες των σπογγαλιών και οδήγησε σε οικονομική ανάπτυξη στα περισσότερα νησιά της περιοχής, κυρίως τη Κάλυμνο και τη Σύμη, προκάλεσε μεγάλο αριθμό θανάτων και παραλύσεων, λόγω προσβολής των σφουγγαράδων, που αγνοούσαν ακόμη τις σωστές διαδικασίες των καταδύσεων με σκάφανδρο, από τη νόσο των δυτών.

Η κατάσταση αυτή κινητοποίησε το ενδιαφέρον της ελληνικής κυβέρνησης, η οποία αποφάσισε, στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, την αποστολή του πολεμικού πλοίου «Κρήτη» στα θάλασσα παράλια της Αφρικής για να υποστηρίξει, κυρίως ιατρικά, όχι μόνο τους σπογγαλιείς που προερχόταν από τα νησιά του ελληνικού κράτους (Αίγινα, Σπέτσες, Ύδρα, κλπ), αλλά και τους Δωδεκανήσιους, οι οποίοι βρισκόταν ακόμη υπό Οθωμανική κυριαρχία.

Κατά τη διάρκεια των αποστολών του «Κρήτη», από τον Μάιο έως τον Οκτώβριο των ετών 1900-1906, μεγάλος αριθμός σφουγγαράδων, οι οποίοι είχαν προσβληθεί από τη νόσο των δυτών, μεταφερόταν για νοσηλεία στο πλοίο, το οποίο διέθετε ιατρό και νοσηλευτικό προσωπικό.

Η ιατρική υποστήριξη των σπογγαλιών, τα προληπτικά μέτρα, οι έλεγχοι και οι επιθεωρήσεις των σπογγαλιτικών πλοιαρίων για την εφαρμογή των σχετικών κανονισμών οδήγησαν προοδευτικά στη μείωση των θανάτων και των σοβαρών προσβολών από τη νόσο των δυτών.

Παράλληλα έδωσαν τη δυνατότητα στους ιατρούς του Πολεμικού Ναυτικού να μελετήσουν συστηματικά τις διαταραχές από τις καταδύσεις και να εφαρμόσουν προληπτικά και θεραπευτικά μέτρα για την αντιμετώπισή τους. Στις παρατηρήσεις και μελέτες αυτές βασίστηκε η λεπτομερής «Εκθεσις περί της νόσου των δυτών και των μέσων της απ' αυτής προφυλάξεως», την οποία, κατόπιν εντολής του υπουργείου Ναυτικών, συνέγραψε το 1904 ο Κ.Σάββας, καθηγητής Υγιεινής στην Ιατρική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Ο ΚΑΡΟΛΟΣ ΦΛΕΓΚΕΛ ΚΑΙ Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΤΩΝ ΣΠΟΓΓΑΛΙΩΝ

Τζαβέλας Δ.

Τμήμα Υπερβαρικής Ιατρικής, Ναυτικό Νοσοκομείο Αθηνών.

Ο μεγάλος αριθμός των θανάτων και των παραλύσεων από τη νόσο των δυτικών στους Έλληνες σπογγαλιείς, μετά την εισαγωγή του σκαφάνδρου στη σπογγαλιεία, το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στις τοπικές κοινωνίες, καθώς και πιέσεις προς τις κυβερνήσεις των χωρών της ανατολικής Μεσογείου για απαγόρευση της χρήσης του.

Μεταξύ αυτών που πρωτοστάτησαν στις προσπάθειες κατάργησης η περιορισμού της σπογγαλιείας με σκαφάνδρο και παροχής βοήθειας στους σπογγαλιείς, που είχαν προσβληθεί από τη νόσο των δυτών ήταν ο Κάρολος Φλέγκελ, καθηγητής κλασικών σπουδών, από τη Λιθουανία. Η επίσκεψή του στη Κάλυμνο, το 1892, και η διαπίστωση του μεγάλου αριθμού των θυμάτων από τη χρήση των σκαφάνδρων, τον επηρέασε βαθύτατα, ώστε να αρχίσει μια διεθνή προσπάθεια για την απαγόρευση τους.

Μεταξύ των προσπαθειών του προς τις διάφορες κυβερνήσεις για την απαγόρευση της σπογγαλιείας με σκαφάνδρο, που είχαν αρκετές φορές θετικά, αλλά προσωρινά, αποτελέσματα, κύρια θέση κατέχει η ίδρυση στα Χανιά Κρήτης, το 1910, της Διεθνούς Εταιρείας για τη Προστασία των σπογγαλιέων.

Τα Χανιά, πρωτεύουσα της Κρητικής Πολιτείας (1898-1913) πρόσφεραν υποστήριξη στον Φλέγκελ και διέθεσαν οικημα για τους σκοπούς της Εταιρείας, η οποία υπό την προστασία της βασίλισσας Όλγας και του πρίγκηπα Αλβέρτου του Μονακό και με μέλη της διακεκριμένες προσωπικότητες της εποχής, κατέβαλε έντονες προσπάθειες για την επιτεύξη των στόχων της. Η διεθνής κινητοποίηση της εταιρείας, ακόμη και όταν δεν επιτυγχανόταν η απαγόρευση της χρήσης του σκαφάνδρου, οδήγησε στη λήψη μέτρων προστασίας των σπογγαλιέων και στη βελτίωση των συνθηκών της ζωής τους.

Ο Κ. Φλέγκελ πέθανε στην αγαπημένη του Κάλυμνο το 1928 και η ρομαντική και ευαίσθητη ψυχή του πλανιέται, μαζί με τη μνήμη του, στους ανθρώπους και τις θάλασσες του Αιγαίου.

ΤΟ ΝΑΥΑΓΙΟ ΤΩΝ ΑΝΤΙΚΥΘΗΡΩΝ : Η ΠΡΩΤΗ ΥΠΟΒΡΥΧΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ ΑΠΟ ΣΥΜΙΑΚΟΥΣ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΣ

Πολυχρονίδης Λ.

Θαλάσσιος Βιολόγος, Αθήνα.

Η υποβρύχια αρχαιολογία είναι σύγχρονη επιστήμη, η οποία απαιτεί αυστηρή, χρονόβια και ακριβή μεθοδολογία, παράλληλα με τη καλή φυσική κατάσταση και εκπαίδευση στις καταδυτικές δραστηριότητες και τις ιδιαιτερότητες και απαιτήσεις του υποβρύχιου αρχαιολογικού περιβάλλοντος.

Στην Ελλάδα η υποβρύχια αρχαιολογία ξεκινά το 1900, όταν σπογγαλιείς από τη Σύμη, ανακαλύπτουν τυχαία στα Αντικύθηρα, σε βάθος 60 περίπου μέτρα, βουτώντας για σφουγγάρια, το «Ναυάγιο των Αντικυθήρων», το οποίο χρονολογείται από τον 1^ο αιώνα π.Χ. και περιείχε, μεταξύ πολλών ευρημάτων, τον «Εφηβος» και τον «Υπολογιστή των Αντικυθήρων».

Σφουγγαράδες από τη Σύμη, που ανήκε ακόμη στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, στο ταξίδι της επιστροφής τους από τις σπογγοφόρες θάλασσες της Β.Αφρικής, την άνοιξη του 1900, κατέφυγαν λόγω καιρού στον ήσυχο όρμο του Ποταμού στα Αντικύθηρα, όπου ανέγκυσαν, από το βάθος των 42 μέτρων, αντικείμενα από αρχαίο ναυάγιο εμπορικού πλοίου. Μετά την επιστροφή στη Σύμη, αποφασίζουν να έρθουν σε επαφή με την ελληνική κυβέρνηση, η οποία, με τη βοήθεια πολεμικών πλοίων διοργανώνει υποβρύχια αρχαιολογικά έρευνα, τη πρώτη στην Ελλάδα και πιθανώς και παγκόσμια, με 10 συνολικά σφουγγαράδες.

Οι εργασίες της ανέλκυσης των αρχαιολογικών ευρημάτων ήταν δύσκολη, ολοκληρώθηκε τον Νοέμβριο του 1901, με θαρό ανθρώπινο κόστος, αφού ένας σφουγγαράς πέθανε και δύο έμειναν παράλυτοι από τη νόσο των δυτών.

Πολλά χρόνια αργότερα, το 1976, ο Κουστός με το «Καλυψώ» ολοκλήρωσε την εξερεύνηση του ναυαγίου με τη βοήθεια θαυσοκάψους.

Το ιστορικό της περιπετειώδους ανακάλυψης και ανέλκυσης των αρχαιολογικών θησαυρών του ναυαγίου των Αντικυθήρων από τους σπογγαλιείς της Σύμης, που αποτελεί μια άγνωστη σελίδα της σπογγαλιείας, αλλά και τη πρώτη υποβρύχια αρχαιολογική έρευνα στην Ελλάδα παρουσιάζεται στην ανακοίνωση.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΠΛΕΥΡΕΣ
ΤΗΣ ΣΠΟΓΓΑΛΙΕΙΑΣ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ

Πολυχρονίδης Ι.,
Εταιρεία Στρατιωτικής Ιατρικής, Αθήνα

Η εξέλιξη της σπογγαλίας, ιδιαίτερα από την εισαγωγή του σκάφανδρου κατά τα μέσα του 19ου αιώνα, κυρίως στα Δωδεκάνησα αλλά και σε άλλες περιοχές της Ελλάδος, επηρέασε και επηρεάστηκε από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες.

Η εισαγωγή νέας τεχνολογίας, όπως το σκάφανδρο, σ' ένα κατ' εξοχή παραδοσιακό επάγγελμα, όπως ήταν από αιώνες η σπογγαλία με «γυμνούς δύτες» προκάλεσε ποικίλες μεταβολές σε διάφορους τομείς. Κατ' αρχήν στην οικονομία, με την αύξηση του εισοδήματος των τοπικών κοινωνιών, αλλά και στην κοινωνική οργάνωση και τις αντιδράσεις στο μεγάλο αριθμό των θανάτων και των παραλύσεων των σφουγγαράδων, τη μεταβολή στη ψυχολογία και τη συμπεριφορά των πλοιοκτητών-εκκινητών και των δυτών λόγω της πίεσης για μεγαλύτερα κέρδη, πιο ριψοκίνδυνες καταδύσεις, κ.ο.κ.

Το «σπογγαλιευτικό ζήτημα», όπως ονομάστηκε η σύγκρουση μεταξύ της παραδοσιακής και της σπογγαλίας με σκάφανδρο και οι προσπάθειες για απαγόρευση του, ήταν για πολλές 10ετίες κυρίαρχο στη ζωή των νησιών των σφουγγαράδων. Οι ιστορικές πλευρές της σπογγαλίας, τα προνόμια αρχικά από την Οθωμανική διοίκηση, η μετέπειτα αλλαγή της στάσης της με τις επιπτώσεις στη ζωή των Δωδεκανησιών, οι προσωρινές απαγορεύσεις της χρήσεως του σκάφανδρου, οι προσπάθειες παράνομης σπογγαλίας, η οικονομική εκμετάλλευση και η επίδραση της στη ψυχολογία των σπογγαλιέων και τις κοινωνικές σχέσεις αποτελούν ιδιαίτερα ενδιαφέρουσες πλευρές του σπογγαλιευτικού ζητήματος, οι οποίες θα παρουσιαστούν στην ανακοίνωση.

ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΕΣ
ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

POSTERS

ΙΑΤΡΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΩΝ ΨΑΛΜΩΝ

Καλαπόδη Κ.1, Καλαπόδη Μ.2, Λουκοπούλου Π.2, Γεωργακόπουλος Π.2
 1. Θεολόγος, 2. Παθολογική κλινική και Μονάδα Εντατικής Θεραπείας,
 Γενικό Νοσοκομείο Πατρών «Ο Άγιος Ανδρέας»

Σκοπός: Η αναφορά στις ιατρικές πληροφορίες των «Ψαλμών».

Υλικό: Παλαιά Διαθήκη

Αποτελέσματα:

► Της ζωής

21^{ος} με εξήγαγες από κοιλίαν, έδωσες ασφάλειαν εις κόλπον μητρός

52^{ος} να εξαιφανιστούν ως άκαιρον γέννημα γυναικός

91^{ος} οι δίκαιοι θα καρποφορούν εις γήρας

126^{ος} κατεπύρνα το πνεύμα ως απογαλακτισμένον παιδίον πλησίον μητρός του

70^{ος} εις την γεροντικὴν ηλικίαν, με κόμη λευκή

89^{ος} το μήκος της ζωής μας είναι εβδομήκοντα έτη, πιθανώς εν περιπτώσει ευρω-
 στίας, σγδμήκοντα... κόπτεται ταχέως και πετώμεν μακράν

► Του πνεύματος

64^{ος} εσωτερικός άνθρωπος και καρδιά είναι θυθός

76^{ος} διαλογίζομαι με καρδίαν και το πνεύμα διερευνά

► Του θανάτου

21^{ος} τα οστά μου εξηθρώθησαν, η καρδιά έγινε ως κήρος, τήκεται εντός του
 στήθους, η δύναμίς μου εστέρευσε ως θρύμμα κεράμου, η γλώσσα κολλά εις τον
 ουρανίσκον, με αποθέτου εις κόμη

43^{ος} θυθίζόμεθα εις κουν, το σώμα κολλάται εις γην

77^{ος} η σαρξ παρέρχεται, δεν επιστρέφει

► Περί Ασθενείας

6^{ος} σκοτισμός οφθαλμού εκ θλίψεως επέφερε γήρας

31^{ος} η ιαχύς μου εξηράνθη ως από θερινής ξηρασίας

37^{ος} τα τραύματά μου όξουν, πυορροούν, η σαφύς μου πλήρης φλεγμονών

57^{ος} θέτου δηλητηριον όμοιον δηλητηρίου σίφως, ως κωφής εκίδνης, η οποία
 φράττει το ους της δια να μην ακούει την φωνήν του γόητος, του εμπειροτέρου
 τεκνίου της μαγείας

136^{ος} αν σε λημονήσω Ιερουσαλήμ, να ξηρανθή η δεξιά μου

90^{ος} δε θα φοδηθώ θανατηφόρον λοιμόν περιφερόμενον εις σκότος

105^{ος} και εξέσπασε πληγή... και η πληγή κατέπαυσε (ευλογία:6^{ος} πληγή του Φαραώ)

Συμπεράσματα: Οι «Ψαλμοί» περιέχουν πληροφορίες για όλες τις φάσεις της ζωής
 του ανθρώπου, σωματικές και ψυχικές νόσους και πανδημίες της εποχής.

ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΕΙΣ ΘΑΝΑΣΙΜΩΝ ΤΡΑΥΜΑΤΩΝ ΣΤΟΝ ΘΗΣΑΥΡΟ ΤΩΝ ΣΙΦΝΙΩΝ

Γεωργιάδης Μ., Δούκα Ε., Τασούλη Α., Μαρκαντωνάκη Δ., Γερουλιάνος Σ.
Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Γνώσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο

Ένα από τα σημαντικότερα εκθέματα του Όμιφалу της Γης, ή Μουσειού των Δελφών, ο θησαυρός των Σιφνίων, εμπεριέχει σημαντικές και πολύτιμες πληροφορίες ως προς τις ανατομικές και κατ'επέκταση τις ιατρικές-τραυματιολογικές γνώσεις των αρχαίων Ελλήνων, όπως αποτυπώνονται σε τουλάχιστον τρεις εξισώσεις και αλαζώντανες θεματικές αναπαραστάσεις στη θόρεια και ανατολική ζωφόρο της ιερής προσφοράς τους!

Περί το 525 π.Χ και άμεσα στο απόγειο της οικονομικής τους ευρωστίας λόγω της εκμετάλλευσης των ορυχείων τους χρυσού και αργύρου οι Σίφνιοι είχαν ήδη αποδώσει στο Μαντείο των Δελφών τον περίφημο θησαυρό που κόστισε το ένα δέκατο του συνολικού τους πλούτου, λίγο πριν καταστραφούν από Σαμίους εισβολείς, γεγονός που είχε προβλεφθεί κατά τραγική ειρωνεία από τους αποδέκτες της δωρεάς με σχετικό χρησμό όπως αναφέρει ο Ηρόδοτος.

Η διακόσμηση είχε ανατεθεί σε δύο τουλάχιστον γλύπτες με εμφανή διαφορά τεχνολογίας: Ιωνική παράδοση των παραλίων της Μικράς Ασίας στη νότια και δυτική πλευρά, μεγαλύτερη εφευρετικότητα και Αθηναϊκή τεχνική, ανάμικτη με επιρροές από εργαστήρια της Χίου στις στραμμένες προς την Ιερά οδό ανατολική και θόρεια ζωφόρους. Όλα τα γλυπτά ήταν τοιωμένα με λαμυρά χρώματα, όπως κόκκινο, πράσινο, γαλάζιο, υπήρχαν δε επιπροσθέτως έγχρωμες επιγραφές των ονομάτων των μορφών. Σταχολογώντας τις δυναμικότερες απεικονίσεις, είναι αδύνατον να αγνοηθεί ίσως η αρχαιότερη και η πιο άρτια αναπαράσταση νεκρού, όπως εκείνη της ανατολικής ζωφόρου. Ο Ανείας και ο Εκτωρ, πολεμούν με τον Μενέλαο (με το γογγύσιο στην ασπίδα) και τον Λιάντα πάνω από το σώμα ενός νεκρού πολεμιστή (Αντίλοχος). Ο νεκρός φέρει τριπλό τραύμα στον τράχηλο (Τρίαινα). Δύναται κάποιος να υποθέσει τρώση αριστεράς καρωτίδας, σφαγιτίδας, λάρυγγος, οισοφάγου, σύνθλιψη αριστεράς κάτω γνάθου. Η ύπαρξη κόκκινου χρώματος που αναπαριστά την εκροή αίματος στην αριστερή τραχηλική χώρα όπως αποκαλύπτει η πρότυπη χρωματογραφική μελέτη του Vinzenz Brinkmann στο σύνολο του θησαυρού των Σιφνίων, προσδίδει ακόμη περισσότερο ρεαλισμό στη σκηνή! Το αποτύπωμα στην περιοχή της Ξιφροειδούς αποψώσεως θα μπορούσε να απεικονίζει το στήριγμα της τρίαϊνας ή ένα διατηρούν τραύμα από δόρυ με επίπτωση στο διάφραγμα, μεσοθωράκιο και αριστερό ημιθωράκιο.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σκηνή από την θόρεια ζωφόρο κατά την οποία ένα λιοντάρι από το άρμα του Διονύσου δαγκώνει την δεξιά πλευρά ενός γίγαντα προκαλώντας του βαρύτερες κακώσεις των μαλακών μορίων του δέρματος, του ήπατος και των νεφρών.

Δεξιότερα ο γίγαντας Εφιάλτης κείται νεκρός προφανώς από ένα βέλος που εξεπολύθηκε από τον Απόλλωνα ή την Αρτεμη! Τρώση κοιλιακών κοιλών σπλάχνων, παγκρέατος, καρδιάς και κοιλιακής αορτής η αιτία θανάτου όπως θα διετύπωνε ο σημερινός Ιατροδικαστής!

Πάλι στη θόρεια ζωφόρο, ο περμένος στο αριστερό πλάι γίγαντας Ασάριος έχει κατά πάσα πιθανότητα δεχθεί ένα θανάσιμο πλήγμα από δόρυ στην περιοχή της δεξιάς κρατοφρονικής άρθρωσης με πιθανή εισδοχή του στον εγκέφαλο. Καταπληκτική η νεκρική απεικόνιση του προσώπειού!

ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΟΡΚΟΣ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΛΙΟ ΗΘΙΚΗΣ ΤΟΥ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ

Γεωργιάδης Π.

Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Γενικό Νοσοκομείο Πατρών "Ο Άγιος Ανδρέας".

Σκοπός της εργασίας μας είναι να αναδείξουμε την διαχρονικότητα του Ιπποκρατικού όρκου ως προς τις δεσμεύσεις του νέου ιατρού έναντι του επαγγέλματός του και του ασθενή που αποτελούν τις βάσεις της ηθικής του ιατρικού λειτουργήματος.

Η επίκληση των προστατών της ιατρικής και των θεών προσδίδει στον όρκο του νέου ιατρού χαρακτήρα δεσμευτικό έναντι της κοινωνίας και των ανθρώπων, ενώ και η ευχή στην κατάληξη του όρκου, περιβάλλεται από ιερό δέος.

Οι κατηγορηματικές δεσμεύσεις που ακολουθούν, αποτελούν εγγύηση του νέου ιατρού, για την σωστή άσκηση του ιατρικού επαγγέλματος:

- * η κορήγηση θεραπευτικής δίαιτας ("διατημασί τε κρήζομαι επίωφέλει των καμνόντων κατά δύναμιν και κρίσις εμίν") που αντανακλά σε όλη την σύγχρονη θεραπευτική,
- * η άρνηση κορήγησης θανατηφόρου φαρμάκου ("ου δώσω δε ουδέ φάρμακον ουδενί αιτηθείς θανάσιμον") που εκφράζει την άρνηση στην ευθανασία,
- * η άρνηση κορήγησης σε γυναίκα εκτρωτικό φαρμάκου ("ομοίως δε ουδέ γυναίκε πεισόν φθόριον δώσω") που δηλώνει την αντίθεση στις αμβλώσεις,
- * η προσεκτική συμπεριφορά του προς τους ασθενείς και τους οικείους των ("...ες οικείας δε οκόσας αν εσιω, εσελεύσομαι επίωφέλει καμνόντων, εκτος έων πάσης αδικίας εκουσίης και φθορήης της τε άλλης και αφροδισίων έργων επί τε γυναικίων σωμάτων και ανδρείων..."),
- * η τήρηση κάθε μυστικού που θα γνωρίζει κατά την διάρκεια της θεραπείας ("α δ'α εν θεραπειή ιδω ή ακούσω...α μη κρήποτε εγκάλεσθαι έξω, σιγήσομαι, άρρητα ηγόμενος είναι τα τοιαύτα") που θεμελιώνει την υποχρέωση στο ιατρικό απόρρητο.

Συμπερασματικά ο Ιπποκρατικός όρκος, εκφράζει το "δέσιμο" του ιατρού με την επιστήμη του και την υποχρέωση έναντι των ασθενών του και σηματοδοτεί την διαχρονικότητα του ιατρικού επαγγέλματος.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ ΣΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΞΕΥΡΕΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΣΤΕΙΡΟΤΗΤΑΣ

Μπακόλα Θ.¹, Υφαντής Θ.¹, Γεραυλάνος Σ.²

¹Ψυχιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Ιωάννινα,
²Ωνάσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα

Σκοπός: Η ανάδειξη της σπουδαιότητας του έργου του Ιπποκράτη για την εξεύρεση της επιστημονικής αλήθειας σχετικά με τα αίτια της γυναικείας στειρότητας.
Υλικό - Μέθοδος: Μελετήθηκαν τα κείμενα του Ιπποκράτη.
Αποτελέσματα: Ο Ιπποκράτης στο *Περί Αφώρων* αναφέρει ότι οι πληγές που αφήνουν μεγάλες ουλές στη μήτρα προκαλούν στειρότητα, γιατί την καθιστούν ανίκανη να συγκρατήσει το σπέρμα. Σήμερα γνωρίζουμε ότι οι ενδομητρικές συμφύσεις εμποδίζουν την ομαλή εμφύτευση του εμβρύου και προκαλούν στειρόωση όταν αποπράζουν πλήρως τη μητρική κοιλότητα. Στο ίδιο βιβλίο εύστοχα καταγράφει ότι εάν το στάδιο της μήτρας είναι μισοκλεισμένο ή εντελώς κλειστό, οι γυναίκες δεν μπορούν να συλλάβουν. Στο βιβλίο *Αφορισμοί* αναφέρει ότι οι πολύ αδύνατες γυναίκες αποβάλλουν, εφόσον δεν παχύνουν. Πραγματικά οι γυναίκες με πολύ χαμηλό βάρος πριν τη σύλληψη και μικρή αύξηση του βάρους κατά την εγκυμοσύνη έχουν περισσότερες πιθανότητες να γενήσουν πρόωρα. Στο βιβλίο *Περί Γυναικείων Α'* ο Ιπποκράτης συσχετίζει την παχυσαρκία με την ολιγομηνόρροια, την αρρενωπή εμφάνιση και τη στειρότητα, κάτι που μας παραπέμπει στο σύνδρομο πολυκυστικών ωοθηκών. Στο *Περί Γυναικείων Β* καταγράφει ότι εάν η μήτρα είναι ανοικτή περισσότερο από το φυσιολογικό, εμποδίζεται η σύλληψη γιατί το σπέρμα δεν μπορεί να συγκρατηθεί. Σήμερα γνωρίζουμε ότι η ανεπάρκεια του τραχήλου δεν αποτελεί εμπόδιο για τη σύλληψη, αλλά όμως αποτελεί αίτιο πρόωρου τοκετού. Στο ίδιο βιβλίο σωστά συσχετίζει την αμηνόρροια, την ολιγομηνόρροια και την πολυμηνόρροια με τη στειρότητα.
Συμπεράσματα: Ο Ιπποκράτης παρατηρεί και καταγράφει με αρκετή ακρίβεια μερικά από τα αίτια της γυναικείας στειρότητας, τα οποία μεταγενέστερα επιβεβαιώθηκαν επιστημονικά και σήμερα εξακολουθούν να αποτελούν αντικείμενο μελέτης.

ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Πολυχρονόπουλου Ζ., Κυβέλου Π., Κυριακοπούλου Ε. Διαμαντίδης Σ.
Ινστιτούτο Ερευνών και Εφαρμογών Ομοιοπαθητικής Ιατρικής, Αθήνα.

Η Ομοιοπαθητική Ιατρική είναι πνευματικό τέκνο του Ιπποκράτη, αφού ο πατέρας της Ιατρικής ήταν εκείνος που συνέλαβε και διατύπωσε τους θεμελιώδεις νόμους της Ομοιοπαθητικής, με βασικότερο τον Νόμο των Ομοίων.

«Πρέπει να μεταφέρει κανείς τη φιλοσοφία στην ιατρική και την ιατρική στη φιλοσοφία. Διότι δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ φιλοσοφίας και ιατρικής» (*Περί Ευσημισούνης*). Είναι η παρουσίαση αυτή έχει στόχο την ανάδειξη των ιπποκρατικών αφορισμών με τη διαχρονική αξία, στους οποίους βασίζονται οι αρχές της ομοιοπαθητικής φιλοσοφίας, θεωρίας και θεραπευτικής εφαρμογής.

Το πρώτο μέρος εστιάζεται στον Άνθρωπο, ποια η υπόστασή του, πώς λειτουργεί, πώς και από τι επηρεάζεται, πώς εκφράζεται μέσω της ιδιοσυγκρασίας.

«Η ιατρική είναι απόλυτα προσαρμοσμένη προς τη φύση» (*Περί Φυσίων*), γι' αυτό το δεύτερο μέρος αναφέρεται στη Φύση, την «*ιστράν των ασθενειών*» (*Επιδημιών έκταν*), και στο πώς η σχέση ανθρώπου-φύσης επηρεάζει την ομοιοστασία του οργανισμού προς την κατεύθυνση είτε της ασθένειας είτε της θεραπείας.

Στο τρίτο μέρος γίνεται αναφορά στους μηχανισμούς παθογένειας του ανθρώπου και στον βαθμό που ο ίδιος συμβάλλει στη διατήρησή ή στη διαταραχή της υγείας του.

Στο τέταρτο μέρος αναλύεται ο ρόλος και τα χαρακτηριστικά του Ιατρού, του «*μητρήτης τέχνης στην αντιμετώπιση της ασθένειας, ο οποίος οφείλει "ωφέλε-εν ή μη βλάπτειν"*» (*Επιδημιών ηρώτων*) και βέβαια να τηρεί πιστά τον Όρκον του Ιπποκράτους.

Το πέμπτο μέρος επικεντρώνεται στο πώς επιτυγχάνεται η θεραπεία, δηλαδή η αποκατάσταση της υγείας, και στον ρόλο που παίζει στη διαδικασία αυτή και ο ιατρός και ο ίδιος ο ασθενής.

THE ROLE OF PHARMACY IN THE "CORPUS HIPPOCRATICUM"

Papadopoulos K., Tasouli A., Douka E., Geroulanos S.
Intensive Care Unit, Onassis Cardiac Surgery Center, Athens

The purpose of pharmacy was viewed by the Hippocratic medicine as an aid to nature to reestablish its own order. Illness was considered an imbalance of the elements or a defective mixture of the humors, a condition called dyscrasia. Medical practice sought the reestablishment of the balance-isonomia- of the elements, and the balance-eukrasia- of the humors. In the Corpus Hippocraticum, the medication, 'pharmakon', possibly derived from the ancient Greek word pharma meaning "to strike", has no magical connotation and is used in three senses: as an element alien to the body capable of either favourable or unfavourable action, as a pure medication and as a medicinal purge – katharsis- which purifies the material causing the illness.

More than 380 plant names and a much smaller number of animal and mineral substances are referred to in the Corpus. The broad categories of medicaments in common use were: Tisanes, (brewed shredded barley), hydromiel (honey and water), oxymiel (vinegar, water and honey) as well as milk, wine etc. Purges, consisting the majority of all drugs played an important role as purifiers –enemas with donkey milk or mixture of honey and salt-, the boiling of beets, turnips, scammony and squirting cucumber containing elaterin (a powerful cathartic). Diuretics such as onion and celery. Narcotics such as meconium and poppy seed. Mineral remedies: alumina, salt and muds (applied externally as unguents) and iron oxide administered orally. Animal substances in widespread use, similar to those used in archaic pharmacy, were fats, bile, castoreum, wax, cantharides, etc. Hippocratic physicians, like the Egyptians, prepared their own pharmaceutical products. They were aware of the side effects with dosage rarely precise, the operative term being 'as and when necessary'. The role of pharmacy was clearly an important though not primary constituent in the rational system of Hippocratic medicine.

Η ΤΕΛΕΥΤΗ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Μακρής Μ.
Καρδιολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κ-Υ Κω.

Ο Ιπποκράτης, ως γνωστόν κατήγετο από την γενιά των Ηρακλειδών, οι οποίοι ήταν Ασκληπιάδες, δηλαδή ιερείς αφιερωμένοι στην λατρεία του θεού Ασκληπιού, του οποίου εθεωρείτο 18^{ος} εγγονός, ασκούσαν δε την ιατρική. Η οικογένεια του Ιπποκράτους ισχυρίζεται ότι η γνώση τους επί της ιατρικής είχε μεταδραστεί, σύμφωνα με τους όρους του οικογενειακού όρκου από γενεά σε γενεά. Ήταν δε ιερά παρακαταθήκη η οποία έπρεπε πάσει θυσία να διατηρηθεί και επι' ουδενί έπρεπε να προδοθεί. Ο Ιπποκράτης διδάσκοντας την Ιατρική και συγγράφοντας συγγράμματα ιατρικής διέδιδε ευρέως γνώσεις προγενέστερες όποιες από αυτές υιοθετούσε αλλά κυρίως ιδικές του, διαρρηγνύοντας και ουσιών την οικογενειακή παράδοση ενώ ταυτόχρονα απαλλάσσει την ιατρική από την μαγεία και τις μυστικιστικές ή δεισιδαιμόνες τάσεις. Υπ' αυτήν την έννοια, ο Ιπποκράτης συγκρούεται όχι απλά με το παρελθόν αλλά έρχεται σε ευθεία αντιπαράθεση με την ιδίαν του την οικογενειακή παράδοση και ανατρέφει τα μέχρι τότε ισχύοντα.

Ο Ιπποκράτης φαίνεται να επιβάλλεται και να υπερικά τις δεισιδαιμόνες ανιστάσεις εξ αιτίας του τεράστιου επιστημονικού αναστήματος του και των πολλών ιατρικών επιτυχιών του εκεί όπου οι άλλοι απειτύχχαναν, γενόμενος αποδέκτες ανά το Πανελλήνιον ως κορυφαίος ιατρός. Είναι γνωστόν ότι οι Αθηναίοι ετίμησαν ουκ ένα και ποικιλοτρόπως τον Ιπποκράτη, ο οποίος μάλιστα μνήθηκε στα ελευσίνια μυστήρια. Οσάοσον όμως μήπως τόσο δόξα και λάμψη προκάλεσαν τον φθόνο σε πολλούς μικρούς και ασήμαντους των οποίων εκτός τα συμφέροντα εβίγησαν και οι πεποιθήσεις των; Το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια της ζωής του, όντας υπέρηρος, έζησε στην Θεσσαλία όπου απεβίωσε και ετάφη, πατρίδα των προγενητόρων του, ενδεχομένως να εξηγεί τους λόγους σχετικά με τα αίτια της αναχώρησης του από την Κω, όπως αναφέρει ο Σωρανόσ ο Εφέσιος, διακεκριμένος ιατρός, ιστορικός και συγγραφέας. Ιστορικά είναι επίσης γνωστόν ότι δεν διασώζε-ται το πρόσωπο του Ιπποκράτη. Το δε γνωστόν ως άγαλμα του Ιπποκράτους δεν τεκμαίρεται επιστημονικός ότι απεικονίζει τον μεγάλο ιατρό. Ίσχυσε άραγε το «ουδείς προφήτης εις τον τόπον του»;

**Ο ΗΡΟΦΙΛΟΣ – ΚΟΡΥΦΑΙΟΣ ΙΑΤΡΟΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ
ΙΔΡΥΤΗΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ.**

Μακρής Μ., Φωτόπουλος Α., Πυλισάς Κ.

Καρδιολογική και Οφθαλμολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κ-Υ Κω.

Ένας εκ των κορυφαίων ιατρών του αρχαίου ελληνικού κόσμου υπήρξε ο Ηρόφιλος από την Χαλκηδόνα (331 – 250 π.Χ.), και με τον Ερασίστρατο από την Κέα (305 – 240 π.Χ.), ίδρυσαν την περίφημη Σχολή της Αλεξανδρείας, η οποία ήκμασε κατά το πρώτο ήμισυ του 3ου π.Χ. αιώνα.

Η ουσιαστική καινοτομία της ελληνικής ιατρικής ήταν η δημιουργία της ανατομικής και της φυσιολογίας του ανθρώπινου σώματος από τους ιδρυτές της Αλεξανδρινής Σχολής.

Ο Ηρόφιλος έδωσε ιδιαίτερη προσοχή στον ανθρώπινο οφθαλμό, μοναδικό όργανο στο οποίο αφιέρωσε ένα ειδικό σύγγραμμα. Το «Περί οφθαλμών».

Σ' αυτόν οφείλεται η πρώτη περιγραφή του αμφιβληστροειδούς χιτώνα, τον οποίον ονόμασε «αραχνοειδή» και άλλων τριών μεμβρανών οι οποίες κατά πόσον πιθανότητα είναι ο σκληρός χιτώνας, ο κερατοειδής και ο χοριοειδής. Επιπλέον ο Ηρόφιλος όχι μόνον περιέγραψε την ανατομική του εγκεφάλου αλλά κυρίως ανακάλυψε τα νεύρα και κατανοώντας τη λειτουργία τους τα διέκρινε σε αισθητικά και κινητικά. Μεταξύ των εγκεφαλικών νεύρων που περιέγραψε ο Ηρόφιλος υπήρχαν τα οπτικά νεύρα, τα οφθαλμοκινητικά, τα τριδύμα, τα κινητικά του τριδύμου, τα του προσώπου, τα ακουστικά και τα υπογλώσσια.

Ακόμη ο Ηρόφιλος συνέβαλε στην ίδρυση της ανατομικής του κυκλοφορικού συστήματος – τομέας ο οποίος οφείλει πολλά και στον Ερασίστρατο. -

Περιέγραψε τις καρδιακές κοιλότητες και τις καρδιακές βαλβίδες, αλλά εκτός αυτών, πρώτος περιέγραψε τις ανατομικές διαφορές μεταξύ αρτηριών και φλεβών, διάκριση η οποία αναγόταν στον δάσκαλο του, Πραξαγόρα από την Κω. Του ίδιου επιπέδου ήταν η συνεισφορά του στη μελέτη του αναπνευστικού και του αναπαραγωγικού συστήματος. Στον Ηρόφιλο οφείλεται η ανακάλυψη των ιωσθηκών και των λεγομένων φαλλοπειών σαλιγγών όσον και η λεπτομερής περιγραφή των σπερματικών πόρων. Η επιδιωξιμής, επί παραδείγματι, ανακαλύφθηκε από αυτόν, ο οποίος της έδωσε και το όνομα που χρησιμοποιείται έως και σήμερα. Χωρίς να απαριθμήσουμε τα άπειρα ενδιαφέροντα του Ηροφίλου περί της παθολογίας, σημειώνουμε απλά ότι υπήρξε ο πρώτος ιατρός που περιέγραψε τα συμπτώματα των ψυχικών νόσων.

**Η ΙΑΤΡΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΤΗΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΩΝ ΙΔΡΥΤΩΝ ΑΥΤΗΣ ΗΡΟΦΙΛΟΥ ΚΑΙ ΕΡΑΣΙΣΤΡΑΤΟΥ.**

Μακρής Μ., Φωτόπουλος Α., Πυλισάς Κ.

Καρδιολογική και Οφθαλμολογική κλινική, Γενικό Νοσοκομείο Κ-Υ Κω.

Ενώ διεσώθησαν τα χρονολογικώς αρχαιότερα συγγράμματα της Ιπποκρατικής συλλογής καθώς και τα μεταγενέστερα εκείνα του Γαληνού της λεγομένης αυτοκρατορικής περιόδου – εκθήσαν όλα τα ελληνιστικά γραπτά και ειδικά τα δοκίμια του Ηροφίλου και του Ερατοσθένους, από τα οποία δεν διεσώθησαν τίποτε. Περιλήψεις εξηφανίσθησαν τα πάντα.

Κατέστη όμως δυνατόν να ανασυσταθεί ένα μέρος των συμπερασμάτων τους, το οποίο επαρκεί για να αξιολογηθεί το ποιητικό τους επίπεδο βάσει των μαρτυριών και των επί μέρους στοιχείων.

Οφείλουμε στον Heinrich von Staden μια ενδελεχή εργασία ανασύνθεσης των συμπερασμάτων του Ηροφίλου της Χαλκηδόνας και της Σχολής του, που βασίζεται στην κριτική ανάλυση όλων των σχετικών μαρτυριών, όπως αυτές διευτυώθησαν αποσπασματικά στα συγγράμματα και τα δοκίμια μεταγενεστέρων ιατρών, είτε συμφωνώντας είτε διαφωνώντας προς αυτόν. Αποσπάσματα από τα έργα τους δίδωσαν ο Γαληνός, ο Πεδάνιος Διοσκουρίδης ο Αναβαρζεύς, ο Αθηναίος, ο Σωρανός ο Εφέσιος, ο Καίλιος Αιρηλιανός και άλλοι.

Η εικόνα που προκύπτει είναι εντυπωσιακή. Αρχίζοντας στην πραγματικότητα από το μηδέν, ο Ηρόφιλος δημιούργησε την Ανατομική και τη Φυσιολογία του ανθρώπου, «αύχρονες» από όλες τις απόψεις. Πολλές έννοιες και πολλοί όροι της ανατομικής που χρησιμοποιούνται έως σήμερα προέρχονται απευθείας από αυτόν. Ο Ηρόφιλος, έδωσε μεταξύ άλλων, την πρώτη περιγραφή του Ήπατος και του πεπτικού συστήματος διαχωρίζοντας τα διάφορα τμήματα του εντέρου και δίδοντας τους ονομασίες που ακόμη χρησιμοποιούνται, όπως δωδεκαδάκτυλον.

Τα εξίσαια βέβαια επιτεύγματα του Ηροφίλου δεν οφειλονται μόνον στην εξαιρετική του διάνοια και την παρατηρητικότητα αλλά και στο γεγονός ότι στον θρόνο της Αιγύπτου ανέβηκε, μετά τον θάνατο του Μεγάλου Αλεξάνδρου, ο Πτολεμαίος, ο οποίος δημιούργησε με άλλους σοφούς και τον Ηρόφιλο το νέο ελληνικό θάμμα. Ο Πτολεμαίος ακολουθώντας τη συμβουλή του Δημητρίου του Φαγκράς, προσκάλεσε στην Αλεξανδρεία τους αριστέες των γραμμάτων και των τεχνών και τους κορήγησε πλούσιες παροχές και τα απαραίτητα μέσα. Ο Πτολεμαίος ενδιαφέρθηκε για τον Ηρόφιλο και μάλιστα κατήργησε την απαγόρευση να ανατέμνονται τα ανθρώπινα σώματα για να μελετηθούν όχι τόσο τα αίτια του θανάτου αλλά κυρίως η φύση και οι λειτουργίες του ανθρώπινου σώματος.

ΜΙΑ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΕΧΝΗΤΗΣ ΔΙΑΤΡΟΦΗΣ ΣΕ ΒΡΕΦΟΣ ΣΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ

Παντελέακος Γ., Τσιάμης Κ., Πουλάκου – Ρεμπελάκου Ε.
 Ιστορία της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Πανεπιστημίου Αθηνών

Σκοπός: Η παρουσίαση μιας περίπτωσης τεχνητής διατροφής θρέψους που αναφέρεται στο αγιολογικό κείμενο ανωνύμου συγγραφέως με τίτλο «Βίος ανατροφή και μαρτύριον του αγίου και ενδόξου Μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου του Τήρωνος» ως εναλλακτική του μητρικού θηλασμού και αντικαθιστώντας την τροφή (τίτθη).

Υλικό-Μέθοδοι: Ανασκόπηση της Βυζαντινής Ιατρικής Γραμματείας σχετικά με θέματα θηλασμού και διατροφής βρεφών που περιέχονται στο έργο του Αετίου Αμιδηνού, «Βιβλίον Ιατρικόν», τ. Α', λόγος 4^{ος} και του Ορειβάσιου, *Oeuvres d'Oribase*, «*Εκ Βιβλίων αδήλων*». Επίσης μελέτη και ανάλυση των συγκεκριμένων αγιολογικών κειμένων, Η. Delehaye, «*Βίος προ του μαρτυρίου και η εκ παιδός αναγωγή τε και αύξησης και θαύματα εξάσια του αγίου και πανενδόξου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου*», *Les legends grecques des saints militaires*, Paris 1909, σ. 183-201 και Σιγάλα Α., «*Βίος και ανατροφή του Αγίου Θεοδώρου του Τήρωνος*», *ΕΕΒΣ* 1925, 2:220-226.)

Αποτελέσματα: Σε πολλά κείμενα της Βυζαντινής Ιατρικής Γραμματείας (Αέτιος Αμιδηνός, Ορειβάσιος Περγαμινός, Αλέξανδρος Τραλλιανός), της Αγιολογίας (Βί-οι και θαύματα των Αγίων) αλλά και της Λογοτεχνίας (Μ. Ψελλός, Πατριάρχης Φώτιος) καθώς και της σχετικής Νομοθεσίας (Κ. Αρμενάπουλου, «*Προχειρον Νόμων ή Εξάθιβλος*»), γίνεται αναφορά σε ζητήματα Παιδιατρικής που αφορούν το θηλασμό και τη σίτιση του βρέφους. Στη Βυζαντινή εποχή ο θηλασμός είτε από τη μητέρα είτε από την τροφή αποτελούσε τη μοναδική πιθανότητα επιβίωσης του νεογνού. Η εκλογή της τίτθης υπογορευόταν από αυστηρά κριτήρια που αφορούσαν τη σωματική, πνευματική και ψυχική υγεία της. Στο αγιολογικό κείμενο όμως, «Βίος και ανατροφή του Αγίου Θεοδώρου του Τήρωνος» περιγράφεται, ενδεχομένως η πρώτη και μοναδική επιτυχημένη προσπάθεια τεχνητής σίτισης νεογνού στα Βυζαντινά χρόνια, ακριβώς λόγω του θανάτου της μητέρας και αδυναμίας εύρεσης χριστιανής τροφού. Ο πατέρας χρησιμοποιεί ειδικό μίγμα από υδρόμελι και δημητριακά για να εξασφαλίσει τη σωστή θρέψη του τέκνου του.

Η ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΥΣΤΕΡΙΑΣ ΤΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ

Θεοχαράκης Ν.¹, Στυλιανίδης Σ.¹, Γεωργακά Ε.¹, Γερούλιανος Σ.²

¹ Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας

² Διεθνές Ινστιτούτο Ίδρυμα Κως

Σκοπός: Η εξέταση της υστερίας μέσα από ένα ψυχαναλυτικό πρίσμα την Βυζαντινή περίοδο.

Υλικό: Πρωτογενείς πηγές, κείμενα ιατρών φιλοσόφων και εκκλησιαστικών Πατέρων

Αποτελέσματα: οι περισσότεροι βυζαντινοί συγγραφείς τονίζουν ότι η υστερία προσβάλλει περισσότερο τις γυναίκες άποψη που επικράτησε ως τα τέλη του 20^{ου} αιώνα. Παρ' όλα ταύτα διακρίνουν μια ειδική κατηγορία υστερίας, τον υστερικό πνιγμό σε άνδρες με άποψη που ταιριάζει με την άποψη του Freud για το σεξουαλικό υπόδαθρο- απωθημένο της υστερίας. Ως όργανο επένδυσης τονίζονται από τους ιατρούς τα άκρα. Από τους ιατρούς τονίζεται ο ρόλος του εγκεφάλου σε αυτήν την πάθηση. Η διαφορική διάγνωση περιλαμβάνει την επιληψία, την αποληψία και άλλες σοβαρές παθήσεις. Η θεραπεία περιλαμβάνει επιθέματα, αφαρικό, καστορέλαιο κλπ. Ο Παύλος Αιγινήτης διαχωρίζει τη θεραπεία για παροξυσμούς υστερίας, τη συντήρηση και την κάθαρση του οργανισμού.

Συμπέρασμα: η μελέτη της υστερίας την βυζαντινή περίοδο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον ερευνητή με αρκετά δεδομένα, τα οποία τώρα ερευνώνται από τους σύγχρονους ειδικούς.

Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΟΦΘΑΛΜΟΛΟΓΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΓΑΛΗΝΟ, ΟΡΕΙΒΑΣΙΟ, ΑΕΤΙΟ ΤΟΝ ΑΜΙΔΗΝΟ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΟ ΤΡΑΛΛΙΑΝΟ ΚΑΙ ΠΑΥΛΟ ΤΟΝ ΑΙΓΙΝΗΤΗ ΕΩΣ ΤΟΥΣ ΑΡΑΒΕΣ ΡΑΖΗ, ΑΛΙ ΙΜΠΝ ΙΣΑ ΚΑΙ ΑΒΙΚΕΝΝΑ

Μπαλάνικας Γ.

Α' Οφθαλμολογική Κλινική, Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο Γαληνός έζησε το 130-200 μΧ και η εποχή του σηματοδοτεί το τέλος της Αρχαίας περιόδου στην Ιατρική και την Οφθαλμολογία. Η συμβολή του στο πεδίο αυτό της Ιατρικής υπήρξε σημαντική. Δυστυχώς τα περισσότερα έργα του που αφορούσαν την Οφθαλμολογία όπως επισημαίνει ο Hirschberg έχουν χαθεί.

Στην εργασία αυτή εξετάζεται η εξέλιξη της γνώσης στην Οφθαλμολογία από την εποχή του κορυφαίου ιατρού της Ρωμαϊκής περιόδου Γαληνού μέχρι την ακμή της Αραβικής Ιατρικής.

Εται αναφέρονται οι βυζαντινοί ιατροί: Ορειβάσιος, Αέτιος ο Αμιδηνός, Αλέξανδρος Τραλλιανός και ο Παύλος ο Αιγινήτης. Οι βυζαντινοί ιατροί πέρασαν τη γνώση της αρχαιότητας στους Άραβες ιατρούς της περιόδου 800- 1200 μΧ.

Η Αραβική ιατρική διέσωσε, εμπλούτισε και μετέδωσε την αρχαιοελληνική ιατρική γνώση στη Δύση και η οποία κυριάρχησε έως τον 17ο αιώνα. Οι κορυφαίοι Άραβες ιατροί Ραζής, Αλί Ιμπν Ίσα και ο πρίγκιψ των ιατρών, ο διάσημος Αβικέννας, ασχολήθηκαν με την Οφθαλμολογία εκτεταμένα προωθώντας τη γνώση και την εμπειρία των αρχαίων αλλά και πρωτοπορώντας στην χειρουργική του οφθαλμού.

Η 'ΟΡΗΘΑΛΜΟΔΟΥΛΕΙΑ' ΚΑΙ Ο GEORG BARTISCH

Μπαλάνικας Γ.

Α' Οφθαλμολογική Κλινική, Νοσοκομείο ΑΧΕΠΑ, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Ο Georg Bartsch υπήρξε ένας από τους πρωτοπόρους στη Χειρουργική και την Οφθαλμολογία τον 16ο αιώνα. Παρά το ότι δεν είχε ακαδημαϊκή κατάρτιση η συμβολή του στην Χειρουργική και την Οφθαλμολογία υπήρξε καθοριστική και ήταν αυτός που έβγαλε από την ανυποληψία και την περιφρόνηση την πρώτη, διότι μέχρι τότε θεωρούνταν υποτιμητική η ενασχόληση με αυτή.

Ο Bartsch συνέβαλε στην εξέλιξη των χειρουργικών τεχνικών αφαίρεσης καταράκτου, πτερυγίου, λίθων από την ουροδόχο κύστη και άλλων και πέραν αυτών άφησε ακαδημαϊκό έργο με το κορυφαίο έργο του 'Ορθήθαλμοδουλεία' που αποτέλεσε το πρώτο σύγγραμμα στην ιστορία της σύγχρονης χειρουργικής και Οφθαλμολογίας και δίνει μια πλήρη και λεπτομερή εικόνα των χειρουργικών τεχνικών του μεσαιώνα.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται το έργο του Georg Bartsch μέσα από τις σελίδες του συγγράμματός του.

Η ΣΥΛΛΟΓΗ ΓΡΑΜΜΑΤΟΣΗΜΩΝ ΜΕ ΙΑΤΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Μαστοράκη Α., Δούκα Ε., Παπαδοπούλου Μ., Γερούλάνος Σ.
Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Γνώσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα

Εισαγωγή: Ο ιατρικός φιλοτελισμός αναπτύσσεται ραγδαία σε παγκόσμια κλίμακα. Το Μουσείο Ιστορίας της Ιατρικής Ιωαννίνων συμπεριλαμβάνει στα εκθέματα του μια ενδιαφέρουσα συλλογή γραμματοσήμων με θέματα σχετικά με την αγωγή υγείας, και την πρόληψη της αρρώστιας. Πρόκειται για 227 ελληνικά, 46 κυπριακά και αρκετά ξένα γραμματοσήμα κολοσσισίας επιστημονικής αξίας και ξεχωριστού κοινωνικού και πολιτισμικού ενδιαφέροντος.

Περιγραφή: Η συλλογή ελληνικών γραμματοσήμων είναι η πιο ολοκληρωμένη και ταξινομείται σε 8 θεματικές ενότητες. Η πρώτη αναφέρεται σε ιατρικές προσωπικότητες, η δεύτερη σε απεικονίσεις από τις πρώτες φάσεις της ζωής, η τρίτη παριστάνει διαφόρους τραυματισμούς και θανάτους, ενώ η τέταρτη συγκεντρώνει 24 γραμματοσήμα με φυτά και βότανα. Άλλες ενότητες αφορούν νοσηλευτικά ιδρύματα παλαιότερα και σύγχρονα, θέματα σχετικά με τον Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό, επιτυχή ιατρικά συνέδρια και εκδόσεις αναφερόμενες σε διεθνείς οργανισμούς. Ιδιαίτερη ενότητα συγκροτούν τα σχετικά με την Κοινωνική Περιθαλψη γραμματοσήμα. Ακολουθούν εισπρακτέα ενάριθμα γραμματοσήμα που επικολλούνταν στα γράμματα σε περίπτωση ανεπαρκούς αντίτιμου απ' τον αποστολέα που έχουν σχέση με την Ιατρική. Απ' την κυπριακή σειρά ξεχωρίζουν γραμματοσήμα που απεικονίζουν αυτοψυή λαουλούδια της Κύπρου που συμπεριλαμβάνονται στα φαρμακευτικά φυτά. Η συλλογή ξένων γραμματοσήμων αποτελείται από δύο ενότητες. Γύρω στα 250 γραμματοσήμα που αναφέρονται στον Ερυθρό Σταυρό και περί τα 300 που αναφέρουν πρωτοπόρους της Ιατρικής. Πρόκειται για σφραγίστα και σφραγισμένα γραμματοσήμα προερχόμενα από διάφορες χώρες. Πολλά από αυτά απεικονίζουν Έλληνες ιατρούς.

Συμπεράσματα: Στο Μουσείο Ιστορίας της Ιατρικής Ιωαννίνων έχουν συγκεντρωθεί όλα τα ελληνικά γραμματοσήμα ιατρικού θεματικού περιεχομένου, εκτός από 2-5 εξαιρετικά δυσεύρετα. Επιπλέον εκτίθεται σημαντικός αριθμός κυπριακών και ξένων γραμματοσήμων. Δυστυχώς ο ιατρικός φιλοτελισμός στην Ελλάδα μειονεκτεί συγκριτικά με άλλες χώρες παρά το γεγονός ότι αποτελεί αποτελεσματικό μέσο προβολής στα ευρύτερα στρώματα μηνυμάτων σχετικά με την αγωγή υγείας, την καλλιάζουσα ιατρική πρόοδο και τους θεμελιωτές της.

Η ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΟ ΠΟΛΙΟΡΚΟΥΜΕΝΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ (1821-1826)

Ρομπολά Α., Πετροπούλου Χ., Παπαδόπουλος Κ., Γερούλάνος Σ.
Μονάδα Εντατικής Θεραπείας, Γνώσειο Καρδιοχειρουργικό Κέντρο, Αθήνα

Σκοπός της εργασίας είναι η συλλογή πληροφοριών σχετικά με την υγειονομική κατάσταση στο Μεσολόγγι τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της α και β πολιορκίας (1821-1826), και η μελέτη τους ώστε να σχηματιστεί η πραγματική εικόνα για την επάρκεια της ιατρικής φροντίδας του Μεσολογγίτικου πληθυσμού και των φιλοχλήνων που έζησαν εκεί αυτή την περίοδο.

Παρατίθενται:

Α. οι κυριότεροι ιατροί που έζησαν στο Μεσολόγγι κατά το διάστημα 1821-1826 και η προσφορά τους.

Β. με χρονολογική σειρά τα γεγονότα κλειδιά για τα ιατρικά δρώμενα στο Μεσολόγγι κατά την παραπάνω περίοδο

Επικρατούσα κατάσταση πριν το 1821

Λειτουργία του φαρμακείου του Μαγιερ το 1822

Ίδρυση του πρώτου νοσοκομείου

Κατάσταση υγειονομικής περιθαλψής στην α πολιορκία

Λειτουργία του φαρμακείου του Στάνκοπ και του ιατρείου του Φραγκίσκου Μηρούνου το 1823

Προσπάθειες για λειτουργία Νοσοκομείου μετά την α πολιορκία –δημιουργία λαϊκού ιατρείου το 1824

Πρώτη προσπάθεια υγειονομικής πολιτικής από τον Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο το Μάρτιο 1824

Θάνατος του Λόρδου Βύρωνα (19/4/1824) και βαλοάμμα της σωρού του

Λειτουργία του 3ου φαρμακείου πριν τη β πολιορκία από τον Ιταλό Πέτρο Κάρλο

Κατάσταση υγειονομικής περιθαλψής κατά τη β πολιορκία-ειδική αναφορά σε επιδημίες και νόσους που σφειλονται στην έλλειψη τροφίμων

Αποστολές φαρμάκων προς το Μεσολόγγι από την υπόλοιπη Ελλάδα κατά τη 2η πολιορκία.

Η μελέτη των παραπάνω πληροφοριών οδηγεί στο συμπέρασμα ότι την περίοδο 1821-1826 παρά το ότι γενικά δεν υπάρχει αξιόλογη ιατρική περιθαλψη, στην πόλη του Μεσολογγίου γίνονται σημαντικές προσπάθειες από μεμονωμένα άτομα τόσο για τη λειτουργία υποτυπωδών νοσοκομειακών μονάδων και δημοτικών ιατρείων όσο και για την προστασία από μεταδοτικές νόσους και για την παροχή φαρμάκων, οι οποίες προσφέρουν σημαντική ανακούφιση στον αγωνιζόμενο λαό.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ
ΑΠΙΝΙΔΩΣΗΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΙΝΙΔΩΤΩΝ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

Καρανίκα Ε.

Αναισθησιολόγος, Γενικό Νοσοκομείο Κω

Στην εργασία παρουσιάζονται ενδεικτικές γνώσεις και αντιλήψεις οπουδαίων επισημάνων, από την αρχαιότητα μέχρι των ημερών μας σχετικά με την ωφέλιμη επίδραση της ηλεκτρικής ενέργειας στον άνθρωπο και συγκεκριμένα στην «αναβίωση» του ανθρωπίνου σώματος (revivification). Παρουσιάζονται, επίσης, οι σημαντικότεροι σταθμοί στην πρόσφατη ιστορία της ιατρικής στον τομέα ανάπτυξης των απινιδωτών καθώς και η συμβολή τους στην καρδιοπνευμονική αναζωογόνηση.

Βιβλιογραφία

1. Franklin B.: Experiments and observations on electricity, 1751
2. Kite C. An essay on the recovery of the apparently dead, 1788
3. Mackay R.S. The effects of electric currents (Ann Surg 1951)

ASCLEPIADES OF BITHYNIA (124-40 BC): THE FIRST GREEK PHYSICIAN
IN ROME AND FOUNDER OF THE METHODIC MEDICAL SCHOOL

Yapıjakis C.¹, E. Michopoulou E.², Michopoulou V.³

University of Athens Medical School, Athens

1. Dr. Medical Geneticist
2. Archaeologist
3. Biologist

Asclepiades of Bithynia was the first famous physician who established Hellenic Medicine in Rome. He was educated at the Epicurean Garden ("Kepos") in Athens and at the age of 33 years he moved to Rome, where he first taught philosophy and later on practiced medicine. His humane and naturalistic approach, his medical knowledge and his surgical skills gave him a great reputation.

Adhering to atomic theory, he differentiated himself from Hippocrates' dogma of four "humors". He thought that the human body was composed of void spaces ("poroi"), as well as molecules ("mere" or "corpuscula"), made by atoms ("anarmoi ongoi"). Consequently, diseases are caused by alteration of form or position of a patient's molecules. In order to restore health status, he favored mild therapeutic methods (and not use of bleeding or purgatives) such as healthy diet, light, hydrotherapy, massage, physical exercise, and above all the friendly support of patients.

Asclepiades was the first physician who coined the highly important division of diseases in acute ("oxeia") and chronic ones ("chronia"), the first to perform an elective non-emergency tracheotomy, while he was a pioneer in humane treatment of mental disorders, using labor and music therapy.

Asclepiades' influence lasted for many centuries through the Methodic medical school, which was established by his students. Famous Methodic physicians included Cornelius Celsus, who wrote the encyclopedic work "On Medicine", Soranus of Ephesus the founder of Gynecology-Obstetrics, the first physician who used a vaginal dilator and authored the most complete gynecological treatise of antiquity, and Caelius Aurelianus of Numidia.

«ΑΝΑΠΝΟΗ-ΠΝΕΥΜΑ»: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΤΩΝ ΕΝΝΟΙΩΝ ΣΤΗΝ ΙΑΤΡΟΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Καρανίκα Ε.

Αναισθησιολόγος, Γενικό Νοσοκομείο Κω

Στην ιστορία της ιατρικής και της φιλοσοφίας αλλάζει το περιεχόμενο που αποδίδεται στις έννοιες «αναπνοή» και «πνεύμα». Η δυνατή γλωσσική σύνδεση ανά τους αιώνες, σηματοδοτεί την διαχρονική ανάγκη του ανθρώπου να συσχετιστούν οι φυσιολογικοί και οι πνευματικοί προσαρμοσμοί της ζωής. Στην εργασία παρουσιάζεται η σύνδεση των εννοιών «αναπνοή» και «πνεύμα» σε διαφορετικούς πολιτισμούς και θρησκείες και γίνονται ενδεικτικές αναφορές από την αρχαιότητα μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα.

Βιβλιογραφία

1. J. Cravenstein: Science language and history of anesthesia, 1984
2. Reil J.C.: Klassiker der Medizin, 1910
3. Putschner M.: Pneuma, Spiritus und Geist, 1973

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΟΥ ΣΤΗΝ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΤΟΥ ΚΑΠΝΙΣΜΑΤΟΣ

Τσιόμης Κ., Παντελέακος Γ., Πουλιάκου-Ρεμπλάκου Ε.

Ιστορία της Ιατρικής, Ιατρική Σχολή, Πανεπιστήμιο Αθηνών

Σκοπός: Η παρουσίαση των στοιχείων που σχετίζονται με την μεταφορά από το Νέο Κόσμο και την εξαγωγή της θεραπευτικής χρήσης του φυτού του καπνού και της συνήθειας του καπνίσματος μέχρι τη συσχέτισή του με συγκεκριμένες μορφές καρκίνου και την επιστημονική έκτρατευση για την κατάργησή του.

Υλικό και Μέθοδοι: Χρησιμοποιήθηκε η υπάρχουσα ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία και ορισμένοι διαδικτυακοί τόποι σχετικά με τον καπνό, τις παράδοξες ιατρικές εφαρμογές του και τη διαχρονική πορεία του καπνίσματος.

Αποτελέσματα: Το φυτό του καπνού με τα δύο είδη *nicotiana* και *rustica* *nicotiana glabacum*, σύμφωνα με την κατάταξη του Carolus Linnaeus ευδοκίμοιζε στην Αμερικανική ήπειρο από αρκετές χιλιετίες. Οι οργανωμένες κοινωνικές ομάδες των Ινδιάνων ενέταξαν τη διαδικασία του καπνίσματος στην τελετουργία των θρησκευτικών καθηκόντων τους, σύμφωνα με τις υπάρχουσες απεικονίσεις. Οι μαρτυρίες των πρώτων Ευρωπαίων αποδεικνύουν τη φαρμακευτική χρήση για τις περιπτώσεις δερματικών ελκών, οδονταλγίας, μορφών κακοήθειας, προστασίας από το ψύχος και απλώς για ευεξία. Η διάδοση στην Ευρώπη συνάντησε την αντίδραση της Εκκλησίας αλλά υιοθετήθηκε από τους ιατρούς για θεραπευτική δράση σε καρκίνο μαστού, ερυσίπελας και δήγμα σκορπιού. Από το 19^ο αιώνα πυκνώνουν οι αποδείξεις για τη βλαπτική δράση της νικοτίνης χωρίς να επιδρούν στην περαιτέρω εξαπλώση της καπνιστικής συνήθειας. Το 1936 δημοσιεύεται εργασία για την αιτιολογική σχέση καπνίσματος και καρκίνου του πνεύμονα ενώ ταυτόχρονα παύει να θεωρείται το φυτό-πανάκεια. Η διαφήμιση, η γυναικεία χειραφέτηση, η ανεξαρτησία των νέων και πολλές εκφάνσεις της τέχνης ευθύνονται για την αύξηση και σύνδεση των τσιγάρων με συγκεκριμένο τρόπο ζωής. Η προσπάθεια της επιστήμης για διακοπή του καπνίσματος είναι προϊόν του τέλους του 20^{ου} αιώνα και συνεχίζεται μέχρι σήμερα προσφέροντας τεκμηριωμένες απόψεις για τη βλαπτική επίδρασή του στον οργανισμό.

Συμπεράσματα: Λίγες είναι οι ουσίες που έχουν συνδεθεί τόσο με την υγεία, την ασθένεια και τον καθημερινό τρόπο ζωής σχεδόν ολόκληρου του παγκόσμιου πληθυσμού, όσο ο καπνός. Γύρω από το φυτό αναπτύχθηκε μια μυθολογία για τις θεραπευτικές ιδιότητές του και μια δεύτερη για τις ευεργετικές ιδιότητες του καπνίσματος. Η σύνδεση του τελευταίου με τον καρκίνο του πνεύμονος τροποποίησε τη στάση της ιατρικής και οι οργανωμένες αντικαπνιστικές εκστρατείες αποτελούν σήμερα το στοιχείο της υγειονομικής πολιτικής των περισσότερων κυβερνήσεων.

ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑ ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΑ ΦΥΤΑ ΣΤΗΝ ΟΜΟΙΟΠΑΘΗΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Βουρεξάκη Α., Πολυχρονπούλου Ζ., Κυριακοπούλου Ε., Λαμπροπούλου Α., Παλυμενά Γ., Δράσου Π., Κυβέλου Π., Διαμαντίδης Σ.
 Ινστιτούτο Ερευνών και Εφαρμογών Ομοιοπαθητικής Ιατρικής, Αθήνα.

Η εισήγηση αυτή αναφέρεται σε σημαντικό αριθμό φαρμακευτικών φυτών που περιγράφησαν από τον Ιπποκράτη και εμπλουτίζουν τη σύγχρονη ιατρική φάρμακα με διαχρονικά και αποτελεσματικά θεραπευτικά όπλα, χρησιμοποιούμενα και σήμερα ως πρώτες ύλες, είτε αυτούσια είτε κατόπιν ειδικής επεξεργασίας. Στην πλειονότητά τους τα ιπποκρατικά φυτά συμπεριλαμβάνονται και στην ομοιοπαθητική φαρμακοποιεία και αξιοποιούνται διαχρονικά στη θεραπευτική πράξη κατά εφαρμογή θεραπευτικών νόμων που διατυπώθηκαν το πρώτον από τον Ιπποκράτη.

Αναδεικνύεται το μεγαλείο της επιστημονικής παρατήρησης και της κριτικής διάνοιας του Ιπποκράτη, ο οποίος περιέγραψε τη συμπτωματολογία που προκαλούν στον ανθρώπινο οργανισμό τα φυτά αυτά και η δράση τους επιβεβαιώνεται πλήρως από την οπτική γνώση της τεκμηρίωσης βάσει των σύγχρονων εργαστηριακών δεδομένων της φαρμακολογίας και φαρμακογνώσεως.

ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ
 ΠΕΡΙΟΔΥΤΗΣ ΓΙΑΤΡΟΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΣ ΣΤΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΤΟΥ 17ΟΥ
 ΣΤΟΝ 18ο ΑΙΩΝΑ

Πεντόγαλος Γ.
 Αργυστόλι, Κεφαλονία

ΠΗΓΕΣ

I. Ανέκδοτες

1. Πυλαρινός Αναστάσιος, νοτάριος Ληξουρίου 2^ο Βιβλίο Συμβολαίων, φ16/1-6-1688, φ17/17-11-6-1688, σε: ΓΑΚ-Αρχείο Ν. Κεφαλληνίας, Νοταριακό Αρχείο, αρ. 169.
2. Πυλαρινός Νικόλαος, νοτάριος Ληξουρίου 1^ο Βιβλίο Συμβολαίων, φ36-38/8-5-1699 σε: ΓΑΚ-ΑΝΚ, ό. π., αρ. 242.

II. Δημοσιευμένες

1. Μαζαράκης Ανθιμος, *Βιογραφία των ενδόξων ανδρών της νήσου Κεφαλληνίας*, Εν Βενετία. Εκ της Ελληνικής Τυπογραφίας του Φοίνικος, 1843. Ανατύπωση με Πρόλογο Γ. Ν. Μοσχόπουλου, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, αρ. 268, Βιβλιοπωλείου Διονυσίου Νότη Καραθία, Αθήνα 1999, σ 119-139.
2. Richter W.-M., *Geschichte der Medicin in Russland*, Τόμος II, Μόσχα 1813, σ 386-390.
3. Plumidis G., «Gli Scolari "oltramariani" a Padova nei secoli XVI e XVII», *Revue des Etudes Sud-Est Européennes* 10 (2) 1972, σ 257-270.
4. Geroulanos Stephanos, «Iakonos Pylarinos (1659-1718) und sein Beitrag zur Variolation», *Gesnerus* 35 (1978), σ 264-275.
5. Cicanci Όλγα, «Ιάκωβος Πυλαρινός. Μία διακεκριμένη προσωπικότητα της Κεφαλληνίας με πολλαπλές ενασχολήσεις», *Πρακτικά ΣΤ' Διεθνούς Πανονίου Συνεδρίου* (Ζάκυνθος 23-27 Σεπτεμβρίου 1997), Τόμος Τέταρτος, Αθήνα 2004, University Studio Press, σ 9-16.
6. Πεντόγαλος Γεράσιμος, *Γιατροί και Ιατρική Κεφαλονιάς στα χρόνια των ξενικών κυριαρχιών (1500-1864)*, Θεσσαλονίκη 2004, σ 130-136.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ-ΠΕΡΙΓΗΓΣΕΩΝ

1659	Γέννησή του στο Ληξούρι της Κεφαλονιάς. Γονείς του ο Δημήτριος Πυλαρινός και η Διαμάντωλα Τζιτζιλιάνου (Geroulanos S., <i>I. Pylarinos</i> , σ265, Πεντόγαλος Γ., <i>Γιατροί Κεφαλονιάς 1500-1864</i> , σ131).
1669	Στη Βενετία για εκλόκιες σπουδές (Μαζαράκης Α., <i>Βιογραφία</i> , σ119).
1676	Σπουδάζει νομικά στην Πάδοβα (Πεντόγαλος Γ., ό. π., σ131).
1677	Δίπλωμα Νομικής (Plumidis G., <i>Scolari "oltramariani"</i> , σ263).
1679	Βραχεία παρουσία στην Κεφαλονιά (Μαζαράκης Α., ό. π., σ120). Αποφοίτηση από Ιατροφιλοσοφική Σχολή της Πάδοβας (Πεντόγαλος Γ., ό. π., σ131).
1680-1683	Περιοδεύει στην Ελλάδα και στο νησί της Κρήτης όπου αναφέρεται ως γιατρός του κυβερνήτη Ισμαήλ πασά. Από εκεί στην Κωνσταντινούπολη (Μαζαράκης Α., ό. π., σ121).

- 1684 Γιατρός στην αυλή του ηγεμόνα της Βλαχίας Σερμπάν Καντακουζηνού (Μαζαράκης Α., *ό. π.*, σ121, Ciscanci O., I. Πυλαρινός, σ11).
- 1685 Συνοδεύει τον Σ. Καντακουζηνό στο Ιάσιο (Ciscanci O., *ό. π.*, σ11).
- 1687 Τον Φεβρουάριο 1687 είναι ακόμη στη Βλαχία (Ciscanci O., *ό. π.*, σ11).
- 1688 -Στην Πάδοβα όπου γίνεται κάτοκος του Διδακτορικού Διπλώματος Ιατροφιλοσοφίας και ίσως ταξιδεύει για κάποιους μήνες στη Γερμανία (Plumidis G., *ό. π.*, σ269, Ciscanci O., *ό. π.*, σ11-12).
-Διαθήκη και θάνατος του πατέρα του τον Ιούνιο 1688. Στη διαθήκη σημειώνεται ότι βρίσκεται στη Βενετία (νοτάριος Ληξουρίου Πυλαρινός Α., 2^ο Βιβλίο, φ16 και φ17).
- 1690 Ταξιδεύει στη Ρωσία όπου έγινε δεκτός στην τσαρική αυλή και παρέμεινε εκεί για δύο χρόνια (Richter W-M., *Geschichte der Medicin in Russland*, II, σ 386-390).
- 1692-1693 Πιθανό διάστημα όπου υπηρετεί ως γιατρός το Δόγη Φραγκίσκο Μοροζίνι στην εκστρατεία της Πελοποννήσου (Πεντόγαλος Γ., *ό. π.*, σ132).
- 1693 -Τον Απρίλιο 1693 βρίσκεται στην Κεφαλονιά όπου παραμένει μέχρι τον Ιανουάριο 1694 (νοτάριος Ληξουρίου Πυλαρινός Α., 2^ο Βιβλίο, φ34, 41).
-Τον Ιούλιο 1693 αναγράφεται ως ανάδοχος σε βάπτισμα στο Κάστρο Αγίου Γεωργίου Κεφαλονιάς (Πεντόγαλος Γ., *ό. π.*, σ132).
- 1694 Παρουσία του στη Βενετία (Μαζαράκης Α., *ό. π.*, σ122) και από εκεί ταξιδεύει στη Βλαχία τον ίδιο χρόνο (Ciscanci O., *ό. π.*, σ12).
- 1694-1698 Τέσσερα χρόνια παραμένει στη Βλαχία ως γιατρός στην αυλή του ηγεμόνα Κωνσταντίνου Μπραγκοβέανου. Χρησιμοποιείται σε διπλωματικές αποστολές (Ciscanci O., *ό. π.*, σ13).
- 1699 -Τον Μάιο 1699 σημειώνεται παρουσία του στην Κεφαλονιά όπου διευθετεί οικογενειακά προβλήματα (νοτάριος Ληξουρίου Πυλαρινός Ν., 1^ο Βιβλίο, φ36).
-Τον Σεπτέμβριο 1699 είναι στη Βενετία (Ciscanci O., *ό. π.*, σ13-14).
- 1700 Και αυτό το έτος σημειώνεται στη Βενετία (Μαζαράκης Α., *ό. π.*, σ122).
- 1701 -Πιθανή περιήγησή του σε Λιβόρνο, Σμόρνη και κατάληξη της περιόδου στην Κωνσταντινούπολη (Μαζαράκης Α., *ό. π.*, σ122).
-Τον ίδιο χρόνο έχει επιστρέψει στη Βλαχία στην αυλή του Κ. Μπραγκοβέανου (Ciscanci O., *ό. π.*, σ14).
- 1702 Γάμος του (Ciscanci O., *ό. π.*, σ14).
- 1707 Παραμένει συνεχώς από το 1701 στη Βλαχία μέχρι το 1707 και προσφέρει στον Κ. Μπραγκοβέανου υπηρεσίες ως γιατρός του και ως διπλωμάτη και πληρεξούσιός του (Ciscanci O., *ό. π.*, σ14).
- 1708-1713 Στη Σμόρνη όπου υπηρετεί και ως πρόξενος της Βενετίας (Ciscanci O., *ό. π.*, σ15, Πεντόγαλος Γ., *ό. π.*, σ133).
- 1714 Στη Βενετία (Μαζαράκης Α., *ό. π.*, σ137).
- 1715 Τυπώνεται στη Βενετία η πραγματεία του "Περί ευλογιασμού" (Gερούλανος Σ., *ό. π.*, σ271).
- 1717 Παραμένει πάντα στη Βενετία. Τυπώνεται εκεί το βιβλίο του "Υπεράσπιση της Ιατρικής" (Μαζαράκης Α., *ό. π.*, σ135).
- 1718 Άρρωστος στην Πάδοβα. Θάνατος στις 17 Ιουνίου 1718 (Πεντόγαλος Γ., *ό. π.*

Η ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΦΙΛΟΙ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ» ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ

Σκομποράδωνης Γ. Ι.

Καρδιολόγος, Γεν. Γραμματέας του Συλλόγου

Ο Σύλλογος «Φίλοι Μουσείου Ελληνικής Ιατρικής» ιδρύθηκε το 1990 με κύριο καταστατικό σκοπό την ίδρυση, λειτουργία, και επιστημονική αξιολόγηση Μουσείου της Ελληνικής Ιατρικής κατά πρότυπο στην Αθήνα. Δυστυχώς, ο σκοπός αυτός, παρά τις επίμονες προσπάθειες, δεν κατέστη δυνατόν μέχρι σήμερα να πραγματοποιηθεί. Ο Σύλλογος αποφάσισε τη στήριξη των δραστηριοτήτων του Δ.Ι.Ι.Κ.ω και την οργάνωση Μουσείου-Αρχείου Ιστορίας της Ιατρικής σε συνεργασία με αυτό. Ο Σύλλογος έχει 360 εγγεγραμμένα μέλη (327 εν ζώη), από τα οποία 310 στην Ελλάδα και 17 στο εξωτερικό (Αγγλία, Γερμανία, ΗΠΑ, Αργεντινή, Ουρουγουάη). Οι κυριότερες δραστηριότητες του Συλλόγου, από την ίδρυσή του μέχρι σήμερα, είναι:

1. Η συνεχής έκδοση από το 1991, δύο φορές το χρόνο, του περιοδικού *Δέλτου*, του μόνου εκδιδόμενου στην Ελλάδα περιοδικού Ιστορίας της Ελληνικής Ιατρικής, το οποίο έχει τύχει και διεθνούς αναγνωρισιμότητας. Έχουν μάλιστα εκδοθεί σε ψηφιακή μορφή (CD) τα πλήρη περιεχόμενα των 20 πρώτων τευχών του. (Οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να προμηθευτούν το CD από τη γραμματεία του Συλλόγου, Τ.Θ. 66530, 15610 Παπάγου).
2. Η διοργάνωση ή συνδιοργάνωση με άλλους φορείς 12 ημερίδων Ιστορίας της Ελληνικής Ιατρικής, μέχρι σήμερα, στην Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Σαντορίνη, Αλεξανδρούπολη, Χίο, με θέματα όπως: *Η Ιατρική στην Αθήνα στις αρχές του 19^{ου} αιώνα*, *Η διδασκαλία της Ανατομικής στην Ελλάδα*, *Η Ιατρική στη δεκαετία του '40*, *Η ιστορία της Στρατιωτικής Ιατρικής στην Ελλάδα*, *Αφιέρωμα στη μνήμη του ιστορικού της Ιατρικής Αριστοτέλη Σταυραπούλου*, *Ο ανθελονοσιακός αγώνας στην Ελλάδα*, *Μικρασιατική Ιατρική*, *Η Ιατρική στην Κωνσταντινούπολη*, στη Θεσσαλία, στις Κυκλάδες, στα νησιά του Αρχιπελάγους, κ.ά.
3. Η έκδοση σε συνεργασία με την Εταιρεία Μελέτης της Ελληνικής Ιστορίας σειράς έξι μικρών τόμων με τον γενικό τίτλο: *Η Ιατρική στη σύγχρονη Ελληνική Ιστορία*, με αναδημοσίευση κειμένων κυρίως της *Δέλτου* και με έκτακτες συνεργασίες, η οποία έτυχε ευμενούς κριτικής.

THE RE-EDITION OF LAENNEC'S THESIS (1923).
A facsimile or a fake?

Antonakopoulos G., Papadopoulos C.,
Medical School University of Larissa, Wellcome Centre for the History
of Medicine UCL, London University

Laennec's thesis on Hippocratic writings, published in Paris in 1804, is a rarity, very much desired by scholars and bibliophiles.

This treatise was re-edited in Paris in 1923 in facsimile form, mimicking so perfectly the original edition that even the texture of the paper looks identical. Furthermore, the re-publishers neglected to mention anywhere in the book their names, the year of the republication, as well as that it was a facsimile edition. As a consequence copies of the re-edition were- and still are- *bona fide* sold and bought at high prizes as precious copies of the original edition.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΡΟΕΔΡΩΝ - ΟΜΙΛΗΤΩΝ
INDEX OF PRESIDENTS - SPEAKERS

Όνοματεπώνυμο	Σελίδα
Antonakopoulos G.N.	12, 14, 15
Bieler von A.	12
Boedecker J.	12
Franceschetti A.	11, 14
Geroulanos S.	63
Lymbelopoulou E.	63
Papadopoulos C.	12, 14
Petit C.	16
Sugano Y.	15
Tuwaide A.	11, 12
Αρβανίτης Α.	8
Βαλλιανόπουλος Ε.	12
Βελογιάννη Α.	8
Γερούκαλης Δ.	15
Γερούλιάνος Σ.	9, 10, 11, 13, 14
Γούδας Π.	8
Γούλα Κ.	8
Δαΐκος Γ.	10
Δεμέτζος Κ.	12
Δετοράκης Μ.	10, 13, 14
Διαμαντόπουλος Α.	8, 9, 10, 11
Δοντάς Σ.	14
Δρακουλόγκωνα Ο.	9
Δρόσου Μ.Ε.	15
Δώδος Ι.	16
Ευτυχιάδης Α.	14
Ζητρογιάννης Π.	8, 10
Θεοκαράκης Ν.	14
Καβουκλής Ε.	16
Καϊκα-Μαντανίκα Γ.	9
Καλαπόδη Μ.	9
Καλούσης Κ.	10
Καραμπερόπουλος Δ.	15
Καρανίκα Ε.	8
Καρδαμάκης Δ.	8
Καρπάθιος Σ.Ε.	8, 13

Όνοματεπώνυμο	Σελίδα
Κιαπός Ε.....	11
Κιάρης Χ.....	15, 16
Κοσμίδης Ι.....	8, 10
Κάττα Α.....	15
Κουμουρά Φ.....	14
Κουρμούλης Ε.....	15
Κουσουνή Α.....	10
Κουσουνής Α.....	10
Κουτρούμπας Δ.....	13
Κουτσιανός Ν.....	11
Κριαράς Ι.....	13, 15
Λάμπρου Μ.....	15
Λυπουρλής Δ.....	10
Λάμη Κ.....	14
Μακρής Μ.....	10, 13
Μακρόπουλος Β.....	13
Μαλακατές Σ.....	14
Μάλλιου Σ.....	13
Μερκούρης Σ.....	11
Μάνδουλα Μ.....	10
Μάντης Α.....	9
Μικαηλίδης Α.....	11
Μόσχος Χ.....	15
Μπόζου Α.Δ.....	12, 13
Μπαρραμπάτης Ν.....	11
Μπαρμπή Σ.....	15
Μπαρτσιώκας Α.....	13
Μπεσμέρτης Λ.....	16
Μποτής Σ.....	12
Μυρωνίδου-Τζουβελέκη Μ.....	10
Νταφούλης Π.....	15
Ντουσιάς Γ.Χ.....	13
Ειδάκη Ε.....	15
Οικονομόπουλος Χ.....	9
Ουρανός Μ.....	10
Παντελεάκος Γ.....	15
Παπαβραμίδου Ν.....	11, 13
Παπαδημητριάκος Η.....	15

Όνοματεπώνυμο	Σελίδα
Παπαδόπουλος Γ.....	13
Παπαδόπουλος Κ.....	9, 11
Παπαδόπουλος Χ.....	13
Παπαϊωάννου Δ.....	14
Παπακώστα Β.....	14
Παπακρήτος Μ.....	11
Παπακρήτου Μ.....	15
Παρλαπάνη Ε.....	10
Πολυχρονίδης Ι.....	16
Πολυχρονίδης Λ.....	16
Πουλάκου-Ρεμπελάκου Ε.....	14, 15
Πυλιούσας Κ.....	13
Ρηγάτος Γ.....	13
Ράμπολα Α.....	11
Σέκερης Κ.....	14
Σεργεντάκη Ε.....	15
Σκαμπαρδώνης Γ.Ι.....	12, 14
Σκορδής Χ.....	10
Σταματάκης Α.....	15
Στυλιανίδης Σ.....	14
Σιζίας Ν.Δ.....	12, 14
Τασούλη Α.....	11
Τζαβέλας Δ.....	16
Τηλκίδης Α.....	12
Τρομπούκης Κ.....	13, 14
Τσιόμης Κ.....	15
Τσουκαλάς Γ.....	15
Τσουκαλάς Ι.....	15
Φάκος Μ.....	14
Φάρκωνας Ν.....	9, 15
Φραγκίδης Χ.....	9
Φωτόπουλος Α.....	13
Χαθιάρα-Καραχάλου Σ.....	9, 11
Χατζηβασιλείου Β.....	9, 11
Χατζημικαήλ Α.....	16
Χατζηνικολάου Α.....	8
Χριστοδουλάκη Μ.....	15
Χριστοπούλου-Αλετρά Ε.....	10, 11, 13

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ ΑΝΑΡΤΗΜΕΝΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ
AUTHOR'S INDEX OF POSTER PRESENTATION

Όνοματεπώνυμο	Poster
Αντονακόπουλος Γ.	P023
Δούκα Ε.	P006
Celoulanos S.	P006
Μιχοπούλου Ε.	P017
Μιχοπούλου V.	P017
Ραπαδόπουλος C.	P023
Ραπαδόπουλος K.	P006
Tasouli A.	P006
Υαριζακίς C.	P017
Βουρεξάκη Α.	P020
Γερούλιανος Σ.	P002, P004, P011, P014, P015
Γεωργικά Ε.	P011
Γεωργακόπουλος Π.	P001, P003
Γεωργιάδης Μ.	P002
Διαμαντίδης Σ.	P005, P020
Δούκα Ε.	P002, P014
Δρόσου Π.	P020
Θεοχαράκης Ν.	P011
Καλαπύδη Κ.	P001
Καλαπύδη Μ.	P001
Καρανίκα Ε.	P016, P018
Κυβέλου Π.	P005, P020
Κυριακοπούλου Ε.	P005, P020
Λαμπροπούλου Α.	P020
Λουκοπούλου Π.	P001
Μακρής Μ.	P007, P008, P009
Μαρκαντωνάκη Δ.	P002
Μαστοράκη Α.	P014
Μπακόλα Θ.	P004
Μπαλανίκας Γ.	P012, P013
Παντελέακος Γ.	P010, P019
Παπαδόπουλος Κ.	P015
Παπαδοπούλου Μ.	P014
Πεντάγαλος Γ.	P021
Πετροπούλου Χ.	P015
Πολυμενά Γ.	P020
Πολυχρονοπούλου Ζ.	P005, P020
Πουλιάκου-Ρεμπιλάκου Ε.	P010, P019
Πυλιτσάς Κ.	P008, P009
Ραμπολά Α.	P015
Σχομπαρδώνης Γ.	P022
Στυλιανίδης Σ.	P011
Τασούλη Α.	P002
Τσιάμης Κ.	P010, P019
Υφαντής Θ.	P004
Φωτόπουλος Α.	P008, P009

«ΙΠΠΟΚΡΑΤΗΣ, Ο ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ, Ο ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ - ΙΑΤΡΟΣ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ»

Ο Ιπποκράτης είναι ο πρώτος φιλόσοφος, επιστήμων, ιατρός, που απορρίπτει από την Ιατρική τη μυστηριακή θρησκεία που προσάρκει στην Ανατολή και που ερμηνεύει ως υπεύθυνο των ασθενειών το Θεϊκό. Ο Ιπποκράτης εξετάζει την ανθρώπινη φύση. Εισάγει τη διάγνωση, παρατηρεί τα συμπτώματα, τη θεραπεία και την πρόγνωση. Αντιλαμβάνεται την επίδραση του κλίματος και του περιβάλλοντος στην ανθρώπινη υγεία. Ο Ιπποκράτης ζει στον 5^ο αιώνα, στον αιώνα της Δημοκρατίας όπου τα πάντα είναι λόγος και διάλογος. Με αυτή τη διαλεκτική, ο Ιπποκράτης συμμετέχει και συμβάλλει στη δυναμική ανάπτυξη του ελληνικού πνεύματος.

Το κοινωνικώς Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα, ο μη κερδοσκοπικός οργανισμός Ορίζοντες - Δράσεις, η μη κερδοσκοπική περιβαλλοντική οργάνωση «Ελλάδα Καθαρή» και η εταιρεία Φυτικών προϊόντων ΑΡΙΜΤΑ με τη συμπαράσταση της Νομαρχίας Δωδεκανήσου, του Επαρχείου της Κω, των Δήμων της Πόλης της Κω, Δικαίου και Ηρακλειδών και του Ομίλου των Φίλων του Ιπποκράτη, δημιουργούν ένα πολιτιστικό έργο στο χώρο του Διεθνούς Ιπποκράτειου Ίδρυματος στην Κω. Το έργο αυτό θα έχει μόνιμη παρουσία στην Κω και περιλαμβάνει:

- Κήπο του Ιπποκράτη
- Έκθεση - Μουσείο
- Μονοπάτι που συνδέει το Ασκληπιείο με το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα
- Περιοδούσια Έκθεση

ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΙΠΠΟΚΡΑΤΗ

Στον φυσικό περιβάλλοντα χώρο του Ίδρυματος, δημιουργείται ένας κήπος με φαρμακευτικά φυτά που αναφέρονται στην Ιπποκρατική Συλλογή, δηλαδή τα φυτά που χρησιμοποιούσε ο Ιπποκράτης για την θεραπευτική αγωγή. Δίπλα στην κάθε ενότητα φυτών θα υπάρχει πινακίδα όπου θα καταγράφονται οι ιδιότητες και οι θεραπευτικές χρήσεις των βοτάνων.

Για τη πραγματοποίηση του έργου του Κήπου συνεργάστηκαν:

- Οι Γερμανοί αρχιτέκτονες τοπίου, Jens Boedecker, Alexandra von Bieler και ο τεχνικός διευθυντής του Robinson Club - κ. Κώστας Αλεκτορίδης.
- Ο καθηγητής κος Ε. Καπλάκος, ο καθηγητής Φαρμακογνωσίας του Πανεπιστημίου Αθηνών κος Σ. Φιλιάκος και η βοτανολόγος κα Ε. Βαλιανάτου.
- Φαρμακευτικά φυτά χορήγησαν οι:
- Βολκανικός Κήπος Κρουσίων - Τακτική Ερευνήτρια κα Ε. Μαλούπα
- Βοτανικός Κήπος Ιουλίας και Αλέξανδρου Διομήδους - Διευθύντρια κα Ε. Βαλιανάτου
- Το Δασικό φυτώριο Αμυγδαλέζας - Δασολόγος κα Μ. Κριαρά
- Το φυτώριο Νομαρχίας Δωδεκανήσου - Διευθυντής κ. Γ. Χρήστου
- Το Robinson Club

Μέχρι σήμερα έχουν φυτευθεί στον Κήπο πάνω από 100 είδη φυτών προερχόμενα από τα προαναφερθέντα φυτώρια και το φυσικό περιβάλλον της Κω.

ΕΚΘΕΣΗ - ΜΟΥΣΕΙΟ

Στόχος της έκθεσης είναι να δείξει την εξέλιξη της Προ-ιπποκρατικής, Ιπποκρατικής, Ελληνιστικής, Γαληνικής και Βυζαντινής Ιατρικής που έχει άμεση σχέση με την Ιατρική που θεμελίωσε ο Ιπποκράτης.

Η έκθεση θα αποτελείται από αγάλματα, εκμαγεία, γκραβούρες, φωτογραφικές μεγεθύνσεις, διδλία, επεξηγηματικά κείμενα, νομίσματα, οπτικοακουστικά μέσα.

ΣΥΝΔΕΣΗ ΑΣΚΛΗΠΕΙΟΥ ΜΕ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ ΊΔΡΥΜΑ

Το Ασκληπιείο θα συνδεθεί με το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα μέσω μιας διαδρομής 650 μέτρων, που βρίσκεται μέσα σε ένα εκπληκτικό τοπίο. Ο επισκέπτης του ιερού χώρου του Ασκληπιείου θα έχει τη δυνατότητα να ακολουθεί το μονοπάτι που θα περνάει μέσα από τη φύση της Κω για να φτάσει να επισκεφθεί το Μουσείο και τον Κήπο της Θεραπευτικής Αγωγής του μεγάλου αυτού ιατρού της Ανθρωπότητας.

Δημιουργείται έτσι ένα σημαντικό πολιτιστικό έργο που συμβάλλει στην ανάπτυξη και προβολή της Κω, της Δωδεκανήσου και της Ελλάδας. Η Ιπποκρατική ιατρική σοφία είναι ένας φάρος πολιτισμού και αίγουρα μπορεί να αποτελέσει έναν σημαντικό πόλο έλξης για όλο τον κόσμο.

ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΠΠΟΚΡΑΤΕΙΟ ΊΔΡΥΜΑ ΚΩ

ΙΠΠΟΚΡΑΤΙΚΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

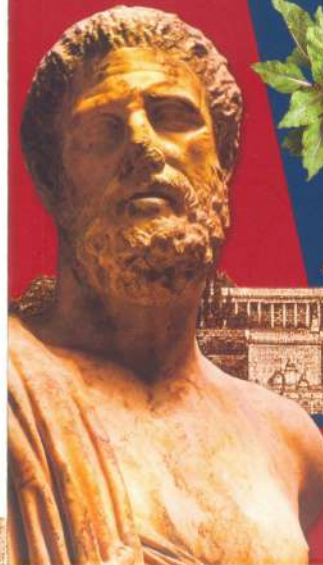
Χθες-Σήμερα-Αύριο

Τη Αμφικτυονία Εταιρειών & Συλλόγων
Ιστορίας Ιατρικής & Ηθικής - Δεοντολογίας

Άνοιγμα Ιπποκρατικού Κήπου

25-28 Μαΐου 07

Υπό την Αιγίδα του Υπουργείου Υγείας,
του Υπουργείου Λογισμικών & Ηλεκτρονικής Πολιτικής
& του Υπουργείου Τουριστικής Ανάπτυξης

Χορηγοί

Αγαπητοί Φίλοι,

Εκ μέρους του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος και της Οργανωτικής Επιτροπής, σας προσκαλώ να λάβετε μέρος στην 1^η Αμφικτυονία Εταιρειών και Συλλόγων Ιστορίας Ιατρικής και Ηθικής-Δεοντολογίας, που θα πραγματοποιηθεί στην Κω το τριήμερο του Αγ. Πνεύματος 25-28 Μαΐου 2007 και η οποία τελεί υπό την Αιγίδα των Υπουργείων Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Τουριστικής Ανάπτυξης, Αγροί και Νησιωτικής Πολιτικής και διοργανώνεται με τη συμπράξη της Νομαρχίας Δωδεκανήσου, του Επαρχείου της Κω και των Δήμων της πόλης Κω, Δικαίου και Ηρακλείδων.

Με ομιλίες, συζητήσεις, και σε στρογγυλό τραπέζι θα προδηληθεί η προ-ιπποκρατική, η ιπποκρατική, η μετα-ιπποκρατική και η σύγχρονη ιατρική σε συνεργασία με τους παρακάτω φορείς:

- Τμήματα Ιστορίας Ιατρικής, Ηθικής & Δεοντολογίας των Ελληνικών Πανεπιστημίων
- Εταιρεία Στρατιωτικής Ιατρικής
- Πανελλήνια Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής
- Σύλλογος Φίλων Μουσείου Ελληνικής Ιατρικής
- Διεθνής Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής
- Ελληνική Εταιρεία Ιστορίας της Παιδιατρικής
- Όμιλος Φίλων Ιπποκρατείου Όρκου
- Εταιρεία Διάδοσης Ιπποκρατείου Πνεύματος
- Εταιρεία Ιστορίας & Αρχαιολογίας Ιατρικής
- Όμιλος Φίλων του Ιπποκράτη
- Παίχτων Μερόπων Κώϊος Ιπποκράτης

Σκοπός του Ιδρύματος είναι η γνωριμία και η σύμφιξη των σχέσεων μεταξύ των διαφόρων Συλλόγων, Εταιρειών και Πανεπιστημιακών Τμημάτων, η ανταλλαγή απόψεων, η αμίλλα και η καλοπροαίρετη φιλική κριτική θεώρηση των συμπερασμάτων νέων και παλαιών φίλων της Ιατρικής και της Ηθικής-Δεοντολογίας.

Στα πλαίσια της 1^{ης} Αμφικτυονίας Εταιρειών και Συλλόγων Ιστορίας Ιατρικής και Ηθικής - Δεοντολογίας θα πραγματοποιηθούν τη **Κυριακή 27 Μαΐου 2007 τα εγκαίνια της φύτευσης του Κήπου του Ιπποκράτη** που πραγματοποιείται με τη γενναιοδωρη συμβολή της **ΑΡΙVITΑ**. Το μεγάλο πολιτιστικό έργο που οραματιζόμαστε, θα έχει μόνιμη παρουσία στη Κω και σκοπός του είναι παράλληλα με την ολοκλήρωση του Κήπου του Ιπποκράτη να δημιουργηθεί το Μονοπάτι Ακτίνα του Χρόνου που συνδέει το Ασκληπιείο με το Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα, καθώς επίσης μια Έκθεση-Μουσείο που θα αποτελείται από αγάλματα, εκμαγεία, γκραβούρες, φωτογραφικές μεγεθύνσεις, βιβλία, επεξηγηματικά κείμενα, νομίσματα, οπτικοακουστικά μέσα, στο χώρο του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος. Αυτό το μεγάλο πολιτιστικό έργο πραγματοποιείται με τη συνεργασία του Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος, του μη κερδοσκοπικού οργανισμού Ορίζοντες-Δράσεις, της μη κερδοσκοπικής περιβαλλοντικής οργάνωσης «Ελλάδα Καθαρή» και της Εταιρείας Φυτικών Προϊόντων ΑΡΙVITΑ.

Με εκτίμηση
Καθηγητής Στέφανος Γερουλιάνος
Πρόεδρος Διεθνούς Ιπποκρατείου Ιδρύματος

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ & ΤΟΠΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Ημερομηνία Συνεδρίου: 25-28/5/2007

Τόπος Διεξαγωγής Συνεδρίου: Διεθνές Ιπποκράτειο Ίδρυμα Κω

Τηλ.: 22420 22131, Φαξ: 22420 22131, E-mail: info@ihfk.gr

Ιστοσελίδα Συνεδρίου: www.amphictyony2007.gr

Κόστος συμμετοχής:

Ειδικόμενοι Ιατροί - Φαρμακοποί	100€	Ειδικόμενοι	50€
Μη ενεργοί, άλλοι επαγγελματίες	70€	Φοιτητές	25€

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

 TRIAENA TOURS & CONGRESS A.E., Τηλ.: 210 7499300, Φαξ: 210 7705752
E-mail: congress@triatour.gr, <http://www.triatour.gr>

Προκαταρκτικό Πρόγραμμα Συνεδρίου ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 25 ΜΑΪΟΥ 2007

- 17.00-17.15 Χαιρετισμός Προέδρου ΔΙΚ
17.15-18.30 Ηθική και Δεοντολογία. Ιπποκράτειος Όρκος
18.30-18.45 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
18.45-20.15 Πανελλήνια Εταιρεία Ιστορίας & Αρχαιολογίας της Ιατρικής: Ιστορικά στοιχεία Ιατρικής Πατρών
20.30- Δείξωση Υποδοχής

ΣΑΒΒΑΤΟ 26 ΜΑΪΟΥ 2007

- 08.00-08.30 Εγγραφές - Προσέλευση
08.30-08.45 Χαιρετισμός Εκπαιδευτικού του Δήμου Κω
08.45-09.15 Ασκληπιείο Αθηνών
09.15-09.30 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
09.30-11.00 Προ-ιπποκρατική Ιατρική: Ασκληπιείο Αρχαίος Τιτώνης, Κένταυρος Χείρων, Ασκληπιός, Ελλάδα και Κάτω Ιταλία, Αντιμετώπιση Πόνου στην Αρχαιότητα
11.00-11.15 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
11.15-12.15 Διεθνής Εταιρεία Ιστορίας Ιατρικής: Φαρμακευτικά φυτά του χθές και του σήμερα
12.15-12.30 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
12.30-14.30 Ιπποκρατική Ιατρική: Κρήτη και Ιπποκρατική Παράδοση, Το Μάτι στην Ιπποκρατική Σύλλοξη, Διατροφή και Δίαιτα, Ιπποκράτης Ιδρυτής της Βιομετεωρολογίας, Θεραπευτικές Πρακτικές
14.30-15.00 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
15.00-16.30 Επίσημη Έναρξη Συνεδρίου Χαιρετισμοί Αρχών
16.30-17.00 Μετάβαση Ασκληπιείο Κω
17.00-18.00 Επίσκεψη Ασκληπιείου. Όρκος Ιπποκράτη

ΚΥΡΙΑΚΗ 27 ΜΑΪΟΥ 2007

- 09.00-09.45 Παλαιά Βότανα - Νέα Φάρμακα
09.45-11.30 Ιπποκρατικά Φαρμακευτικά Φυτά
11.30-12.00 Μεταθροζοντινί Ιατροσόφια
12.00-12.30 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
12.30-14.30 Ανοιμία του Κήπου του Ιπποκράτη Προσφωνήσεις Επιστημών και Διοργανωτών
14.30-16.00 Φίλοι Μουσείου Ελληνικής Ιατρικής Ιατροί στους Αγώνες του Έθνους
16.00-16.45 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
16.45-18.15 Μετα-ιπποκρατική Ιατρική: Συμβολή Αραβικών πηγών σε πραγματεία του Γαληνού, Φίλιππος Ακαρνάν, Αγνοδίκη η Αθηναία, Σωφρανός, Ονειροδιαγνωστική
18.15-18.30 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
18.30-20.00 Βυζαντινή Ιατρική: Χειρουργική στο Βυζάντιο, Τριταίος-Τεταρταίος Πυρετός, Ουρολιθίαση
21.00- Δείπνο Συνεδρίου

ΔΕΥΤΕΡΑ 28 ΜΑΪΟΥ 2007

- 08.15-09.00 Διάλεξη εις μνήμη "Σ. Ζερβού". Ιστορία της μοντέρνας Οφθαλμολογίας
09.00-10.30 Ιατρικό-Ιστορικά θέματα 18-19ου αιώνα
10.30-11.00 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
11.00-12.30 Ελληνικά Εταιρεία Ιστορίας Παιδιατρικής
12.30-13.00 Δ ι ά λ ε ι μ μ α
13.00-14.30 Ιατρικό-Ιστορικά θέματα του 20ου αιώνα
14.30-15.00 Η σημασία των ψευδοαληθινών κειμένων για την Ιστορία της Ιατρικής
15.00-15.30 Τελετή Λήξης